STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 10718

KLOTS-GESHIKHTN

Isaac Leib Peretz

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י.־ל. פערעצ

קלאָצ־געשיכטנ

און אַנדערע דערציילונגענ

אָגיז
מעלוכע־פאַרלאַג „דער עמעס"
מאָסקווע 1945

אינהאלט

זײַט	
קלאָץ־געשיכטנ	3
כאסענע געהאט	16
אינ פּאָסט־וואָגנ	42
אינ קעלער־שטוב	63
שאָלעמ־באַיִס	72
א קאס פונ א ייִדענע	77
מוסער	84

И.-Л. Перец
РАССКАЗЫ БРЕВНА
(На еврейском языке).
Редактор *А. Фрумкин.*

Подписано к печати 16/IV 1945 г. Б 11714. 3 печ. листа, 4,8 уч.-изд. лист. 65,2 тыс. зн. в печ. листе. Цена 2 р. 50 коп. Тираж 10 000 экз. Зак. 96.

Отпечатано с матриц в типографии Госэнергоиздата. Москва, Шлюзовая н.б., 10.

קלאָץ־געשיכטן

1

דער קלאָץ אַליין

אינמיטן מאַרק ליגט אַן אַלטער, פֿוילער קלאָץ...

דאַכט זיך, טויט ווי אַלע טויטע — און דאָך, אין אַ שטילער זומער־נאַכט, ווען אַלץ אַרום איז פֿאַרזונקען אין טיפֿן שלאָף, ווען לעוואָנע און שטערן דרעמלען אונטער אַ לײַכטן זילבער־נעפּל, וועקט זיך אין מיר אויף דער אַלטער קישעפֿמאַכער... „האָקוס פּאָקוס" — דער קלאָץ לעבט!

ערגעץ אין מיצראַיִם ליגט אַ פֿאַרקישעפֿטער אַלטער קלאָץ, וואָס וועקט זיך יעדן פֿרימאָרגן (ווען די פֿרישע, ריינע זון שטייט אויף) און יעדן אָוונט (ווען זי גייט אונטער פֿאַרשעמט און פֿאַרבלוטיקט), און גיט פֿון זיך אַרויס אַ וווּנדערלעכן קלאַנג: — מײַן קלאָץ פֿאַרציילט גאַנצע געשיכטן.

אַלץ, וואָס איך שרײַב פֿונעם שטעטל, האָב איך אים צו פֿאַרדאַנקען, דאָס אַלץ זײַנען „קלאָץ־געשיכטן"... דאָס אַלץ פֿאַרציילט ער מיר.

נאָר אָנהייבן הייבט ער אָן פֿון זיך. רעכט האָט ער! יעדערער איז בײַ זיך דער הייליקער מיטלפּונקט, אַרום וועלכן ער שטעלט זיך אויס די רעשט וועלט.

עס גייט קעסיידער: איך, און דערנאָך ערשט אַלץ, וואָס מײַן איז: מײַן מישפּאָכע, מײַנע כאַווײרים, מײַנע גוטע־פֿרײַנט, מײַנע

באקאנטע, מײַן שטאָט, מײַן געגנט, מײַן לאנד... אַלץ, וואָס מײַן איז!

שפּעטער נעמען מיר שוין שוטפים צו: אונדזער ערד, אונדזער וועלט.

פאר דאָס קומען מיר צוריק צו: מײַן גאָט! נאָר דאָס זאָל זײַן א סגולה צו פּאַרנאָסע...

טייל מיינען אפילע, אז זיי זײַנען נישט נאָר דער מיטל־פּונקט, נאָר זאָגאר דער ברען־פּונקט פון דער וועלט. דאָס גאנצע ליכט לויפט זיך דאָ צוזאמען ארויסצושטראַלן ערשט פון זיי אף דער רעשט וועלט... אָן א ביילעוון ליכטל אפילע אין האנט, לויפן די באוועמהאַרציקע לײַט ארום אין די גאסן און שרײַען: ליכט! ליכט! ווי אמאָל דער קאַוועיאָכל און דערנאָך, לעהאַוודל, געטע פאַר'ן טויט...

אנדערע קלערן גאָר: צי איז אויסער זיי נאָך עפּעס פאראנען!..

„איך בין איך" — אַלקיין — בין איך דאָ! נאָר די רעשט וועלט, צי איז זי נישט מײַנס א כאָלעם פון א זומער־ צי א ווינטער־נאכט, ווי עס מאכט זיך?

און בעעמעס, ווער נייטיקט מיך צו גלייבן, אז אויסער מיך עקזיסטירט נאָך עפּעס? פילן פיל איך נאָר מײַן הונגער, מײַן דאָרשט, מײַן אגמעטנעפּעש... אײַ וואָס — מע זאָגט?

דאָס איז ווייניק!

מע פלעגט אמאָל זאָגן, אז עס איז פאראן: ערלעכקײַט, ראכמאָנעס, יױשער, עמעס אוקעדוימע, און עס האָט זיך אויסגעוויזן — א כאָלעם, א וויסטער כאָלעם...

און א וועהאָרײַע! אז איך, איך נאָר, נעם א קאָפּ בראָנפן, טאנצט די גאנצע וועלט ארום ווי שיקער!

לאָמיר בעסער צוריקגיין צום קלאָץ! צו זײַן אווטאָביאָגראפיע!

געוועז איז ער אמאָל א בוים.

א פרישער, גרינער בוים אינ וואלד!

געוואָרצלט האָט ער אינ דער ערד, געצויגנ זיך אינ הימל ארײַנ... אנ אָדלער, נאטירלעך, פליט העכער; זײַנס האָט ער דאָך געטאָנ בישליימעס; ער האָט זיך געהויבנ אונ געהויבנ, איבער זײַנס גלײַכנ געוואקסנ! ער האָט שוינ אפילע א גרויס שטיק הימל געזעז!

טיילמאָל האָט זיך אים געדאכט, אז, אָט-אָט, פאלט אראָפּ דאָס טע-לערל פונ הימל אונ לייגט זיך אים — א קרוינ אפנ קאָפּ! אונ ער איז ווערט די קרוינ, ער ציט זיך אלצ אײנײנעם ארופּ!..

געלעבט האָט זיך נישט שלעכט!

טויזנט בלעטער צום עטעמענ, ארײַנצוציענ גרינצײַג... א פּאָר שאָק וואָרצלענ אונטער דער ערד, צו ציענ כאיונע — זאפט אונ זאלצ! דאָס איז פארנ גופ; די נעשאָמע האָט: פייגל-קאָנצערט אונ וואָלקנ-מאסקא-ראדע!

צווישנ די צווײַגנ זשומט, ברומט, טרילערט אונ קלינגט... אפנ הימל פליט אונ ציט, אונ יאָגט זיך. פונ א זײַט שווימט א סטאדע וואָליקע שעפּעלעך; אָט טרײַבט זיי אקעגנ א גראָמאדע צוויטיקע, שווארצע וועלפ... אלע פארשווינדנ, אונ איבער דער ברייט פונ הימל ציט זיך אויס א לאנגער דײַטש מיט גרויסע שטיוול, מיט א מעשענע פּיקל-הויב אפנ קאָפּ... ער ווערט אויך צערונענ, שא! דער הימל הענגט ארויס וועש צו טריקענע... דאָס „גרעט” שאָקלט זיך, הוידעט אונ ווארפט זיך, גלײַך עס וויל אראָפּפאלנ אונ א האלבע וועלט „מאלביש-ארו-מימ” זײַנ.

דאָס אלצ איז זומער.

ווינטערצײַט הילט זיך אײַנ דער בוים אינ ווײַסנ מאנטל אונ דרעמלט. ער שלאָפט אײַנ, אונ כאָלעמט איבער א וועלט.

אינ אזא שלאָפ הערט ער איינמאָל: טראכ! טראכ!

א האק, צי א דונער! ער, צי אַן אַנדערער?
איידער ער קומט צו זיך — באַצ! עך ליגט שוין אויסגעצויגן אױפֿן שניי...
און ער שלאָפֿט ווײַטער אײַן... און ער כאָלעמט ווײַטער:
— פּאַרפּאַלן! עס וועט זיך אָנהייבן אַ נײַ לעבן, גאָר אַן אַנדער לעבן! נישט אין היימישן וואַלד, נישט צווישן זײַנס־גלײַכן — ביי־מער, נאָר אין דער אייביקער פרעמד!
נישט „הימל און ערד" וועט עס הייסן, נאָר „הימל און וואַסער", בעסער געזאָגט: הימל און הימל, אַן עמעסער פון אויבן, אַן אָפּגעשפּיגל־טער פון אונטן...
א מאַטשט וועט ער זײַן, אױף דער גרעסטער שיף שווימען; אױף דער גרעסטער שיף, אױפֿן גרעסטן יאַם! און אַ וועלט וועט ער זען!
דעם וואַלד וועט ער דאָך נישט פאַרגעסן!
וועט ער נעענטער קומען צו אַ שטיק ערד, וועט ער זיך שאָק־לען און גריסן דעם וואַלד... פון צײַט צו צײַט וועט אים דער ווינט צו־טראָגן אַ ביסל רייעך פון נאָדלען און בלעטער... אױף דער שיף וועט געוויס זײַן אַ שטײַגל... דרינען אַ קליין זיס פייגעלע...
ער כאָלעמט און פילט, ווי די האַק שפּאַרט אים אין די זײַטן, שיילט און רײַסט... שאַדט ניט!
„טערפּי קאַזאַק, אַטאַמאַנאָם בודיעש".
אַנדערע האָט מען אױף פּיצפּיצלעך צעהאַקט, אױף אַש פאַרברענט, אױף אַלע וועלט־עקן פאַרשפּרייט דאָס אַש און צעזייט, און ער וועט זײַן אַ מאַטשט!

אָפּגעכאַפּט האָט ער זיך נישט אַלס מאַטשט... מע האָט פון אים קוים אַ באַלקן געמאַכט, אין אַ הויז אײַנגעמויערט.
ענג, דושנע, פינצטער — עס דריקט פון אַלע זײַטן...
ער פאַלט אוועק אין אַ נײַעם שלאָף, אין אַ וויסטן שלאָף; אָן כאַלוימעס, אָן האָפענונג, אָן טרייסט...

און אזוי איז ער פופציק און עפשער הונדערט יאָר געשלאָפן...
און עס וועקט אים ווײַטער: טראכ! טראכ!
ער כאַפּט זיך אוף שוין בעעמעס אין א יאם. אין א רויטן, פײַער-דיקן יאם... פאַליעס פײַער שלאָגן...
— דאָס איז מײַן עק! — טראַכט ער, — אין גענעם בין איך! — מיינט ער.
נאָר א קלאַץ דערנקט, און די פאַזשאַרנע קאָמאַנדע לענקט און טוט אירס... ציגד ליגט ער איגמיטן גאס...

ער ליגט און פוילט און נוצט נאָך דער קליינער וועלט...
האַלץ-ווערעם ציִען פון אים די גאַנצע פּאַרנאָסע... א צעשויבערטע דינסטמויד לויפט צו און רײַסט אויס א קינדל... דער שרײַבער פון מאגיסטראַט נעמט זיך יעדן טאָג נאָכן מיטיק א ציין-שטעכער... פרײַ-טיק רײַסט פון אים ווער אין גאָט גלייבט איידעס צום נעגל פאַר-ברענען...
קומט איגמיטן דער נאַכט אין שטעטל א קליין סויכערל, א ניס-רעפל, צי אזוי א בעטלער, נעכטיקט ער איבער אפן קלאָץ...
טיילמאָל ציט זיך אָפּ אים אויס דער נאַכט-וועכטער און שנאָרכט...

2

באַטאָג

א זומער-מאָרגן...
מיט געשריי און געוויין, געלעכטער און גערויש רײַסט זיך דאָס יונגוואַרג אַרויס פון די קליינע הײַזלעך... נאַקעט, האַלב נאַקעט, מיט און אָן שטיקלעך ברויט אין די הענט — לויפט עס צום קלאָץ.
מע שפּילט זיך...
און שפּילן זיך הייסט קאָפּירן די עלטערע וועלט...
אַלס כאָסן-קאַלע פּאָרט מען אָפּ שטעקן שפּאַצירן, קושט מען זיך אין די ווינקעלעך, שענקט מען זיך מאַטאָנעס.

איז ווײניק, דערלײגט מענ נאָכ א שערבעלע, נאָכ א שטיקל גלאָז פונ א גרינ אָדער בלוי-געווען פלאש, נאָכ א שטיקל לעדער... אגיט, גײט דער שידעכ אָפּ, האָט מענ א דינ-טוירע, צאָלט מענ קנאס...

אלס מאנ אונ ווײַב, קריגט מענ זיכ, שעלט מענ זיכ אונ מע שרײַט... ווערט מענ מיד, לאָזט מענ דעמ רעשט גרימצאָרנ אויס צו די קינדער, צו די אָרעמע קינדער פונ האָלצ אונ שמאטעס...

זײ זײַנענ „מאמזײרימ"... ווילנ נישט לערנענ, נישט פרומ זײַנ, נישט טאָנ די הענט אינ קאלטנ וואסער ארײַנ... נאָר פרעסנ וויל עס אונ זופנ, אונ עס האָט א קישקע אָנ א דנאָ!

פאר גרויס צאָרעס מאכט מענ זיכ „שטעלנ"; פארשעלט מענ די קוינימס בײנער. צו דער סכוירע — ווי א גאָט אינ הימל — לײגט מענ צו, אונ צאָלנ מוז מענ פאטענט, שטעל-געלט, מעלאמעד-געלט, דירע-געלט, הײַנט קינדער כאסענע מאכנ!.. אונ זײ דינגענ זיכ נאָכ, די נעשאָמע ציִענ זײ ארויס!

דערנאָכ גײט א לעווײַע... א קאצ איז געפײגערט, צי מע האָט א טויט מײַזל געפונענ...

אינמיטנ קומט דער בעלפער...

אינמיטנ טאָג פארנעמענ דעמ קלאָצ עטלעכע ווײַבלעכ, קעסטקינדער... באמ שײנעמ וועטער זעצנ זײ זיכ אויס אינ די ווײַסע יאקעלעכ, קאָלירטע טיכלעכ אונ, פאר בושע, מיט א האנט-ארבעט אפ דער שויס, אונ מע פארברענגט א גוטע שאָ...

פריִער גײט עס צו שטיל.

אײנע דויטלט זיכ אונ פארצײלט, ווי גוט זי ווערט באהאנדלט. די צווײטע „האָט נאָכ זײַט זי לעבט אזא מאנ נישט געזענ!". די דריטע שווײַגט אונ פלאמט; די מוז זײַנ די גליקלעכסטע... טײלמאָל שלינגט דאָכ אײנע אראָפּ א טרער נאָכ א טרער — מע האָט איר געוויס אנ אלטנ מעלאמעד געגעבנ...

דערנאָך ווערט רעדאגירט די שטאָט-צײַטונג, די מויל-אַרבעט, וואָס צעפליט זיך פֿײַל פֿון בויגן אין אלע שטובן, אין אלע הײַזער אַרײַן, און קומט דערנאָך צוריק צום קלאָץ פֿארגרעסערט און פֿארשענערט, נישט צו דערקענען...

עלטערע מענטשן זאָגן, אז פֿון קלאָץ וועט קיין גוטס ניט ארויס...

פֿארנאכט גייען שוין די יונגע ווײַבלעך, אויסגעפּוצט אין די נאָך פֿרישע כאסענע-קליידער, אונטער דער שטאָט, אפֿן שאָסיי, באַם ראנד פֿון קליינעם וועלדל, פֿון וועלכן אונדזער קלאָץ קומט ארויס. אין וועלדל זיך „ארײַנלאָזן" איז קיין שטייגער נישט; עס וואָלט שוין צופֿיל „דײַטשעריש" אָדער „פֿריציש" געווען... די „שיינע ברײַנדל" פֿלעגט שפּאצירן אין וואלד, האָט זי זיך אמאָל אויסשפּאצירט, אפֿ אלע סאָנים געזאָגט! — „א ראכמאָנעס אפֿן אלטן פֿאָטער, אפֿן געוועזענעם לאנד-שאדכן, ער שעמט זיך פֿאר דער ליכטיקער שײַן!"

דעם קלאָץ פֿארנעמען דערווײַל עטלעכע אלטע ווײַבער, וואָס כאפּן זיך ארויס אפֿ א רעגע, א ביסל לופֿט צו שעפּן, א ביסל נאכעס צו האָבן און אָפּצוריידן זיך פֿון הארצ...

און אז מע האָט שוין איבערגעשיט דאָס גאנצע שטעטל, רעדט מען פֿון „וואָס אמאָל איז געווען און היינט איז ניטאָ"...

אמאָל זײַנען געווען געטרײַע מענער, און הײַנט — פֿאר די היינט ארויסצווארפֿן! איינס באַ איינס טרייפֿע ווי כאזער; עס גייט זיי קיין וואָר וואָרט ארויס פֿון מויל... נאָך דער כאסענע איז „קעטשעלע-מע-טשעלע", באַ איין טיש עסט מען, פֿון איין שיסל; — וואָס עלטער, ווערט מען קעלטער, און — גאָרניט!

פֿארצײַטנס פֿלעגט א יידענע האלטן אן אורייניקל באַם פֿארטעך און איר אייגנס באַ דער ברוסט; הײַנט נאָכן דריטן, העכסטנס נאָכן פֿערטן מאָל — קראנק, דארף מען שוין דאָקטוירים און... דאָ רוימט מען זיך אײַן עטלעכע סוידעס און מע שפּײַט אפֿ אלע זײַטן...

דעריבער שטראָפֿט טאקע דער בוירע־אוילעם. ער וועט זײַן גוטס

נישט וואָרפֿן אין דער בלאָטע אַרײַן. פּאַרנאָסע נישטאָ, קליינע קינדער גייען אויס ווי די ליכט, פאַר זעלנער נעמט מען... און קאַהאַל און רשוּת שווײַגן! —

אַפילע די זון איז שוין אויך ניט דאָס, וואָס אַמאָל! פאַרצײַטנס פֿלעגט מען פֿון פייסעך ביז סוקעס גיין אין איין העמד... עס רעדט זיך גאָר אַזוי, באַשפּינט און באַנײַט איז מען געווען, און די ספּאָד-נײַצעס מיט די זילבערנע און גאָלדענע פּליטן זײַנען אַ סאַך שענער געווען ווי די הײַנטיקע מאָדעס... נאָר וואָרעם איז געווען, אַ מעכײַע! ווער האָט געוווּסט פֿון הוסטן, פֿון שווערן אָטעם, פֿון אַ ציטערניש אין די ביינער?

די זון גייט אונטער; די ווײַבער צעלויפֿן זיך; מע דאַרף וועטשע-רע קאָכן פאַר די „געטרײַע" מענער, דאָס פּאָנעם פאַרפֿלאַמען...

עס פֿלאַמט אויף איינס פענצטער נאָכן צווייטן, אַ שויבן-טיר נאָך אַ שויבן-טיר. מיט רויטע אויגן קוקן די הײַזלעך אין גאַס אַרײַן, און באַם קלאָץ זיצן שוין מענער נאָך מינכע-אומײַרעוו.

מע רעדט פֿון פּאָליטיק, פֿון פּאַרנאָסע, פֿון ייִדישן מאַזל...

איינער ציט זיך אויס אויף דער וואָרעמער ערד, שפּאַרט אָן דעם קאָפּ אָפּן ווייכן, פולן האַלדז און קוקט אין הימל אַרײַן מיט צאַר, מיט נאַכעס, מיט געבעט — ווי איינער, ווי אַמאָל — און דרעמלט אַזוי אײַן.

פֿלוצלינג ווערט אַ געשרייערײַ פֿון טיר און פענצטער, ווײַבערשע קוילעס רופֿן: כאַיִם, יאָסל, רווון!

אַנדערע, מיט אַ צולאָג — אַ קלאָלע: דײַן נאָמען זאָל אַהיים קו-מען! די קאַרטאָפל ווערן קאַליע!

און ערשט גאָר שפּעט, אַז דאָס שטעטל שלאָפֿט אײַן, רוקט זיך אַרויס פֿון נידעריקסטן הײַזל רעב שמערל, דער געוועזענער לאַנד-שאַדכן...

פערציק יאָר איז ער ארומגעלאָפן זוכן כאסאנים און קאלעס, ביז ער האָט די פיס פארלאָרן; קוים ער שלעפּט זיי נאָך...

א האלבע געגנט האָט ער כאסענע געמאכט, נאָר זיין אייגענע טאָכטער פארגעסן... אין גרויען צאָפּ אריין פארגעסן... ניינצן יאָר דערלעבט!

ער זעצט זיך און באהאלט דעם אלטן גרויען קאָפּ אין די ציטער־דיקע הענט... נאָדן האָט ער איר געקליבן; נישט געגעבן, נישט גע־טרונקען, צופוס מײַלן גאנצע געגאנגען... אלץ געקליבן און געקליבן!

אזא כארפּע, אזא שאנד!

ער הייבט די אויגן אוף צום הימל.

כאָטש גוט, וואָס זיין ראָכל האָט עס נישט דערלעבט!

— גאָט! — וויינט אין אים דאָס הארץ. — זאָל זי נאָך טשוועטאָגן... אוועק וועל איך מיט איר... איך וועל איר א נײַעם נאָדן צו־זאמענמאכן... מיט די קראנקע פיס וועל איך פון טיר צו טיר אף האכנאָסעס־קאלע גיין... כאסענע מאכן, לײַטיש כאסענע מאכן!

— גאָט, שיק א שטראל פון דיין ליכט אין איר הארץ אריין! א הארץ האָט זי דאָך א גוטס געהאט, א גוט הארץ... א שטילע איז זי, א גוטע געווען... א הארציקע!..

— מײַסע־סאָטן, מײַסע־סאָטן! — קלאָגט דער אלטער אין דער שטי־לער נאכט אריין...

און — אז ער גייט אויך אוועק, דעמלט פארציילט מיר דער קלאָץ זיינע מײַסעלעך.

3

נאָך האלבער נאכט

טאָפּלט דיק ווערט דער קלאָץ; ער גיסט זיך מיט זיין אייגענעם שאָטן צוזאמען. א גרויע, טיפע שטילקייט וויגט זיך איבערן טויטן מארק.

דאָס שטעטל שלאָפט; טיף און טויער געשלאָסן.

זעלטן רוישט דורך דער לופט א פלעדערמויז; אן אומגליקלעכע פלעדערמויז אין א שטעטל, ווו די ווײַבער האָבן קיין האָר ניט! פון ערגעץ אן אונטערגאַס בלעקט פון צײַט צו צײַט א קעלבל, גלײַך עס האָלט זיך געקלאָגט אפן לעבן, וואָס עס איז צו קורץ און ווערט נאָך פאַר דער צײַט איבערגעריסן מיט געוואַלט. פון צײַט צו צײַט לאָזט זיך הערן א הונט פון דער קריסטלעכער פאָרשטאָט, וואָס קאָן די לעוואָנע נישט לײַדן; וואָס רירט זי זיך אין דער שטילער נאכט? — — —

ווײַטער איז שטיל. די אָרעמע קליינע וועלט האָט קוים איינגע־ליגט אירע קליינע — וועגן אויך גענוג טיפע — שמערצן, האָפענונגען און פאַרלאַנגען, ווי אויך איר קליינעם יעצערהאָרע...

שטיל און טרויעריק ליגט דער קלאָץ אינמיטן מארק; שטיל און טרויעריק שווימט איבער אים אין הימל א פולע געלע לעוואָנע.

וואָס ביסטו, לעוואָנע, אזוי געל? וואָס איז אזוי קרענקלעך דײַן פּנעם? פון דיר שנײַדט מען דאָך קיין צאָן-שטעכער, קיין איידעס צו נעגל, קיין קינדלעך? צי האָסטו מיטלײַד מיטן יידישן קעלבל פון אונ-טערגאַס? צי שרעקט דיך דער הונט פון דער קריסטלעכער פאָרשטאָט?

און פילײַכט ביסטו גאָר אונדז, אָרעמע מענטשן, מעקאַנע, ווײַל, ווי-עס-איז, האָבן מיר א נאכט צום שלאָפן?

קראַנקע לעוואָנע, — ניט אלע שלאָפן.

דאָ און דאָרט שפאַרט זיך אַרויס א ביסל ליכט דורך א שפאַר'ע פון א לאָדן; אַרום מאַנכע ציטערן דינשטראַליקע, רויטלעך-בלויע מאָגנ-דאָווידס...

דאָ איז זיך א שנײַדער, צי א שוסטער, און עפשער א טאַליסים-וועבער, בא דער אַרבעט פאַרזעסן. אן אָרעמע נייטערן פינטלט מיט די רויטע אויגן און נייט און שטעפט...

דאָרט שטייט אוף א דערשראָקענע מוטער צום קראנקן קינד...

ערגעץ אנדערש, אין א ווינקעלע, בא א גראָשנדיק ביילעווג ליכטל, ציילט אויס א בעטלער זיינע צוזאמענגעמאכט פארמעגן.

אינעם גרויסן ווייסן הויז ליגט א קראנקע; זאָרגט שענקערס ווייב. גיי בארעכן א וועלט: א יונג ווייבל, אן אלטער מאן; גייט ער ארום א געזונטער, און זי ליגט איבעראנאנד! שטארבט זי אוועק! עס ברענט א קאגאנעק, עס זיצט א בעוורעמאן... זאָרגט גייט אהין און צוריק פארטראכט און רייסט זיך איינציקע האָר פון דער ווייסער באָרד:

„ער האָט זי באלד ניט געוואָלט! וואָס האָט אים געטויגט אזא בלאסע, אזא ווייסע... מע האָט זי אים איינגערעדט; איינגערעדט האָט מען זי אים... ער האָט יענע געוואָלט, און יענער לעהאכעס האָט ער מיט דער באסענע געהאט"...

עס לייכט זיך אויך באַם דיינען אין פענצטער. ער זיצט נאָך און לערנט, און עפשער קלערט ער שוין וועגן א העספעד; זאָרגט איז א גוויר און א ייד א לאמדן: „איישעס כאָוועד קעכאָוועד"...

ווו עס איז פינצטער, שלאָפן אויך ניט אלע...

קעגניבער דעם גרויסן ווייסן הויז שטייט אן איינגעפאלענע, פארפינצטערטע שטוב, מיט אויסגעביסענע ווענט. די לאָדן הענגען קרום אראָפ און פארמאכן שוין לאנג ניט די פענצטער. אין שטוב, בא דער בלאסער שיין פון דער לעווּאָנע, ציטערן, ווי בלוטיקע פלעקן, די קישן אָן ציכלעך אף צוויי שטענדיק-זיפצנדיקע בעטן...

אן אלטער איינגעשרומפענער ווייבער-קאָפ מיט אויסגעלאָשענע אויגן הייבט זיך אוף און רופט צום צווייטן בעט:

— טויבע; הערסט?

עס קומט פון צווייטן בעט קיין ענטפער, עס הערט זיך פון דאָרטן קיין אָטעם נישט. די אלטע לאָזט זיך דאָך נישט נארן. זי ווייסט, אז טויבע שלאָפט נישט, אז זי קען נישט שלאָפן... עס לאָזט זי נישט שלאָפן...

— טויבע! — רופט די אלטע הארטער.

— וואָס ווילסטו, מאמע? — הערט זיך פונ צווייטנ בעט אנ אָפגע-ריסנ קאָל, אָנגעזאפּט מיט טרערנ. — וועסט מיר די קינדער וועקנ!

די אלטע שוויַיגט א רגע. אינ דער שטילקייט הערט זי, ווי טויבע דרייט זיך איבער אינ בעט אונ פארגראָבט דאָס פּאָנעם אינעם קישנ.

— הערסט, טויבע! — מאכט די אלטע נאָך א וויַילע. — דייַנ מאנדל וועט הייַנט, מאָרגנ אוועק... ער האָט שויַנ דעמ טאלעס-זאק פארפּאקט... אנ אגונע וויל ער דיך לאָזנ, אנ אגונע! ער האָט דענ יאהאדעס? ער האָט דענ א יידיש הארצ?.. ער וועט דיר קיינ געט נישט לאָזנ!

פונ צווייטנ בעט הערט זיך א פארשטיקט געוויינ.

די אלטע מרוטשעט פאר זיך:

— טאטע־מאמע נישט געפאָלגט... געפּוצטע שטיוועלעך געוואָלט... זאָרעך — א שמאלצ-גרוב — נישט! געפּוצטע שטיוועלעך! דעמ טאטנ אינ קייווער אריַינ געפירט... גאָט שוויַיגט ניט, גאָט צאָלט... ריבוינעשע-לוילעמ...

טויבע שפּרינגט ארויס, ווי אנ אונטערגעשאָסענער פויגל, פונ בעט, כאפּט אפּ זיך א קלייד מיט א שאל אונ לויפט ארויס פונ שטוב.

— אונ יענע שטארבט, — מרוטשעט וויַיטער די אלטע אונ לייגט דעמ ציטערדיקנ קאָפּ צוריק אפנ רויטלעכ-שווארצנ קישנ, — וואָלט ער איר א געט געלאָזט, וואָלט עפשער נאָך צוריק זיווע געווענ...

טויבע זעצט זיך אפנ קלאָצ. די באָרוועסע פיס צעפּליטשנ זיך אי-נעמ זאמד, די גרויע שאל מיטנ גרויענ קלייד אינ דער גרויער לע-וואָנע-נאכט... עס זעט זיך נאָר איר בלאסער פּאָנעמ מיט די ברענענ-דיקע אויגנ, וואָס קענענ זיך ניט אָפּרייַסנ פונ גרויסנ, וויַיסנ הויז, פונ ציטעריקנ ליכט, וואָס רייַסט זיך ארויס דורכ דעמ שפּארע פונ די גריַנע לאָדנ...

— שטארבנ — טראכט טויבע — איז נאָך גאָרניט!

נאָר זי דערשרעקט זיך פאַר אירע אייגענע ווערטער; זי זאָל עס נאָר נישט האָבן אַרויסגעזאָגט אין אַ בייזער שעה!

— לעב, לעב, מירעלע! — ליספּלט זי מיט ציטעריקע ליפּן, — זאָל דיר גאָט דיינע לעבן באַנייען... הונדערט און צוואַנציק יאָר זאָלסטו לעבן...

דאָס געבעט רייסט זיך אָפּ פון זיך אַליין. טרויעריק־פינצטערע געדאַנקען באַהערשן זי. נאָך באַטאָג האָט זי געהערט, אַז דער דאָקטער האָט אָפּגעטרעטן פון מירלס בעט, אַז אַלע מעווינים האָבן אָוועקגעמאַכט מיט דער האַנט...

„איין גאָט קען העלפן", האָט מען געזאָגט, און טויבעס האַרץ ציטערט, צי וויל נישט גאָט אויספירן זיינס... צי איז זי מיט זאָרגן קיין זיוועג ניט געווען...

ער (איר מאַן) מוז אַוועק, עס איז שוין ניטאָ פונוואַנען צו לעבן... אַמעריקע ציט אים... און יענע — יענע שטאַרבט...

זי בלייבט און זאָרגן בלייבט...

— „נאָר ניט קיין געט, נאָר ניט קיין געט!" — צאַפּלט אין איר דאָס האַרץ. —

דאָס אַלץ האָט מיר דער קלאָץ פאַרציילט.

כאסענע געהאט

(דערציילט פונ א פרוי)

איכ געדענק מיכ נאָכ פונ דער צײַט, ווענ איכ האָב אינ צייכנ געשפּילט אונ זומער-צײַט אפנ הויפ פונ ליימ כאלעס געבאקנ; ווינטער בינ איכ א גאנצנ טאָג געזעסנ אינ שטוב אונ געוויגט א קליינ ברודערל, וואָס איז געבוירנ געוואָרנ קראנק אונ האָט געקרענקט ביז צומ זיבעטנ יאָר, ווענ עס איז געשטאָרבנ אפ אנ אונטערגאנג. —

זומער, קאָלזמאנ די זונ האָט געשײַנט, איז דאָס אומגליקלעכע באשעפעניש געזעסנ אפנ הויפ, געוואָרעמט זיכ אפ דער זונ אונ געקוקט, ווי איכ שפּיל אינ צייכנ.

ווינטער איז עס פונ וויג נישט ארויס, אונ איכ האָב אימ מײַסעס דערציילט אונ לידלעכ געזונגענ. די רעשט ברידער זײַנענ אלע אינ כיידער געווענ.

די מאמע איז שטענדיק געווענ פארנומענ, עפּשער 10 פּארנאָסעס האָט זי געהאט, די אָרעמע מאמע: א פּשעקופּקע געווענ, לעקעכ געבאקנ, אפ בריסנ אונ כאסענעס געגאנגענ... טוקערנ געווענ, קוואָרימ-מעסטערנ, זאָגערנ, אונ אזוי אנ אײַנקויפערנ פאר באלעבאטישע הײַזער.

דער טאטע איז פאר 3 רובל א וואָכ געווענ א שרײַבער בא רעב זײַנוול טערקעלבוימ אינ וואלד. — אונ דעמלט זײַנענ נאָכ די גוטע צײַטנ געווענ; די מעלאמדימ — באצאָלט, דירעגעלט — קימאט צו דער צײַט, קיינ טרוקנ ברויט אינ מויל ארײַנ האָט נישט געפעלט.

טיילמאָל האָט די מאמע אפ וועטשערע א קולישע געמאכט. דעמלט איז שוינ א גאנצער יאָמטעוו געווענ. דאָכ האָט עס זעלטנ פּאסירט.

די מאמע פלעגט מערסטנטיילס אהיים קומען שפעט, מיד; גאנצ אָפּט פארוויינט און פארביטערט. זי קלאָגט זיך, אז עס ווערן איר בא די באלעבאָסטעס כויוועס פארפאלן; אז מע הייסט איר אויסלייגן, דערנאָך — קומען מאָרגן און איבערמאָרגן... דערווײַל ווערן נײַע קניִעס געמאכט, און צום סאָף, אז עס קומט צום כעזשבן, געדענקט נישט די באלעבאָסטע, צי זי האָט נישט באצאָלט פארן אייערנעכטיקן האלבקווארטירל פוטער... מע „שטעלט עס דערווײַל אוועק", מע מוז פרעגן דעם מאן, וואָס איז דערבײַ געוועזן: ער האָט אן אײַזערנעם זיקאָרן, וועט אוודע געדענקען, וויאזוי דער כעזשבן איז געוועזן. צומאָרגנס ווײַזט זיך אויס, אז דער מאן איז אהיים געקומען צו שפעט פון בעכמעדרעש און זי האָט'ן פארגעסן צו פרעגן; דעם דריטן טאָג דערציילט זי מיט א נאכעס, אז זי האָט געפרעגט דעם מאן, נאָר ער האָט זיך אפ איר געבייזערט, וואָס זי פארדרייט אים דעם קאָפּ: „ער האָט מער נישט וואָס צו טאָן, נאָר אויסצוהערן ווײַבערשע כעזשבוינעס!" און עס בלײַבט, אז זי וועט זיך אליין דערמאָנען.

דערנאָך הייבט זיך איר אָן דאכטן, קימאט אפ זיכער, אז זי האָט דאָס האלבע קווארטירל פוטער פארעכנט; שפעטער וואָלט זי מויערן דערוף געשטעלט. און אז די אָרעמע מאמע דערמאָנט נאָכאמאָל וועגן קווארטירל פוטער, הייסט זי שוין א כצופע, מאכט זי א בילבל, וויל זי אויסנארן א האלבן גילדן... איז מען זי מאסרע, אז אויב זי וועט נאָכאמאָל א פיפּצ טאָן וועגן דער פוטער, זאָל זי זיך מער אפ די אויגן נישט ווײַזן!

די מאמע, וואָס איז אמאָל א „גווירישע טאָכטער" געוועזן, און וואָלט, ווען נישט דער פּאָרעצ, וואָס האָט איר צוגענומען דעם נאדן, אליין א באלעבאָסטע געוועזן, האָט עס נישט געקאָנט לײַכט איבערטראָגן; זי פלעגט טיילמאָל אהיים קומען מיט געשוואָלענע אויגן, געוואָרפן זיך מיט א געוויין אפן בעט און אזוי אָפּליגן א גרויסע ווײַלע און וויינען, און ביטערלעך וויינען, ביז זי האָט זיך אויסגעוויינט דאָס ביטערע הארצ, און איז אופגעשטאנען און אָפּגעקאָכט אונדז א ביסל קליסקעלעך מיט באָבערלעך.

טיילמאָל האָט זי אויסגעלאָזט דעם קאס צו אונדז; אייגנטלעכ, דעריקער צו מיר: דעמ קראנקנ בערל האָט זי קיינמאָל גאָרנישט געזאָגט, די ברידער פונ ביידער אויכ גאנצ זעלטנ — זיי פלעגנ נעבעכ אהיים קומענ אזוי אויכ מיט ברוינע-בלויע, אויסגעקניפּענע באקנ אונ אונטערגעשלאָגענע אויגנ; פאר דאָס האָב איכ גאנצ אָפט געלייזט אנ אומזיסטנ ריס בא די האָר אָדער אזוי א מאטנאס-יאָד.

„דו ביסט נישט קראנק געווענ דערווײַל אָנצולייגנ א פּײַער, צוזשטעלנ א טעפּל וואסער" — אונ דאָכ, אז איכ האָב עס אמאָל געטאָנ, איז נאָכ ערגער געווענ: „זע נאָר מײַנ באלעבאָסטע! גאָר נישט, א פּײַער לייגט זי אָנ, דאָס האָלצ זאָל זיכ דערווײַל אומזיסט אונ אומנישט אויסברענענ... עס ארט זי עפּעס מײַנ פּראצע? — בעדאלעס מאכט זי מיכ!"...

טיילמאָל האָט דער טאטע געלייזט אונטער די אויגנ; די מאמע זעצט זיכ אנידער אָפּנ בעט מיטנ פּאָנעם צום פענצטער, אונ, ארויסקוקנדיק אינ דער לופט ארײַנ, קרעכצנ: „עס ארט אים עפּעס? ער זיצט זיכ דאָרט אינ וואלד, ווי א כראביע, שמעקט פרישע לופט, ליגט זיכ אָפּנ גראָז, פרעסט זויערמילכ, עפּשער נאָכ סמעטענע, איכ ווייס? אונ דאָ דארנ מיר די קישקעס!"...

בא דעמ אלעמ איז דעמאָלט גוט געווענ. מע האָט קיינ הונגער נישט געליטנ, אונ נאָכ א וואָכ מיט פארשיידענע קליינע צאָרעס איז געקומענ א פריילעכער, אלקאָלפּאָנעם, א רויִקער שאבעס. דער טאטע פלעגט אָפט אהיים קומענ, אונ די מאמע פלעגט זיכ ארומדרייענ אינ אלע ווינקעלעכ אונ בעסאָד-סוידעס שמייכלענ.

אָפט פלעגט פרײַטיק פארנאכט, פאר ליכט בענטשנ, די מאמע מיכ קושנ אינ קאָפּ ארײַנ... איכ האָב געוווּסט, וואָס דאָס באטײַט! וואָרעמ, אז עס האָט געטראָפנ, אונ דער טאטע איז נישט אהיים געקומענ אָפּ שאבעס, בינ איכ א „מאכשייפע" געווענ! האָט מיר די מאמע מיטנ קעמל האלב האָר אויסגעריסנ אונ דערצו נאָכ עטלעכע זעצ דערלאנגט אינ די פּלייצעס. איכ האָב נישט געוויינט; מײַנ קינדיש הארצ האָט געפילט, אז דאָס מיינט די מאמע נישט מיכ, נאָר איר טרויעריק מאזל!

דערנאָכ האָט זיכ דער וואלד אויסגעהאקט, דער טאטע איז אינ דער

היים געבליבן, און עס האָט אָנגעהויבן פעלן אין מויל אַרײַן. גע־פעלט, אייגנטלעך, האָט נאָר דעם טאַטן, דער מאַמען און מיר; די רעשט קינדער האָבן ווייניק־וואָס געוווּסט דערפֿון; דאָס קראַנקע ברו־דערל האָט גאָרנישט געדאַרפֿט, עס האָט געזופּט אַמאָל אַ ביסל גריץ, אויב מע האָט אים דערלאַנגט, און אַלץ איינעם געקוקט אַפֿן בעליק... די אַנדערע, נעבעך, „גייען אין כיידער אַרײַן, זיי מוזן דאָך האָבן אַ לעפֿל געקעכץ"... נאָר איך בין גאַנץ אָפֿט הונגעריק געווען.

דער טאַטע מיט דער מאַמען האָבן שטענדיק דערמאָנט די אַמאָליקע צײַט מיט טרערן אין די אויגן; איך — פֿאַרקערט! איך האָב מיך אין דער שלעכטער צײַט בעסער געפֿילט. זײַט עס האָט געפֿעלט ברויט אין שטוב, האָט מיך די מאַמע טאָפּלט ליב באַקומען; באַם קעמען האָט זי מיר קיין האָר נישט געריסן, אין די דאַרע ביינער אַרײַן נישט גע־בוכעט; דער טאַטע פֿלעגט מיר באַם וואַרעמעס גלעטן איבערן קאָפּ און פֿאַרשפּילן מיך, איך זאָל נישט זען, ווי מע פֿאַרטיילט מיך; און איך בין נאָך באַ מיר גרויס געווען, אַז, ווען מע דאַרף פֿאַסטן, פֿאַסט איך גלײַך מיטן טאַטן און מיט דער מאַמען, אַז איך בין שוין אַ גרויסע מויד!

אין דער צײַט איז דאָס קראַנקע ברודערל געשטאָרבן.

געשען איז עס אַזוי: איינמאָל האָט זיך די מאַמע אויפֿגעכאַפּט און געזאָגט איבערן בעט צום טאַטן: „ווייסט, בערלען איז אַוואַדע בעסער, ער איז אַ גאַנצע נאַכט געשלאָפֿן, קיין איינציק מאָל נישט געוועקט".

איך האָב עס דערהערט — איך האָב שטענדיק אַ לײַכטן שלאָף גע־האַט — און בין מיט אַ פֿרייד אַראָפּגעשפּרונגען פֿון געלעגער אַפֿן קאַסטן, און צוגעלאָפֿן זען מײַן „איינציק ברודערל" (אַזוי האָב איך עס גע־רופֿן, אַזוי ליב האָב איך עס געהאַט). איך האָב געהאָפֿט צו דערזען אַפֿן פֿאַרמעטענעם פּענעמל אַ שמייכל, וואָס פֿלעגט זיך באַווײַזן אַ מאָל אין אַ יאָר... נאָר איך האָב אַ טויט פּאָנעם געפֿונען.

עס איז געוואָרן אַ שיווע...

דערנאָך איז דער טאַטע נישט געזונט געוואָרן, און דער רופֿא האָט אָנגעהויבן צו גיין אין שטוב אַרײַן...

קאָלזמאַן עס איז געווען ווי־עס־איז צו צאָלן, פֿלעגט אַרײַנגיין

דער אלטער רויפע אליין; דערנאָך, אז דאָס גאנצע בעטגעוואנט מיטן הענגלייכטער, מיטן טאטנס סידורים-שאנק, וואָס די מאמע האָט א צייט נישט געלאָזט רירן, זיינען ארײַן אין רעפּוּעס, האָט דער רויפע אָנגעהויבן שיקן דעם „יונג".

דער יונג איז דער מאמענס שרעקלעכער נישט געפעלן: עס שפּראָצן אים עפּעס שפּיציקע „וואָנסעלעך", גייט אָנגעטאָן ווי א גוי, און דערצו וואַרפט ער אלעמאָל אַרײַן עטלעכע ווערטער פּויליש.

איך האָב פאַר'ן מוירע געהאט, אַדײַעם ווייס איך נישט פאַרוואָס. נאָר ווען ער האָט געדאַרפט קומען, פלעג איך אַרויסלויפן אפן הויף און איבערוואַרטן, ביז ער וועט אַוועקגיין.

איינמאָל איז א שאָכן קראַנק געוואָרן, איך אַן אָרעמאַן, און אויך, אפאָנעם, נאָך אלע קיילים אין שטוב, און דער יונג (אַדײַעם ווייס איך נישט, וויאַזוי ער האָט געהייסן) איז פון אונדזער שטוב אריבערגעגאַנגען צום שאָכן. דורכגייענדיק דעם הויף, האָט ער מיך געטראָפן זיצן אפן קלאָץ.

איך האָב אַראָפּגעלאָזט די אויגן. דערפילנדיק, אז ער קומט צו מיר נעענטער, איז מיר קאַלט געוואָרן אין די קנעכל און דאָס האַרץ האָט מיר אָנגעהויבן שטאַרקער צו שלאָגן.

ער איז צוגעקומען, האָט מיך אָנגענומען בא דער גאָמבע, אופגעהויבן מיר דעם קאָפּ און געזאָגט, דאַפּקע אפּ פּראָסט יידיש:

— א שיינע מויד, ווי דו ביסט, דאַרפט נישט זײַן צעשויבערט, דאַרף זיך אויך פאַר קיינעם נישט שעמען!

ער האָט מיך אָפּגעלאָזט, און איך בין אַרײַנגעלאָפן צוריק אין שטוב. איך האָב געפילט, אז דאָס גאַנצע בלוט שלאָגט מיר אלץ אין איינעם אין פּאָנעם אַרײַן. איך האָב מיך פאַרוקט אין טונקלסטן ווינקל אונטערן אויוון, מ'קלוימערשט אויסצייילן די ברודיקע וועש... דאָס איז געווען מיטוואָך.

פרײַטיק האָב איך דאָס ערשטע מאָל דער מאמען אליין דערמאָנט, אז מע דאַרף מיר אויסוואַשן דעם קאָפּ, אז איך בין צעשויבערט.

— א קלאָג איז צו מיר! — האָט די מאמע פאַרבראָכן די הענט. — איך האָב זי דאָך דרײַ וואָכן נישט געקעמט.

פֿלוצלינג ווערט זי בייז:

— מאַכשייפֿע! — האָט זי אויסגעשריִען. — אזא גרויסע, בייז-דערוואַקסענע מויד קאָן זיך אַליין נישט צוזאָגן! אַן אַנדערע אָפּ דײַן אָרט וואָלט נאָך די אַנדערע קינדער געוואַשן!

— סאָרעלע, שרײַ נישט! — בעט זיך דער טאַטע; נאָר דער מאַמעס קאָס ווערט שטאַרקער און שטאַרקער:

— מאַכשייפֿע, הערסט! שווײַג זאָלסטו דיך צוזאָגן! הערסט! — די אויסע רעגע! הערסט!

און דאָ האָב איך מוירע צוצוגיין צום קוימען, ווו דאָס הייסע וואַסער איז געשטאַנען, ווײַל, דורכגייענדיק דורך דער מאַמען, וואָלט איך געלייזט אַ בוך. געראַטעוועט האָט מיך, ווי געוויינלעך, דער טאַטע.

— סאָרעלע, — האָט ער געקרעכצט, — שרײַ נישט, מיר טוט דער קאָפּ אזוי וויי!..

דאָס איז געגוג געווען. דער מאַמעס קאָס איז ווי מיט דער האַנט אוועקגענומען געוואָרן... איך בין פֿרײַ דורכגעגאַנגען די שטוב און צוגעקומען צום טאָפּ וואַסער.

איך צוזאָג מיך אומגעלומפּערט און זע, ווי די מאַמע גייט צו צום טאַטן און ווײַזט אָפּ מיר מיט אַ שווערן זיפֿץ.

— ריבוינעשעלוילעם, עס וואַקסט נעבעך, ווי אָפּ הייוון, — מאַכט זי שטיל צום טאַטן, נאָר מײַן אויער כאַפּט יעדעס וואָרט, — שיין ווי אַ גאָלד... און וואָס?

דער טאַטע האָט פֿאַרענטפֿערט מיט נאָך אַ טיפֿערן זיפֿץ.

דער רויפֿע האָט נישט איין מאָל פֿאַרזיכערט, אז דעם טאַטן איז גאָרנישט. דאָס אַגמעסנעפּעש נאָר האָט זיך אים געלייגט אָפּ דער לעבער, דעריבער איז זי אופֿגעשוואָלן און דריקט צו דאָס האַרץ; מער נישט! דעריקער זאָל ער מילך טרינקען, קיין אַגמעסנעכײַש זיך נישט צולאָזן, גיין אין גאַס אַרײַן... ריידן, שמועסן, זוכן זיך אַן אייסעק... דער טאַטע האָט אָבער געזאָגט, אַז די פֿיס ווילן אים נישט טראָגן. פֿאַרוואָס, בין איך ערשט שפּעטער געוואָר געוואָרן.

איינמאָל, זומער פארטאָג, האָט מיכ אופגעוועקט א שמועס צווישנ טאטע-מאמע:

— ביסטו דיכ אינ וואלד, נעבעכ, אָנגעגאנגענ, — מאכט די מאמע.

— א שײַלע דאָס איז, — ענטפערט דער טאטע, — אינ וואלד האָט מענ אפ צוואנציק ערטער געהאקט אפ איינ מאָל. פארשטייסט, דער וואלד איז דעמ פּאָרעצס, די פויערנ האָבנ אָבער סערוויטוטנ: זיי קומט די צווײַגנ, וואָס פאלנ אראָפּ אונ וואלגערנ זיכ אינ וואלד, ווי אויכ דאָס האָלצ פונ דיביימער, וואָס א דונער צעשלאָגט... נו, אז מע האקט אויס דעמ וואלד, האָבנ זיי דאָכ הענזעק דעמ סערוויטוט, מוזנ זיי זיכ קויפנ האָלצ צומ בויענ אונ צומ הייצנ. האָבנ זיי, פארשטייסט זיכ, געוואָלט לייגנ אנ ארעשט, אראָפּברענגענ דעמ קאָמיסאר; זיי האָבנ זיכ אָבער צו שפעט מעיאשעוו געוועזנ. רעב זײַנוועלע האָט נאָר דער־זענ, אז זיי קראצנ זיכ אינ די קעפּ, האָט ער שוינ געגעבנ א באפעל, מע זאָל אנידערשטעלנ נאָכ 40 העקער! עס איז געוואָרנ א געגעמ, עפּשער אפ 20 ערטער האָט מענ געהאקט! אונ זײַנ מוז מענ אומע־טומ... וואָס קלערסטו? די פיס פלעגנ מיר געשוואָלנ ווערנ ווי די באָרקעס...

— ווי א מענטש זינדיקט! — קרעכצט די מאמע. — איכ האָב גע־מיינט, אז דו האָסט דאָרט גאָרנישט וואָס צו טאָנ...

— אוואדע! — שמייכלט טרויעריק דער טאטע. — נאָר פונ גרויענ טאָג ביז שפּעטער נאכט אפ די פיס!

— אונ אלצ פאר דרײַ רובל א וואָכ? — בייזערט זיכ די מאמע.

— ער האָט מיר צוגעזאָגט צו דערלייגנ; דערווײַל, ווייסטו דאָכ, איז אימ די טראטווע אונטערגעגאנגענ... האָט ער געזאָגט, אז ער איז בעדיל-האדאל געוואָרנ...

— אונ דו גלייבסט?

— עס קאָנ זײַנ...

— שטענדיק — בייזערט זיכ די מאמע — ווערט ער בעדיל-האדאל אונ דאָס פארמעגנ וואקסט אונ וואקסט.

— אז גאָט העלפט, — זיפצט דער טאטע.

עס איז שטיל א ווײַלע.

— ווייסט נישט, וואָס מאַכט ער? — פרעגט דער טאַטע, וואָס איז שוין קימאַט אַ יאָר נישט אַרויס פון שטוב.

— וואָס זאָל ער מאַכן? ער האַנדלט מיט פלאַקס, מיט אייער; אַ שענק האָט ער...

— און זי וואָס מאַכט?

— זי, נעבעך, קראַנק...

— אַ שאָד, אַ גוט מענטש —

— אַ בריליאַנט! די איינציקע באַלעבאָסטע, וואָס „מאַכט נישט אײַן" אַ גראָשן; זי וואָלט אַפילו געצאָלט צו דער צײַט, נאָר זי האָט בײַ אים ווייניק-וואָס צו שאַפן...

— דאַכט זיך, — מאַכט דער טאַטע, — דאָס דריטע ווײַב.

— אַוואַדע! — באַשטעטיקט די מאַמע.

— זעסט, סאָרע, — מאַכט דער טאַטע, — דאַכט זיך שוין — אַ ייִד אַ גוויר... האָט ער קיין מאָל נישט צו ווײַבער... יעדערער האָט זײַן פעקל.

— און אַזאַ יונג בלוט! — האָט צוגעגעבן די מאַמע. — אינגאַנצן עטלעכע און צוואַנציק יאָר.

— נו גיי ווייס? ער איז אַוואַדע אַ זיבעציקער און — אײַזן שטאַרק.

— ווי הייסט — ניס קנאַקט ער!

— און אָן אַ בריל!..

— און זײַן גאַנג; די פּאָדלאָגע ציטערט!

— און איך, זעסטו, ליג אין בעט.

עס האָט מיך דורכגענומען בײַ די לעצטע ווערטער.

— גאָט וועט העלפן, — טרייסט די מאַמע.

— נאָר זי, זי... — קרעכצט ווײַטער דער טאַטע און וואַרפט אַ בליק צו מיר אַפן קאַסטן. — זי האַקסט, קיין אײַנהאָרע, ווי אַף הייוון... פּאָרנט... האָסט געזען?..

— אַ שײַלע דאָס איז!

— און אַ פּאָנעם... שײַנט ווי די זון...

עס איז ווײַטער שטיל געוואָרן אַ ווײַלע.

— ווייסט, סאָרעלע, — מאכט ווײַטער דער טאטע, — מע איז נישט יויצע פאר גאָט.

— מיט וואָס?

— מיט איר! ווי אלט ביסטו געווען צו דער כאסענע?

— יינגער פאר איר!

— נו?..

— נו... וואָס?

אין דער אייגענער מינוט האָט מען צוויי קלעפּ געטאָן אין לאָדן.

די מאמע איז אראָפּגעשפּרונגען פון בעט. אין איין רגע האָט זי אָפּגעריסן דאָס שטריקל, אף וועלכן דער לאָדן האָט זיך געהאלטן, און אופגעפּראלט דאָס פענצטער, וואָס האָט שוין לאנג קיין באשלעג נישט געהאט.

— וואָס איז? — האָט זי ארויסגעשריגן אין גאס אריין.

— ריווקע זײַנוולס איז ניפטער געוואָרן.

די מאמע איז צוריקגעשפּרונגען פון פענצטער.

— באָרעך דײַען עמעס!.. — האָט דער טאטע ארויסגעזאָגט. — שטארבן איז גאָרנישט.

— באָרעך דײַען עמעס, — מאכט די מאמע, — ערשט פון איר גע-רעדט!

דעמלט האָב איך געהאט א וואונדערלעכן אומרויִקע צײַט. איך ווייס אליין נישט, וואָס מיט מיר איז געווען.

טיילמאָל בין איך גאנצע נעכט נישט געשלאָפן. די שלייפן האָבן מיר ווי האמער געקלאפט און דאָס הארץ האָט גענאָגט, גלײַך עס וואָלט זיך געשראָקן פאר עפּעס, אָדער שרעקלעך נאָך עפּעס געבענקט; טייל-מאָל איז מיר ווײַטער אזוי ווארעם און ווייך געווען אפן הארץ, אז איך האָב געוואָלט אלץ ארומנעמען און קושן און האלדזן.

נאָר וועמען? די ברידערלעך האָבן זיך נישט געלאָזט; דער 5-יאָריקער יוזכענען האָט אויך געקראַפּעט און געשריגן, אז ער וויל זיך נישט שפּילן מיט א מיידל. די מאמע, אויסער דעם, וואָס איך האָב

פאר איר מוירע געהאַט, איז שטענדיק בייז און פאַריאָגט... דער טאַטע — נאָך קראַנקער.

בעמעשעכ א קורצער צײַט איז ער אײַנגאַנצן גראָ געוואָרן ווי א טויב, דאָס פּאָנעם איז אײַנגעשרומפּן געוואָרן ווי א פּארמעט, און די אויגן האָבן ארויסגעקוקט אזוי אומבאַהאָלפן און מיט אזא שטום געבעט, אז עס איז גענוג געווען, איכ זאָל עס דערזען און ארויסלויפן פון שטוב מיט א געוויין.

דעמלט דערמאָן איכ מיכ אָן מײַן בערלען... אים וואָלט איכ געקאָנט אלץ דערציילן, קושן און האלדזן... ליגט ער דאָרט אין דער קאַלטער ערד, און עס כאַפּט מיכ אָן נאָכ א ביטערלעכער געוויין...

די טרערן, אייגנטלעכ, פלעגן זיכ מיר באוועזן גאַנץ אָפט אָן א טאַם.

טײַלמאָל קוק איכ פון פענצטער ארויס אפן הויף און זע, ווי די לעוואָנע שווימט און שווימט צו אַלע מאָל נעענטער צו דער אויסגעוויַסטער צוים, וואָס איז קעגן אונדזער פענצטער, און קען די צוים נישט אריבערשווימען.

און איכ באַקום פלוצלינג ראַכמאָנעס אפ דער לעוואָנע, עס הייבט מיכ אָן קלעמען באַם הארצ און די אויגן גיסן און גיסן!..

טײַלמאָל, ווײַטער, פלעג איכ ארומגיין מאַט. איכ פלעג מיכ אזוי־ארום וואקלען אָן קויעכ מיט א בלאַס פּאָנעם און אונטערגעשלאָגענע אויגן; אין די אויערן דוישט, דער קאָפּ איז שווער, און עס דאכט זיכ מיר, אז עס איז מיר אזוי נישט גוט אפ דער וועלט, אזוי נישט גוט, אז עס וואָלט אמבעסטן געווען צו שטאַרבן...

דעמלט, ווײַטער, האָב איכ בערלען שטאַרק מעקאַנע געווען... ער ליגט זיכ דאָרט אזוי רויִק...

גאַנץ אָפט אויכ האָט זיכ מיר געכאָלעמט, אז איכ שטאַרב, אז איכ ליג אין קייווער, אָדער אז איכ פלי ארום אין הימל אין איינ העמד מיט צעלאָזטע האָר און קוק אראָפּ, און זע, וואָס אפ דער וועלט טוט זיכ...

פונקט דעמלט האָב איכ פארלוירן די אַלע כאַווערטעס, מיט וועלכע איכ האָב אמאָל אין צייכן געשפּילט, און האָב שוין קיין אנדערע נישט באַקומען. איינע איז שוין ארויסגעגאַנגען שאַבעס מיט אַן אָטלעסענע

יופּע און א קייט און א זייגער! עס האָט שוין געוואָלט זײַן איר כאַסענע. אנדערע ווײַנען „קאָלע-מיידלעך" געוואָרן. שאַדכאָנים און מעכוטאָנים „האַקן אָפּ די טירן", און מע האָט זיי געקעמט, געוואַשן, געקליידט, בעשאַס ווען איך בין נאָך ארומגעגאַנגען באָרוועס, אין אַן אַלטע בעזינע, קורצע ספּאָדניצע, אין אַן אויסגעבליאַקעוועטן ציצענעם סטאַניק, וואָס האָט אָפּ מיר אָפּן סאַמעראָדנע פּראָנט אין עטלעכע ערטער געפּלאַצט, און איך האָב אים צוגעלאַטעט מיט אַן אַנדער קאָליר ציץ... די קאַלע-מיידלעך האָבן מיך געמײַדט, און מיט ייִנגערע קינדער האָב איך מיך געשעמט צו כאַווערן; אויך האָבן מיך שוין די צייכן נישט געווײַלט. באַטאָג פלעג איך מיך דעריבער נישט ארויסווײַזן אין גאַס ארײַן. די מאַמע, ווײַטער, האָט מיך אין ערגעץ נישט געשיקט, און אפילע, אז איך האָב אמאָל געוואָלט גיין א גאַנג, נישט געלאָזט. פאַר דאָס פלעג איך מיך אָפּט ארויסכאַפּן פאַרנאַכט און ארומגיין אונטערן הויז בא די שפּײַכלער, אָדער זעצן זיך נישט ווײַט פון טײַך.

זומער פלעג איך אזוי זיצן ביז שפּעט אין דער נאַכט ארײַן.

אין אָנהייב פלעגט אמאָל די מאַמע צו מיר ארויסגיין; צוגעגאַנגען איז זי קיינמאָל נישט, נאָר אין טויער זיך געשטעלט, אומגעקוקט זיך און אוועקגעגאַנגען, — איך פלעג קימאַט הערן, ווי זי זיפצט, קוקנדיק אָפּ מיר פונווײַטן.

מיט דער צײַט האָט דאָס אויך אופגעהערט.

איך פלעג מיר אָפּזוכן איינע אליין שאָענלאַנג און אײַנהערן זיך, ווי עס רוישט דאָס קליינע טײַכל, ווי עס שפּרינגען די פרעש פון גראָז אין טײַך ארײַן, אָדער נאָכיאָגן ערגעץ א לײַכטן וואָלקן אין הימל...

איך פלעג אמאָל האַלב אײַנשלאָפן מיט אָפענע אויגן.

איינמאָל האָב איך דערהערט פונווײַטנס א טרויעריק לידל. דאָס קאָל איז געוועזן יונג און פריש, און עס האָט זיך מיר מיט א טרויער אויסגעגאָסן אינעם גאַנצן לײַב; עס איז געוועזן א ייִדיש לידל.

דאָס זינגט דער „רויטע-יונג", — טראַכט איך, — אנדערע וואָלטן זמירעס, נישט קיין לידלעך געזונגען.

איך טראַכט אויך, אז מע מוז ארײַן אין שטוב און אזוינע ליד-

לעב נישט הערן און מיטן ווײַפּע-יונג זיך נישט טרעפֿן. נאָר אויפֿגעהויבן האָב איך מיך נישט; איך בין עפּעס ווי פֿאַרכאַלעמט געווען, מאַט, און בין געבליבן זיצן אויפֿן אָרט, כאָטש דאָס האַרץ איז אומרויִק געווען.

דאָס לידל קומט צו אַלץ נעענטער און נעענטער, עס גייט פֿון יענער זײַט טײַך איבער דער בריק.

איך הער שוין טריט אויפֿן זאַמד, איך וויל ווײַטער אַנטלויפֿן, נאָר די פֿיס פֿאָלגן נישט און איך זיץ ווײַטער.

ענדלעך איז ער צוגעקומען צום אָרט, וווּ איך בין געזעסן.

— דו ביסט עס, לייע?

איך ענטפֿער נישט.

אין די אויערן רוישט מיר נאָך שטאַרקער, די שלייפֿן שלאָגן נאָך האַסטיקער, און עס דאַכט זיך מיר, אַז איך האָב קיינמאָל אַזאַ גוט און זיס קאָל נישט געהערט.

ער מאַכט זיך ווייניק דערפֿון, וואָס איך ענטפֿער אים נישט. ער זעצט זיך נעבן מיר אויפֿן קלאָץ און קוקט מיר גלײַך אין פּנים אַרײַן.

זײַן בליק האָב איך נישט געזען, ווײַל איך האָב די אויגן נישט אויפֿגעהויבן, דאָך געפֿילט האָב איך, ווי עס האָט מיר געברענט דאָס פּנים.

— ביסט אַ שיינע מויד, לייע, — מאַכט ער צו מיר, — אַ שאָד!

עס האָט מיך אָנגעכאַפּט אַ שרעקלעך געוויין, און איך בין אַנטלאָפֿן.

דעם צווייטן אָוונט בין איך שוין נישט אַרויסגעגאַנגען, דעם דריטן אויך נישט. נאָר דעם פֿערטן, פֿרײַטיק־צונאַכטס, איז מיר שוין אַזוי שווער געווען אויפֿן האַרצן, אַז איך האָב געמוזט אַרויסגיין; עס האָט זיך מיר געדאַכט, אַז איך וועל דערשטיקט ווערן אין שטוב. ער האָט אויף מיר, אויפֿן פּנים, אין שאָטן, אונטער אַ הויז־ווינקל, געוואַרט, ווײַל, קוים האָב איך מיך געזעצט אויף מײַן אָרט, איז ער מיר ווי אויסגעוואַקסן פֿון אונטער דער ערד.

— אַנטלויף נישט פֿאַר מיר, לייע! — האָט ער זיך מיט אַ ווייך, האַרציק קאָל געבעטן. — גלייב מיר, איך וועל דיר קיין שלעכטס נישט טאָן.

זײַן ערנסט, ווייך קאָל האָט מיך באַרויִקט.

ער האָט אָנגעהויבן ציִען א שטיל טרויעריק לידל, און מיר זײַנען וויַיטער בעקומען די טרערן אין די אויגן אַריַין. איך האָב מיך נישט געקאָנט אײַנהאלטן און האָב אָנגעהויבן שטיל צו וויינען.

— וואָס וויינסטו, לייע? — האקט ער אָפּ און פרעגט, אָנעמענדיק מיך בא דער האנט.

— דו זינגסט אזוי טרויעריק, — האָב איך אים געענטפערט און ארויסגעצויגן די האנט פון זײַנע.

— איך בין א יאָסעם, — מאכט ער, — עלנט... אין דער פרעמד.

עס האָט עמעצ זיך באוויזן פון גאס, און מיר זײַנען זיך צע־לאָפן.

דאָס לידל האָב איך מיך אויסגעלערנט און פלעג עס זינגען שטי־לערהייט יעדע נאכט אפן געלעגער; דערמיט בין איך אײַנגעשלאָפן, דערמיט בין איך אופגעשטאנען. דאָך גאנצ אָפט האָב איך כאראָטע גע־האט און געוויינט, וואָס איך האָב מיך באקאנט מיט א „רויפע־יונג", וואָס קליידט זיך דײַטש און גאָלט זיך דאָס בערדל. וואָלט ער זיך אזוי געטראָגן ווי דער אלטער רויפע, וואָלט ער כאָטש א פרומער ייִד געוועזן... איך האָב געוווּסט, אז ווען דער טאטע ווערט עס געוואָר, שטארבט ער, כאסוועשאָלעם, פאר אגמעסנעפעש; די מאמע וואָלט זיך א מײַסע געטאָן! דער סאָד איז מיר געלעגן ווי א שטיין אפן הארצ.

איך גיי צו צום טאטנס בעט, דערלאנגען אים עפּעס, אָדער די מאמע קומט אַרײַן פון גאס, און איך דערמאָן מיך אָן מײַן זינד, הייבן אונטער מיר אָן העגט און פיס ציטערן, און דאָס פּאָנעם פארלירט דעם לעצטן טראָפּן בלוט. און דאָך האָב איך אים יעדן טאָג צוגעזאָגט, אז איך וועל מאָרגן אויך ארויסקומען; און איך האָב נישט געהאט פאר וואָס פאר אים צו אנטלויפן. ער האָט מיר שוין אפילע בא דער האנט נישט אָנגענומען, מער נישט געזאָגט, אז איך בין א שיינע מויד. ער האָט מיט מיר נאָר גערעדט, געלערנט מיך לידעלעך... אײנמאָל נאָר האָט ער מיר א שטיקל באָקסער געבראַכט.

— עס, לייע!

איך וויל נישט נעמען.

פארוואָס? — פרעגט ער טרויעריק. — פאַרוואָס ווילסטו בא מיר נישט נעמען?

איך האָב מיך ארויסגעכאפט, אז איך וואָלט בעסער געגעסן א שטיקל ברויט.

ווי לאנג אונדזער זיצן צוזאמען און זינגען האָט געדויערט, ווייס איך נישט. נאָר איינמאָל איז ער געקומען טרויעריקער ווי שטענדיק. איך האָב עס באלד אין זיַין פּאָנעם דערקענט, און האָב אים געפרעגט, וואָס איז אים.

— איך מוז אוועקפאָרן.

— וווהין? — פרעג איך אָן אַ קאָל.

— צו דער סוב-רעוויזיע.

איך האָב אים אָנגעכאפּט בא דער האנט.

— צו די זעלנער וועסטו גיין?

— ניין, — האָט ער מיר געענטפערט און דריקט מיר די האנט, — איך בין א שוואכער. איך ליַיד אפן הארץ. קיין זעלנער וועל איך נישט זיַין, נאָר שטעלן מוז איך מיך...

— וועסט צוריק קומען?

— אוואדע...

מיר שוויַיגן א וויַילע.

— עס וועט נאָר דויערן — מאכט ער — א פּאָר וואָכן...

איך שוויַיג, און ער קוקט אפ מיר מיט א געבעט.

— וועסט בענקען נאָך מיר?

— יאָ... — האָב איך אליין קוים געהערט מיַין טשוווע.

מיר שוויַיגן וויַיטער א וויַילע.

— לאָמיר זיך געזעגענען.

מיַין האנט איז נאָך געלעגן אין זיַינע.

— פאָר געזונט! — האָב איך אים געזאָגט מיט א פארציטערט קאָל.

ער האָט זיך איבערגעבויגן, מיר א קוש געטאָן און איז פאַר־שוווּנדן געוואָרן.

איך בין לאַנג געשטאַנען ווי שיכּור.

— לייע! — האָב איך דערהערט דער מאַמעס קול, נאָר דאָס אַלטע ווייכע, קימאַט זינגענדיקע קול, נאָך פֿון דער צײַט, ווען דער טאַטע איז געזונט געווען.

— לייעשי!

אַזוי האָט מען מיך שוין לאַנג נישט גערופֿן. איך האָב נאָכאַמאָל אַ ציטער געטאָן און בין מיט די נאָך ברענענדיקע ליפּן אַרײַנגעלאָפֿן אין שטוב. נאָר איך האָב די שטוב נישט דערקענט. אויפֿן טיש זײַנען געשטאַנען צוויי פֿרעמדע לײַכטער מיט ברענענדיקע ליכט, עס איז געשטאַנען בראָנפֿן מיט לעקעך — דער טאַטע איז געזעסן אויף אַ שטול, אָנגעלענט אויף אַ קישן, אויפֿן פּנים האָט עפּעס ווי געשמייכלט פֿון יעדן רונצל אַרויס. — עס זײַנען געשטאַנען נאָך בענקלעך בײַם טיש, אויך פֿרעמדע... עס זײַנען דאָ פֿרעמדע מענטשן געווען — נאָר די מאַמע כאַפּט מיך אַרום און קושט און האַלדזט מיך:

— מזל־טובֿ, טאָכטער, טאָכטערשי, לייעשי, מזל־טובֿ!

איך פֿאַרשטיי נישט, וואָס מע מיינט, נאָר דאָס האַרץ שרעקט זיך און קלאַפּט, און קלאַפּט אַזוי מורא׳דיק! אַז די מאַמע האָט מיך אַרויסגעלאָזט פֿון די אָרעמס, האָט מיך דער טאַטע צוגערופֿן. איך האָב קיין קויכעס נישט געהאַט צו שטיין און האָב מיך אַראָפּגעלאָזט פֿאַר אים אויף די קני׳ען און אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויף זײַן שויס. ער גלעט מיר דעם קאָפּ, קרײַזלט מיר די האָר:

— וועסט שוין, קינד מײַנס, נישט לײַדן קיין הונגער, קיין נויט; וועסט שוין, קינד מײַנס, נישט אַרומגיין נאַקעט און באָרוועס... וועסט זײַן אַ נגידעס... דו וועסט זײַן רײַך... דו וועסט פֿאַר דײַנע ברידערלעך מלאַמעד־געלט צאָלן... מע וועט זיי שוין פֿון די חדרים נישט אַרויסוואַרפֿן... דו וועסט אונדז אויך העלפֿן... איך וועל געזונט ווערן...

— און ווייסט, ווער דער כּלה איז? — פֿרעגט די מאַמע מיט אַ פֿרייד. — טאַקע רעב זײַנוול! טאַקע רעב זײַנוול. ער האָט אַליין אַ שאַדכן געשיקט...

איך ווייס נישט, וואָס מיט מיר איז געשען, נאָר אויפגעכאַפּט האָב איך מיך אפֿן גלייגער אינמיטן טאָג.

— געלויבט איז גאָט! — האָט די מאַמע אויסגעשריגן.

— געלויבט איז זײַן ליבער נאָמען! — האָט דער טאַטע געזאָגט.

און מע האָט מיך, ווײַטער געהאַלדזט און געקושט. נאָך מער — מע האָט מיר אײַנגעמאַכטס דערלאַנגט!.. עפּשער וויל איך וואַסער מיט זאַפט? עפּשער אַ ביסל ווײַן?

איך האָב צוריק די אויגן פֿאַרמאַכט און געקײַכט מיט אַ שטיקנדיק געוויין.

— וויל, וויל, — פֿרייט זיך די מאַמע, — זאָל זי זיך אָפּוויינען, מײַן אָרעם קינד! מיר זײַנען זיך אַליין שולדיק, אַפּאַמאָל אַזאַ נאַכעס דערציילט! אַזוי פּלוצלינג! עס קען אַן אָדער פּלאַצן, כאַסווע-שאָלעם! נאָר צינד געלויבט איז גאָט! ווייַן דיר אָפּ דאָס האַרץ, זאָלן אַלע צאָרעס אַוועקשווימען מיט די טרערן און אַ נײַ לעבן זאָל זיך אָנהייבן, אַ נײַ לעבן...

דער מענטש האָט צוויי מאַלאָכים — אַ גוטן און אַ שלעכטן מאַלעך, און איך בין זיכער געווען, אַז דער גוטער מאַלעך הייסט מיר אינעם רויפּע-יונג פֿאַרגעסן, עסן רעב זײַנוולס אײַנגעמאַכטס, טרינקען זײַן זאַפט מיט וואַסער און קליידן זיך אָפּ זײַן כעזשבן, בעשאַס ווען דער שלעכטער מאַלעך האָט מיר אײַנגערעדט, איך זאָל איינמאָל פֿאַר אַלעמאָל זאָגן דעם טאַטן און דער מאַמען, אַז איך וויל נישט, בעיין אויפֿן נישט.

רעב זײַנוולען האָב איך נאָך נישט געקע׳ט, איך האָב׳נ עפּשער אַמאָל געזען, נאָר — אָדער פֿאַרגעסן, אָדער באַלד נישט געוווסט, ווען איך זע... נאָר אונטער די אויגן האָב איך אים פֿײַנט געהאַט.

באַלד די צווייטע נאַכט האָט זיך מיר געכאָלעמט, אַז איך שטיי אונטער דער כופּע.

דער כאָסן איז רעב זײַנוולע און מע פֿירט מיך 7 מאָל אַרום אים, נאָר די פּיס זײַנען מיר פֿאַרשטאַרט און די אונטערפֿירערקעס טראָגן מיך אין דער הייך. —

דערנאָך האָט מען מיך אַהיים געפֿירט.

די מאמע האָט אנטקעגן געטאנצט מיט א קוילעטש, און עס גייט שוין די גאָלדענע יויך.

איך האָב מוירע די אויגן אופצוהייבן, איך בין זיכער, אז איך וועל דערזען א בלינדן, אָן אן אויג, און א לאנגע, א שרעקלעכע לאנגע נאָז... עס קומט מיר א קאַלטער שווייס אפן לייב — נאָר פלוצלינג רוימט ער מיר איין אין אויער:

— לייעשי, א שיינע מויד ביסטו!

און דאָס קאָל איז גאָר נישט פון קיין אלטן מאן — עס איז יענעמס קאָל... איך עפן א ביסל די אויגן — עס איז יענעמס פּאָנעם...

— טס! — רוימט ער מיר איין. — זאָג נישט אויס. איך האָב רעב זיינוולען פארנארט אין וואלד אריין, אריינגעלייגט אין א זאק, צוגעבונדן א שטיין און אריינגעוואָרפן אין טייך. (אזא מייסע האָט מיר אמאָל די מאמע דערציילט) און בין איך דאָ אפ זיין אָרט!

איך האָב מיך אופגעכאפּט פארציטערט.

דורך א שפּארע פון לאָדן האָט אריינגעשלאָגן א בלאסע שיין פון דער לעוואָנע און האָט באלייכט די גאנצע שטוב. איך באמערק ערשט, אז אינמיטן באלקן הענגט צוריק דער הענגלייכטער. טאטעמאמע שלאָפן אפ בעטגעוואנט, — דער טאטע שמייכלט פון שלאָף, די מאמע אָטעמט רויק... און דער גוטער מאלעך זאָגט מיר: אז דו וועסט זיין גוט און פרום, וועט דער טאטע געזונט ווערן, די מאמע וועט אפ דער עלטער נישט ארבעטן אזוי שווער און ביטער, און פון דיינע ברידערלעך וועלן ארויסקומען לאָמדים, ראבאָנים, געוינים; גרויסע יידן, מע וועט פאר זיי צאָלן מעלאמעד-געלט.

— נאָר קושן — זאָגט דער שלעכטער מאלעך — וועט דיך רעב זיינוועלע... ער וועט זיך צו דיר צורירן מיט די פייכטע וואָנצן... ער וועט דיך ארומנעמען מיט די ביינערדיקע הענט... איך וועט ער דיך פייניקן, ווי יענע ווייבער, און וועט דיך יונגערהייט יאָגן אין קייווער אריין; און ער וועט קומען צו פאָרן און וועט אגמעסנעפעש האָבן, דיך קיין לידלעך שוין נישט לערנען, וועסט שוין מיט אים אָוונט אפ אָוונט נישט זיצן... דו וועסט זיצן מיט רעב זיינוולען...

— ניין! הימל און ערד זאָל צוזאַמענקומען! צערײַסן די טנאָים! איך בין שוין גישט געשלאָפן ביז אײַנדערפרי...

די ערשטע האָט זיך אופגעכאַפּט די מאַמע; איך וויל מיט איר ריידן, נאָר איך בין געוווינט אין אַלע געפאַרן זיך ווענדן צום טאַטנס הילף. אָט וועקט זיך שוין דער טאַטע.

— ווייסט, סאָרעלע, — זײַנען זײַנע ערשטע ווערטער, — איך פיל מיך גאָר, גאָר גוט; ווּעסט זען, איך וועל הײַנט נאָך גיין אין גאַס אַרײַן.

— געלויבט איז זײַן ליבער נאָמען; אַלץ אין אונדזער טאָכטערס מאַזל, אַלץ אונדזער טאָכטערס, דער צאַדיקעס זכוס.

— און דער רויפע איז טאַקע גערעכט; די מילך שמעקט מיר זייער וויל...

זיי שווײַגן, און דער גוטער מאַלעך זאָגט מיר נאָכאַמאָל:

— אַז דו וועסט גוט און פרום זײַן, וועט דער טאַטע ווערן געזונט; וועט אָבער פון דײַנע ליפּן אַרויס א זינדיק וואָרט, — פאַלט ער אַוועק און שטאַרבט.

— הערסטו, סאָרעלע, — מאַכט ווײַטער דער טאַטע, — הער שוין אוף צו זײַן א פּשעקופּקע...

— וואָס רעדסטו?

— וואָס דו הערסט! איך וויל הײַנט נאָך זײַן בא רעב זײַנוולען... ער וועט מיך צונעמען צו א געשעפט, אָדער באָרגן עטלעכע רובל, וועלן מיר זיך מאַכן א געוועלבל, איך וועל שטיין א ביסל, דו א ביסל — דערנאָך וועל איך אָנהייבן האַנדלען מיט טוווע...

— האַלעווײַ זאָל גאָט געבן!

— אוואַדע וועט גאָט געבן! אַז דו וועסט הײַנט נעמען אַפ כאַ-סענע -קליידער, זאָלסטו דיר אויך נעמען... כאָטש אַפ צוויי קליידער. און פאַרוואָס נישט? ער האָט געהייסן נעמען, וואָס מע דאַרף; דו וועסט דאָך נישט זײַן אַפּן אופרופן אין דײַנע בגאָדים.

— גיי שוין גיי! — ענטפערט די מאַמע. — דעריקער מוז מען די קינדער עפּעס מאַכן — רווגן גייט באָרוועס, ער האָט זיך יענע וואָך א האַלץ אַרײַנגענומען, לאָמט ער נאָך... אויך גייט צו ווינטער, מע דאַרף לײַבלעך און העמדלעך, וואַטאָווע קאַפּאָטקעלעך.

— נעמ, נעמ...

— הערסט, — מאכט דער גוטער מאַלעכ, — אז דו וועסט ריידנ א שלעכט וואָרט, וועט די מאמע דײַנע קיינ קלייד נישט האָבנ, אונ דו ווייסט, אז דאָס אַלטע פאַלט איר אראָפּ פונ לײַב; דײַנע ברידערלעכ וועלנ ווינטערצײַט אינ די גרעסטע פרעסט לויפנ אינ כיידער אורייִנ באָרוועס, אונ זומער וועלנ זיי זיכ ארײַנעמענ העלצער אינ די פּיס...

— איכ זאָג דיר דעמ עמעס, — מאכט די מאמע, — מע וואָלט גע-דאַרפט אַלצ אויסריידנ „בעראָכל ביטכאָ האקטאנע“, וואָרנ זײער א גוּ-טער מענטש איז ער נישט... מע דאַרפ אָפּריידנ, וויפל ער וועט איר פאַרשרײַבנ — וואָרנ יאָרשימ וועט זײַנ ווי האָלצ... ווענ אפילע נישט קיינ אקט, — זאָל ער כאָטש געבנ א כיירעמ-קוויטל, וואָרנ טאקע, ווי לאַנג קענ אזוינער לעבנ? נאָכ א יאָר, נאָכ א יאָר...

— בא ווילטיק — זיפצט דער טאטע — לעבט מענ לאַנג.

— לאַנג! פאַרגעס נישט — 70 יאָר... טײלמאָל וועלט אימ עפּעס ווי טויט אונטער די איערנ...

אונ דער שלעכטער מאַלעכ זאָגט: אז דו וועסט שווײַגנ, וועסטו גײנ אונטער דער כופּע מיט א טויטנ, מיט א מעס וועסטו לעבנ, מע וועט דיכ לייגנ-פירנ מיט א באַרמינענ...

די מאמע זיפצט.

— אלצ איז בא גאָט אינ די הענט, — מאכט דער טאטע.

די מאמע זיפצט ווײַטער, אונ דער טאטע זאָגט:

— אונ וואָס קאָנ מענ טאָנ... מע האָט געקאָנט בעסער מאכנ? אוואדע, ווענ איכ בינ געזונט, ווענ איכ פאַרדינ, ווענ עס איז כאָטש דאָ טרוקנ ברויט אינ שטוב...

ער האָט אָפּגעהאקט; מיר האָט זיכ געדאכט, אז עפּעס וויינט דעמ טאטנ אינ הארצ.

— וואָלט זי כאָטש ייִנגער געוועזנ מיט א פּאָר יאָר, וואָלט איכ דאָס לעצטע געטאָנ... ווייס איכ? עפּשער אפּ דעוי לאָטערײ געשטעלט...

אונ איכ האָב געשוויגנ.

מײַנע 70-יאָריקער כאַסנע האָט געגעבן אַף כאַסענע-קלײדער, עטלעכע הונדערט גילדן דעם טאַטן, און מיר אַ טױספּעס-קסובע אַף 150 גילדן...
מענטשן האָבן געזאָגט: אַ װוילער שידעך!
איך האָב כאַװערטעס באַקומען; די מיט דער סאַמעטענע יופּע און גאָלדענעם קײט-און-זײגער פּלעגט באַ מיר זײַן צװײ-דרײַ מאָל אין טאָג. זי איז געװעזן גליקלעך װי די װעלט, װאָס איך האָב זי דער-יאָגט, װאָס מיר האָבן כאַסענע אין אײן כוידעש! איך האָב געהאַט נאָך כאַװערטעס, נאָר זי האָט זיך צוגעקלעפּט צו מיר. „יענע זײַנען דאָך „סמאַרקאַטע מײדלעך"; װער װײסט, װי לאַנג עס װעט נאָך באַ זײ דױערן!"
ריװקע האָט כאַסענע פֿון דער פּרעמד, נאָר עסן קעסט װעט זי פֿריִער אין דער הײם 2 צי 3 יאָר. איבער דער גאַנצער צײַט װעלן מיר זיך האַלטן צוזאַמען; זי װעט אַרײַנלױפֿן צו מיר אַף ציקאָריע, איך צו איר אַף ציקאָריע, אָדער שאַבעס נאָכן שלאָף אַף בײלעך-יױכ.
— און אַז איך װעל װערן אַ קימפּעטאָרן, — מאַכט אײנמאָל ריװקע, און דאָס פּאָנעם שטראַלט איר, — װעסטו זיצן באַ מיר — יאָ?
איך שװײַג.
— װײ! — מאַכט ריװקע, — װאָס טרױערסטו אַזױ? עס טרעפֿט זיך צו 70 יאָר אױך...
— גײ שױן גײ! — טרײסט זי מיך װײַטער. — אַז גאָט װיל, שיסט אַ בעזעם! און װען נישט — װי לאַנג, מײנסטו, װעט עס דױערן? אַ מענטש לעבט דאָך נישט אײביק! אַזאַ יאָר אַף מיר, װאָס פֿאַר אַ יונגע אַלמאָנע דו װעסט זײַן! די פֿינגער צו לעקן!
ריװקע װינטשט רעב זײַנװולען נישט קײן שלעכטס:
— ער איז אַפּילע אַ קעלעװ שעביקלאָװים: יענץ װײַב האָט ער געפּײַניקט... נאָר יענץ װײַב איז אַ קראַנקע געװעזן, און „דו ביסט געזונט װי אַ נוס... דיך װעט ער גוט באַהאַנדלען, נאָך װי הײסט גוט!"

ער איז צוריק געקומען!

דעם טאטנס איז טאקע בעסער, — נאָר עס האָט זיך אים פאַרגלוסט א ביסל טרוקענע באַנקעס — אזוי האָט ער מירע געהאַט אַרויסצוגיין. ער פּילט, אז פון ליגן, און דערנאָך זיצן אלץ אײנײנעם, האָט זיך אים דאָס בלוט פאַרזאַמלט אפ איין אָרט, מע דאַרף עס צעשלאָגן! — א ביסל אויך ברעכן אים די פּלייצעס, און אפ דעם איז טרוקענע באנקעס א רעפוע בדוקע.

איך האָב אָנגעהויבן ציטערן ווי אין א פיבער: מיט טרוקענע באַנ-קעס קומט דער „יונג", נישט דער רופע אליין.

— ווּעסט אַרײַנרופן דעם רופע? — פרעגט מיך דער טאטע.

— וואָס רעדסטו? — פאַלט אים די מאמע אין די רייד. — א קאַלע-מיידל!..

זי איז אליין געגאַנגען.

— וואָס ביסטו אזוי בלאַס געוואָרן? — פרעגט מיך דער טאטע דער-שראָקן.

— גאָרנישט.

— שוין עטלעכע טעג... — פאָרשט דער טאטע.

— עס דאַכט זיך דיר, טאטע.

— די מאמע זאָגט אויך...

— ע!

— הײַנט — וויל מיך דער טאטע דערפרייען — וועט מען דיר שוין מעסטן די כאַסענע-קליידער.

איך שווייג.

— דו פרייסט זיך גאָרנישט? — פרעגט דער טאטע.

— פאַרוואָס זאָל איך מיך נישט פרייען?

— דו ווייסט דאָך אפילע גאָר נישט, וואָס מע מאַכט דיר.

— מע האָט דאָך מיר א מאָס גענומען!

דערווײַל איז אָנגעקומען די מאמע מיטן רופע אליין.

עס איז מיר גרינגער געוואָרן אפן האַרצן; נאָר אין איינוועגס האָט אין מיר עפעס געקלאָגט: דו וועסט אים עפשער שוין מער נישט זען...

— אוי א וועלט, — קומט אריַינ דער רויפע, סאָפּענדיק אונ קרעכצנדיק, — רעב זיַינוועלע האָט פּאַסענע מיט א יונגע מויד, אונ לייזערל דעמ גאבעס ווערט א פּאָרעש — אנטלאָפנ פונ וויַיב!

— לייזערל? — שריַיט אויס די מאמע פארוווּנדערט.

— ווי איר הערט! הײַנט גיי איכ ארומ צו 60 יאָר פונ אינדערפרי ביז נאכט אפ די פיס, אונ מיַינ יונג לייגט זיכ אינ בעט אריַינ... איכ הייב אָנ וויַיטער צו ציטערנ.

— האלט נישט אזא גוי! — באמערקט די מאמע.

— א גוי? — מאכט דער רויפע. — ווי הייסט א גוי?

— וואָס טויג מיר די מיַיסעס, — האקט איבער אומגעדולדיק דער טאטע, — טוט בעסער אײַערס.

מיַינ טאטע איז בעטעווע געוועזנ א גוטער; עס האָט זיכ מיר שטענדיק געדאכט, אז ער קענ קיינ פליג אפ דער וואנט נישט רירנ, אונ דאָכ האָט אינ זיַינע רייד געשטעקט אזויפיל ביזאָיענ פארנ רויפע.

אלס קראנקער אינ בעט פלעגט ער גליקלעכ זיַינ, אז עמעצ איז אריַינגעגאנגענ אונ באלאקעט מיט אימ, נאָר מיטנ רויפע האָט ער קיינמאָל ניט געקאָנט ריידנ א וואָרט. ער האָט אימ שטענדיק איבערגעהאקט אינמיטנ אונ געהייסנ, ער זאָל זיַינס טאָנ. נאָר צינד האָב איכ עס דאָס ערשטע מאָל אזוי שטארק דערפילט; עס האָט מיר אָנגעהויבנ דאָס הארצ וויי צו טאָנ... וואָרעמ, וויאזוי וואָלט ער נאָכ יענעמ באלייdיקט, יענעמ, וואָס ליגט נעבעכ קראנק!..

פארוואָס איז ער קראנק?

געזאָגט האָט ער, אז ער האָט א הארצ-פעלער.

וואָס דאָס איז, האָב איכ ריכטיק ניט געוווּסט; מינהאסטאמ איז עס אזוינס, וואָס לייגט אמאָל אינ בעט אריַינ, אונ דאָכ — האָט מיר דאָס הארצ געזאָגט, — אז איכ מוז אויכ האָבנ א שטיקל שולד דערביַי.

באנאכט האָב איכ אינ שלאָפ געוויינט; די מאמע האָט מיכ אופגעוועקט אונ געזעצט זיכ בא מיר אפנ בעט.

— שא, קינד מיַינס! — האָט זי מיר געזאָגט. — לאָמיר דעמ טאטנ נישט וועקנ.

און אונדזער שמועס איז געווען פון מויל אפ אויער.

די מאמע, האָב איך באמערקט, איז שטארק צערודערט: זי קוקט אפ מיר פאָרשנדיק, זי וויל עפּעס בא מיר דערגיין, און איך האָב זיך באשלאָסן איר גאָרנישט צו זאָגן. אלקאָלפּאָנעם נישט ווען דער טאטע שלאָפט.

— קינד מיינס, וואָס האָסטו געוויינט?

— איך ווייס נישט, מאמע.

— פילסט דיך געזונט?

— יאָ, מאמעשי! נאָר טיילמאָל טוט מיר דער קאָפּ וויי.

זי איז געזעסן האלב אָנגעשפּארט אפן בעט, און איך האָב צוגערוקט דעם קאָפּ און אָנגעלענט אפ איר הארץ.

— מאמע, — פרעג איך, — וואָס קלאפּט בא דיר דאָס הארץ?

— פאר מוירע, טאָכטערשי.

— דו האָסט אויך מוירע באנאכט?

— באנאכט און באטאָג, איך האָב שטענדיק מוירע.

— וואָס האָסטו מוירע?

— איך האָב מוירע פאר דיר...

— פאר מיר?

די מאמע ענטפערט נישט, נאָר איך פיל, אז עס פאלט מיר אירס א טרער אפן פּאָנעם, א ווארעמע טרער.

— דו וויינסט, מאמעשי?

די טרערן פאלן אָפּטער און אָפּטער.

„איך וועל נישט זאָגן", באפעסטיק איך מיך אין דער דייע.

אין א ווײַלע ארום פרעגט מיך פלוצלינג די מאמע:

— צי האָט דיר נישט ריווקע עפּעס אָנדערציילט?

— וועגן וואָס, מאמע?

— וועגן דײַן כאָסן?.. —

— פונוואנען קען זי מײַן כאָסן?..

— זי זאָל אים קענען, וואָלט זי נישט גערעדט; נאָר אזוי, ווי איך שטאָט... ווייסט נישט, פאר קינע... א ייִד א גוויר, האָט קויעך צו נע

מען אַף דער עלטער אַ בסולע, ר ע ד ט מען אוואדע... ווייס איך? צי האָט מען דיר נישט געזאָגט, אַז דאָס לעצטע ווײַב זײַנס איז געשטאָרבן, ווײַל ער האָט זי געפּײַניקט?

איך זאָג איר גאַנץ קאַלטבלוטיק, אַז איך האָב עפּעס געהערט דער־פון, נאָר פון וועמען ווייס איך נישט.

— אוואדע פון ריווקען, דאָס מויל זאָל איר הינטן שטיין, — בײַ־זערט זיך די מאַמע.

— פון וואָס דען — פרעג איך — איז זי אַזוי פּלוצלינג געשטאָרבן?

— פון וואָס? אַ האַרץ-פעלער האָט זי געהאַט...

— נו וואָס? אַז מע האָט אַ האַרץ-פעלער, שטאַרבט מען?

— אוואדע...

מיר האָט עפּעס ווי געקנאַקט אין מויעך...

איך בין געוואָרן אַ „זײַדן קינד" — מע האָט מיך אין אַלע הײַזער געליבט; די טאַטע-מאַמע האָבן עס גאָר נישט געקענט פאַרשטיין; דער שנײַדער אוואדע נישט. איך האָב מיר גאָרנישט אויסגעבאָטן: וואָס די מאַמע האָט געוואָלט, האָט זי געמאַכט, וואָס פאַר אַ מאַטעריע, וואָס פאַר אַ שניט, וואָס פאַרא קליידער... אַלץ, וואָס זי האָט נאָר אַליין געוואָלט.

ריווקע פלעגט אַרײַנקומען און קנײַפּן זיך אין די באַקן: „וועך פאַרלאָזט זיך אין באָדע-זאַכן אַף אַ מאַמען — אַ ייִדענע פון דער אַל־טער וועלט?! וועסט שאַבעס נישט קענען זיך ווײַזן, נישט אין שול, נישט אין גאַס, אין ערגעץ נישט!"

— דו קוילעסט זיך! — האָט זי געענדיקט.

מיר איז אײַנגעפאַלן, אַז איך בין שוין לאַנג געקוילעט; און איך האָב רויִק געוואַרט אַף שאַבעס-נאָכמו, ווען מע האָט געזאָלט פאַרבעטן דעם כאָסן אַף קידעש...

דערנאָך וועט זײַן אַן אופרופן, דערנאָך אַ כאַסענע.

דעם טאַטן איז ווידקלעך בעסער. ער גייט טײַלמאָל אַרויס אין גאַס אַרײַן, ער הייבט אָן געוואָר צו ווערן וועגן טוווע. ריידן, ווי ער האָט געקלערט, דעם כאָסן וועגן אַ האַלוואָע האַלט ער נאָך פאַר צו

פרי. ער רעכנט שאַבעס-נאָכמו צו פאַרבעטן אים נאָך אַף שאַלעסודעס און נאָכן שאַלעסודעס אַרײַנצוװאַרפֿן עטלעכע װערטער.

אַז עס איז שױן אַזױ גוט, איז צײַט אָפּצושיקן דעם רופֿע; מע האָט אַפֿילע הײַנט קרעדיט, ער מאָנט נישט, שיקט שױן נישט דעם יונג, קומט אַלײן, נאָר עס איז צײַט, זאָל זײַן אַן עק. װיפֿל מע האָט אָפּגעשיקט, װײס איך נישט, נאָר דער שאַליעך איז געװעזן אַװרעמל, װאָס האָט געזאָלט, דורכגײענדיק איבן כײדער אַרײַן, דערלאַנגען די עטלעכע גילדן.

שפּעטער דאָך איז פּלוצלינג אַרײַנגעקומען דער יונג...

— װאָס? װײניק געשיקט? — באַגעגנט אים דער טאַטע.

— נײן, רעב יעהודע, איך בין געקומען זיך געזעגענען.

— מיט מיר? — פרעגט דער טאַטע פאַרװוּנדערט.

אַזױ װי ער איז אַרײַנגעקומען, בין איך אַנידערגעפֿאַלן אַפֿן ערשטן בענקל, װאָס איז געשטאַנען נעבן מיר; נאָר בא די װערטער האָב איך מיך פּלוצלינג אױפֿגעשטעלט, און אין קאָפּ האָט אױפֿגעבליצט אַ געדאַנק, אַז איך דאַרף אים שיצן, נישט לאָזן באַלײדיקן... עס איז דאָך נישט געקומען דערצו.

— איך פּלעג דאָ אַרײַנקומען, — האָט ער געמאַכט מיט זײַן װײך, װײס און טרױעריק קאָל, װאָס האָט זיך געגאָסן אין האַרץ אַרײַן װי אַ בױמל, — צינד פּאָר איך אָװעק. אַף שטענדיק... האָב איך געמײנט...

— נו, נו, אַדעראַבע, — מאַכט שױן געלאַסענער דער טאַטע, — זעצט דיך, יונגערמאַן, עס איז אַפֿילע שײן פֿון דײַן זײַט, אַז דו געדענקסט אַ באַלעבאָס... אַדעראַבע...

— טאָכטערשי, — מאַכט ער צו מיר, — מע דאַרף אים עפּעס געבן!

ער האָט זיך אױפֿגעשטעלט בלאָס, מיט ציטעריקע ליפּן און פֿײַער־דיקע אױגן, נאָר אין דער רעגע האָט זיך אים דאָס פּאָנעם צוריק מאָ־רעשכױרעדיק געענדערט.

— נײן, רעב יעהודע, איך דאַרף נישט, איך דאַנק אײַך — זײַט געזונט!

ער האָט די האַנט נישט אױסגעצױגן צו קײנעם, און אַף מיר קױם אַ בליק געװאָרפֿן.

אין דעם בליק האָט דאָך געשטעקט א פאָרוואורף. עס האָט זיך מיר געדאַכט, אז ער באשולדיקט מיך, אז ער וועט מיר נישט מויכל זיין — וואָס, האָב איך דעמאָלט אליין נישט געוווסט.

און איך בין ווייטער אין כאלאָשעס געבליבן.

— שוין דאָס דריטע מאָל!.. — הער איך זאָגט די מאמע צום טאטן.

„עס מאכט נישט אויס, אין די יאָרן טרעפט זיך עס... נאָר, כאס-וועשאָלעם, ווערט רעב זיינוועלע געוואָר, שיקט ער אָפּ די טנאָים!.. ער האָט שוין גענוג געהאט יענע כוילאָניס...”

קיין כוילאָניס בין איך דאָך נישט געוועזן...

אין כאלאָשעס בין איך אינגאנצן נאָך איינאיינציק מאָל געפאלן: בא דער גאָלדענער יויך, אז איך האָב „רעב זיינוועלען” דאָס ערשטע מאָל רעכט דערזען...

נישט מער.

אפילו נעכטן, ווען דער רויפע, וואָס שניידט מיין „רעב זיינוועלען” אויס אלע כוידעש די נעגל, וואָס וואקסן אים אין די פינגער אריין, האָט מיך, ארויסגייענדיק, געפרעגט, צי איך געדענק זיין יונג, און דערציילט, אז ער איז געשטאָרבן אין ווארשעווער שפיטאָל, — בין איך נישט געפאלן אין כאלאָשעס, איך האָב קוים א טרער געלאָזט. איך האָב אליין נישט געוווסט פון איר, נאָר דעם רויפע איז זי, די טרער, געפעלן.

— איר זייט א גוטע, — האָט ער געזאָגט, און דעמלט האָב איך זי ערשט דערפילט אפּ דער באק.

מער נישט!

איך בין א געזונטע; איך לעב שוין פינף יאָר מיט רעב זיינוועלען...

וויאזוי, וועל איך עפּשער אן אנדערשמאָל דערציילן...

אינ פאָסט־וואָגנ

א

ער האָט מיר אַלצ דערציילט אפּאמאָל, אינ איינ אָטעמ. אינ איינ מינוט קימאַט בינ איכ געוואָר געוואָרנ, אז ער איז כאַימ, יוינע הרו־בעשאָווערס איידעמ, בערל קאָנסקיוואָלערט זונ, אונ אז דער לובלינער גוויר מערגנשטיינ געהער אימ צו א פעטער פונ דער מוטער אָלעהאַ־שאָלעמס צאַד. נאָר דער פעטער זײַנער פירט שוינ קימאַט א גויִיש הויז; טאַרפעס, ווייסט ער נישט, אויב מע עסט, נאָר אומגעוואַשנ — האָט ער אַליינ געזענ...

עס איז עפּעס, זאָגט ער, אנדערע מאָדנע ברויִמ: לאַנגע האַנטע־כער ליגנ אפ די טרעפ; איידער מע גייט ארײַנ, מוז מענ געבנ א קלונג; אינ שטוב זײַנענ אויסגעשפּרייט געמאָלטע טישטעכער... מענטשנ זיצנ ווי אינ א טפיסע, גייענ שטילערהייט, ווי גאַנאָווימ... ביכלאַל, זאָגט ער, איז בא זיי שטיל ווי, ראַכמאָנע־ליצלאַנ, צווישנ טויבשטומע...

זײַנ ווײַב האָט אזא מינ מישפּאָכע אינ וואַרשע. נאָר צו זיי קומט ער נישט; גלאַט זיי זײַנענ קאַפּצאָנימ אויכ — „וואָס טויגנ זיי מיר? הא?..”

באַמ לובלינער פעטער איז נישט ווי גאָט האָט געבאָטנ, איז ער ווייניקסטנס אַנ אוישער. נו, אז מע רײַבט זיכ נעבנ א פעטנ, ווערט מענ אויכ פעט; ווו מע האַקט האָלצ, פאַלנ שפּענער; ווו עס איז א סודע, קענ מענ אָפּלעקנ א ביינ... אָבער דאָרט — קאַפּצאָנימ!

ער ריכט זיכ אַפילע מיט דער צײַט צו קריגנ א שטעלע באַמ

לובלינער פעטער. די געשעפטן, זאָגט ער, זײַנען שלעכט. הײַנט האנדלט ער מיט אייער, ער קויפט זיי אין די דערפער און שטעלט זיי אָפּ קיין לובלין. פון דאָרט גייען זיי קיין לאָנדאָן... מע זאָגט, אַז דאָרט לייגט מען זיי אין קאלכ-אויוון ארײַן און עס קומט פון זיי ארויס הינער... „עס מוז זײַן ליגן... די ענגלענדער מוזן גאנץ איינפאכ ליב האָבן אייער!" נאָר סײַוויסײַ — דאָס געשעפט איז 'דערווײַל דערשלאָגן...

אלץ בעסער דאָכ ווי טווע! טווע איז גאָר געהארגעט. באלד נאָכ דער כאסענע איז ער געוואָרן א טווע-סויכער. ער איז געוועזן א לערנ-קינד, האָט מען אים צוגענומען א שוטעפ אן אלטן סויכער... דער סויכער האָט אים אויסגעמאכט דאָס אויער, פשאט פאָשעט געפריצע-וועט...

ב

אינעם פאָסט-וואָגן איז פינצטער, איכ האָב כאימס פּאָנעם נישט געזען, און אדהײַעם וויס איכ נישט, וויאזוי ער האָט אין מיר א ייִד דערקענט... אַז ער איז אײַנגעשטיגן, בין איכ געזעסן אין ווינקל און געדרעמלט, זײַן קאָל האָט מיכ ערשט אופגעוועקט... פון שלאָף רעד איכ נישט... עפשער האָב איכ א ייִדישן קרעכצ געגעבן? עפּ-שער האָט ער דערפילט, אַז מײַן קרעכצ און זײַן קרעכצ זײַנען איין קרעכצ?

ער האָט מיר אפילע דערציילט, אַז זײַן ווײַב קומט ארויס פון ווארשע, אַז אדהײַעם שמעקט איר נישט קאָנסקיוואָלע...

— געבוירן, פארשטייט איר מיכ, איז זי אין הרובעשאָוו, נאָר ער-צויגן געוואָרן איז זי אין ווארשע: בא דער טרייפענער מישפּאָכע דאָרט, א יעסוימע געוועזן...

אין ווארשע האָט זי זיכ אָנגעשמעקט מיט אנדערע זאכן. זי איז א גרויסע בעריע אין פוילישן, דײַטשערישע אדרעסן לייענט זי ווי א וואסער. זי זאָגט אפילע, אַז זי קען שפּילן, נישט אָפּ א פידל, נאָר עפּעס אָפּ אן אנדערע מאָדע קיילע...

— און איר ווער זײַט? — כאַפּט ער מיך פּלוצלינג אָן בײַ דער האַנט.

פון שלאָפן איז שוין נישט געווען וואָס צו רעדן, און אָנגעהויבן אינטערעסירן האָט ער מיך שוין אויך. עפּעס א מײַסע, א קליינשטעטל־דיקער יונגערמאַן, א ווײַבל, אופגעצויגן אין וואַרשע, דאָס קליינע שטעטל שמעקט איר נישט... פון דעם קען עפּעס זײַן, טראַכט איך, מע דאַרף געוואָר ווערן אַקוראַט, עפּעס צולייגן, וועט זײַן א ראָמאַן... וועל איך בעעמעס צוברעקן א מין גאַזלען, א קאַטאָרזשניק, אַרײַנהאַקן א פּאָר באַנקראָטן און צווײשן א „פּיפּערגאָטער", וועל איך אויך זײַן אינטערעסאַנט.

איך בייג מיך צו צו מײַן שאָכן און זאָג אים, ווער איך בין.

— אַזוי, זאָגט ער, איר זײַנט עס טאַקע, איר אַליין... און זאָגט מיר, איך בעט אײַך, ווי נעמט עס א מענטש צײַט און קאָפּ זיך אויס־צוקלערן מײַסעס...

— איר זעט דאָך!

— איך ווייס? האָט איר געמוזט א גרויסע ירושה קריגן און איר לעבט פון פּראָצענט.

— כאַסוועשאָלעם, מײַנע עלטערן לעבן, ביז הונדערט און צוואַנ־ציק יאָר...

— האָט איר געמוזט אָפּ דער לאָטעריי געווינען!

— אויך נישט...

— וואָס דען?

איך האָב אים בעעמעס נישט געוווסט וואָס צו ענטפערן...

— האָט איר פון דעם פּאַרנאָסע?

איך ענטפער אַן עמעס יידישע טשוווע: בע!

— און דאָס איז אײַער גאַנצע פּאַרנאָסע, גאָר אָן א צושפּרונג?

— דערווײַל...

— אָ־וואַ! וואָס האָט איר, איך בעט אײַך, דערפון?

— זייער ווייניק!

— אויך טויט?

— געהארגעט...

— שלעכטע צײַטן, — זיפֿצט מײַן שאָכן.

א פּאָר מינוט איז שטיל געווען, מײַן שאָכן קען דאָך לאַנג נישט רוען:

— זאָגט מיר, איך בעט אײַך, נאָך וואָס טויגן די מײַסעס?

— איך מיין נישט אײַך, כאָלילע, — פֿאַרבעסערט ער זיך — כאַס־וועשאָלעם, א ייִד דאַרף פּאַרנאָסע, צאַפּט ער פֿון דער וואַנט; דאָס איז בא מיר גאָר קיין קאַשע נישט... וואָס טוט נישט א ייִד פֿאַר פּאַר־נאָסע? אָט, האָב איך נישט געקריגן קיין געלעגנהײַט, פֿאָר איך מיט דער פּאָסט, גאָט ווייסט, אויב איך זיץ נישט אפֿ שאַטנעז. נאָר דעם אוילעם מיין איך, וואָס טויגן זיי די מײַסעס? וואָס פאר א טאַכלעס שטעקט דערינען? וואָס שרײַבט מען אין די ביכלעך?

ער וואַרט נישט אפֿ טשוווע און ענטפֿערט זיך אליין:

— עס מוז גלאַט זײַן אזא מאָדע, א מינ קרינאָלינע, א קאַשע אפֿ ווײַבער!

— און איר, פֿרעג איך אים, האָט נאָך קיין מאָל נישט געלעזן די ביכלעך?

— אײַך מעג איך דאָך זאָגן, איך האָב יאָ אפילע א שטיקל יע־דיִע דערפֿון... אָט אזוי גרויס...

ער האָט מיר אוועדע אָפּגעמאָסטן א שטיקל אָפֿן פֿינגער, א נאָגל מיט א שטיקל פֿלייש צו, נאָר עס איז פֿינצטער געווען.

— עס האָט אײַך פֿאָרט אינטערעסירט?

— מיך? כאַסוועשאָלעם! אלץ מײַן ווײַב! די מײַסע דערפֿון, פֿאַרשטייט איר, איז אזוי געווען: עס וועט זײַן א יאָר 5—6, טאַקע 6, א יאָר נאָך דער כאַסענע — מיר האָבן נאָך קעסט געגעסן... האָט זיך עפּעס געמאַכט, אז מײַן אישע איז נישט געווען איינגאַנצן; נישט כאָלילע קראַנק, זי איז אַרומגעגאַנגען, נאָר אזוי, נישט בעקאַוו האַברִיע... איינמאָל פֿרעג איך זי, וואָס איז איר...

— אייגנטלעך, — כאַפּט ער זיך צוריק, — ווייס איך נישט, נאָר וואָס איך דול אײַך דעם קאָפּ מיט אזוינע זאַכן...

— אדעראבע, — זאָג איך אים, — דערציילט, רעב קאָרעוו...
מײַן שאָכן 'לאכט:
— מע דארף שטרוי' אין מיצראַים? איר דארפט מײַנע מײַסעס, איר קענט אײַך נישט אויסקלערן אליין?
— דערציילט, רעב קאָרעוו, דערציילט...
— איר שרײַבט, אפּאָנעם, פאר יענעמ ליגן, און פאר זיך ווילט איר עמעס?
אז מע זאָל שרײַבן עמעס, פאלט אים גאָר נישט אײַן...
— נו, — מאכט ער, — זאָל זײַן אזוי...

ג

— נו, — דערציילט מײַן שאָכן, — עס איז קיין בושע נישט: אין א באזונדער כיידער האָבן מיר געוווינט, א יונגערמאן בין איך געוועזן, מער צוגעלאָזט צו אזוינע זאכן — פרעג איך זי, וואָס עס איז איר, לאָזט זי ארויס א געוויין...
איך האָב אפ איר שטארק ראכמאָנעס געהאט. אויסער דעם, וואָס זי איז, קיין אײַנהאָרע, ביז הונדערט און צוואנציק יאָר, מײַן ווײַב — איז זי נאָך — א יעסוימע... און אין דער פרעמד, טאקע עלנט!
— ווי' הייסט עלנט? — וווּנדער איך מיך.
— מײַן מאמע, אָלעהאשאָלעמ, איז, פארשטייט איר, ניפטער געוואָרן א יאָר צוויי פאר מײַן כאסענע, און מײַן טאטע, אָלעווהאשאָלעמ, האָט שוין קיין אנדער ווײַב נישט גענומען.
מײַן מאמע, זכורסאָ יאָגיין אָליינו, איז געוועזן אן אישע צנוע, און מײַן טאטע האָט זי נישט געקענט פארגעסן. נו, אײַ ן ידענע איז שטוב... דער טאטע אליין, אָלעווהאשאָלעמ, האָט קיינמאָל קיין צײַט נישט געהאט... קימאט א גאנצע וואָך אפ די דערפער געוועזן, ער האָט געהאנדלט מיט קאָל האמינים, וואָס איר ווילט נאָר — אייער, פוטער, שמאטעס, כאזער-האָר, לײַוונט.
— און איר?

— איך בין געזעסן אין בעסמעדרעש און געלערנט... נו, א ווייבל אליין, האָב איך גערעכנט, האָט זי מוירע... ווי קומט אָבער וויינען דערצו? „נײן" — זאָגט זי — „זי נודזיעט זיך"... נודזיעט זיך? וואָס הייסט דאָס?

געזען האָב איך, אז זי גייט ארום ווי איינער אין שלאָף. אמאָל רעדט מען צו איר און זי הערט נישט, אמאָל פארטראכט זי זיך און קוקט אפ דער וואנט, און קוקט, און קוקט... אמאָל מאכט זי מיט די ליפן, און מע הערט נישט איר קאָל... נאָר וואָס הייסט נודזיען זיך? אלץ ווייבערישע זאכן, אן אם לוי האָיאָ די נאָשים... א ייִד, א מאנצבל נודזיעט זיך נישט... א ייִד האָט גאָר קיין צײַט נישט זיך צו נודזיען, א ייִד איז הונגעריק אָדער זאט; אָדער אן אײסעק, אָדער אין בעסמעדרעש; אניט, שלאָפט ער... האָט מען שוין גאָר צײַט, דרייכערט מען א ליולקע-ציבעק — אָבער נודזיען זיך?

— פארגעסט נישט, — זאָג איך אים, — א ייִדענע אָן טוירע, אָן קאָהאָלשע זאכן, אָן טאריאג מיצוועס...

— דאָס איז טאַקע די מײַסע; איך האָב מיך טאקע באלד אָנגעהויבן שטויסן, אז נודזיען זיך איז א מין לײדיקגײן, א מין באטאָלאָ, וואָס מע ווערט שיר מעשוגע דערבײַ. אונדזערע ראבויסים האָבן שוין דאָס לאנג געזען בערואכ האקוידעש... איר קענט די קליינע אויסיעס? האבאטאָלאָ מעוויִאָ לידיי שיִאמום! אלפי דינ טאָר קיין ווייבל נישט גײן לײדיק. זאָג איך איר טאקע: טו עפעס! זאָגט זי, זי וויל „לעזן!"

„לעזן" איז אויך בא מיר געוועזן א מעשונע וואָרט... געוווּסט אפילע האָט מען שוין, אז בא די, וואָס לערנען זיך שרײַבן, הייסט לערנען „לעזן", לעהאוודל, ביכלעך מיט צײַטונג. איך האָב אָבער נאָך דעמלט נישט געוווּסט, אז זי איז אזא מעלומעדעס... זי פלעגט מיט מיר וויניקער רעדן ווי איך מיט איר! זי איז אפילע א הניכע ייִדענע, נאָר פלעגן פלעגט זי האלטן דעם קאָפּ אראָפּ, די ליפן פארביסן, גלײַך זי קאָן קיין צוויי נישט ציילן... זי איז ביכלאל געוועזן א שטילע... א שאָף! און שטענדיק איז איר אפן פאָנעם געוועזן אויסגעגאָסן אזא מין פארזאָרגעניש — גלײַך עס וואָלט איר א שיף מיט זויערמילך אונטערגע-

באנגען... זי וויל — זאָגט זי — לעזן. און וואָס? פּויליש, דײַטש... זאָל זײַן איוורע-טײַטש, אַבי לעזן...

און דאָ איז אין קאָנסקיוואָלע קיין זייכער פֿון קיין ביכל נישטאָ! ראכמאָנעס האָב איך אָפּ איר, אָפּזאָגן קען איך איר נישט... זאָג איך איר צו, אַז ווען איך וועל זײַן באַם פעטער אין לובלין, וועל איך איר ברענגען ביכלעך...

— און דו האָסט גאָרנישט? — פרעגט זי.

— איך? כאַסוועשאָלעם!

— וואָס דען טוסטו גאַנצע טעג אין בעסמעדרעש?

— איך לערן!

— איך וויל אויך לערנען, — מאַכט זי.

איך גיב איר צו פאַרשטיין, אַז געמאָרע איז, לעהאַוודל, קיין מײַסע-ביכל נישט, אַז זי איז נישט פאַר ווײַבער, אַז עס איז גאָר דאָ אַ דייע אין דער געמאָרע, אַז נעקייוועס טאָרן נישט לערנען, אַז געמאָרע איז לאָשנקוידעש...

עס האָט אָבער נישט געהאָלפן! מע זאָל וויסן דערפון אין קאָנטקיוואָלע, וואָלט מען מיך פאַרשטיינערט, און זיי וואָלטן גערעכט געווען! איך וועל אײַך נישט לאַנג ברײַען, איך וועל אײַך דערציילן קורץ און בעקיצער, זי האָט אַזוי לאַנג מיך געבעטן, געוויינט, געכאַלעשט; אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז זי האָט געפּויעלט. איך פלעג מיך יעדע נאַכט אָנידערזעצן און פאַרטײַטשן איר אַ בלאַט געמאָרע...

איך האָב אָבער פריִער געוווסט דעם סאָפּ...

— און דער סאָפּ איז געוועזן?

— פרעגט גאָר נישט... איך האָב איר איבערגעזעצט אַ בלאַט „אַרבאָאָ אָוועס נעזיקין"... האַשויר וועהאַבויר, וועהאַמיוועֶ, וועהאַאַווייר... און טאַקע מיט ראַשע, מיט טויספעס, מיט מאַהאַרשאָ... איך האָב געקנאַקט, און זי — איז דערבײַ נאַכט אָפּ נאַכט אײַנגעשלאָפן... עס איז נישט פאַר קיין יידענע!

אַ גליק האָט מיך געטראָפן, אַז אין דער גרוויסער זאַווערוכע, וואָס עס איז אין דעם יאָר געוועזן, האָט זיך אַ פאַקנטרעגער פאַרבלאָנ-

דזשעט קיין קאָנסקיוואָלע, האָב איך איר אהיים געבראַכט א פֿוד, א גאַנצ פוד מײַסע-ביכלעך... צינד ווײַטער איז געוואָרן פֿאַרקערט... זי האָט מיר געלייענט, און — איך בין איינגעשלאָפֿן...

און אדהײַעם, — מאכט ער, — ווייס איך נישט, נאָך וואָס עס טויגן די מײַסע-ביכלעך. פֿאַר מאַנצבלעזן אוואַדע נישט! עפּשער שרײַבט איר נאָר פֿאַר ווײַבער?

ד

דערווײַל האָט אָנגעהויבן טאָגן.

אין דער טונקעלער בויד האָט אופגעטויכט מײַן שאָכנס געל, לאַנג און דאַר פּאָנעם; א פּאָר אונטערגעשלאָגענע, מידע, רויטע אויגן.

ער האָט געוואָלט, אפּאָנעם, זיך נעמען צו דאַוונען פֿון כּאָרנט; ער האָט געווישט די פֿאַרטויטע שויב פֿון פּאָסט-וואָגן, נאָר איך האָק אים איבער:

— זאָגט נאָר, איך בעט אײַך, רעב קאָרעוו, האָט אַם מיר קיין פֿאַריבל נישט, הײַנט איז שוין אײַער ווײַב צופֿרידן?

— ווי הייסט צופֿרידן?

— זי נודזיעט זיך נישט מער?

— זי האָט הײַנט א „שטעל“ מיט זאַלצ און מיט הערינג... איין קינד בא דער ברוסט... צוויי — צו קעמען און צו וואַשן!.. מיט נעזלעך שנײַצן איז זי יויצע פֿאַר א טאָג...

ערווישט נאָכאַמאָל די שויב, איך שטער אים ווײַטער —

— זאָגט נאָר, רעב קאָרעוו, — ווי זעט אויס אײַער ווײַב?

מײַן שאָכן שטעלט זיך אוף, וואַרפֿט אָפּ מיר א זײַטיקן בליק, באַטראַכט מיך פֿון קאָפּ ביז די פֿיס און פֿרעגט מיך שטרענג:

— וואָס איז, איר קענט מײַן ווײַב? פֿון וואַרשע, וואָס?

— כאָלילע, — ענטפֿער איך אים, — איך מיין גלאַט, טאָמער בין איך אין קאָנסקיוואָלע, וויל איך זי דערקענען...

— איר ווילט זי דערקענען! — שמייכלט ער באַרויִקט. — מאַכטייסע! האָט איר א סימען: זי האָט א פֿעפֿער אַפּ דער לינקער זײַט נאָז.

ה

דער ייִד איז אַראָפּגעקראָכן פֿון פּאָסט-וואָגן, ער האָט זיך מיט מיר געזעגנט, שטייענדיק שוין אויפֿן שטאַפּל, פֿונדערווײַטנס, און גאָר קאַלט.

ער איז מיך, אַפּאָנעם, כּלומרשט, אַז איך קען פּאָרט זײַן ווײַב, און עפּעס, אַז איך געהער צו זײַן טרייפֿענער מישפּאָכע!

איך בין געבליבן איינער אַליין, נאָר פֿון שלאָפֿן איז שוין נישט געווען וואָס צו ריידן. דער פֿרישער מאָרגן האָט מיך דורכגענומען; מײַן ליטעראַרישער פּאַלטאָ איז אונטערגעשלאָגן מיט ווינט, און דער קילער מאָרגן גאַנוועט זיך מיר אַרײַן אין אַלע גלידער. איך האָב מיך צוריק פֿאַרוקט און אָנגעשפּאַרט אין ווינקל. דרויסן האָט אָנגעהויבן שײַנען די זון. עס קען זײַן, אַז איך בין געוואָרן אין אַ הערלעכע געגנט. די ערשטע שטראַלן פֿון דער זון האָבן עפּעס זיך הערצלעך געקושט מיט שפּיצן פֿון בערג, מיט גרינע ביימער, און עפּעס געגליטשט זיך אויף אַ שפּיגל-בלויען טײַך... איך האָב דאָך די האָזע נישט געהאַט צו עפֿענען דאָס קליינע פֿענצטערל...

אַ ייִדישער ליטעראַט האָט דערעבערעץ פֿאַר קעלט; איך האָב מיך גענומען „אויסצוקלערן“, ווי דער ייִד זאָגט, אַ מעשׂה. דאָך אַנדערע מאַכשאָוועס האָבן מיר איבערגעשלאָגן...

צוויי פֿאַרשיידענע וועלטן, אַ מאַנישע וועלט, און אַ ווײַבערישע וועלט... אַ וועלט מיט „אַרבאָאָ אָוועס נעזיקין“, און אַ וועלט מיט מעשׂה-ביכלעך, וואָס מע קויפֿט אויפֿן פּוד!

לעזט ער, ווערט זי אָנשלאָפֿן; לעזט זי, ווערט ער אָנשלאָפֿן... ווייניק האָבן מיר קיטעס... ווייניק צעפּאַלן מיר אויף „פֿראַנצויזישע נעז“, „ענגלישע שטעקן“, „דײַטשע יערגעס“, „ליטווישע כאַזיירים“, „פּוילישע שנאָרער“, „עריצעיכראָעל-שלעפּער“... ווייניק, אַז יעדעס אייווער פֿון אונדזער גוף ליגט אין אַן אַנדערע שטאָל און האָט אַן אַנדערן קליינגענדיקן בײַנאָמען; ווייניק וואָס יעדעס אייווער צעפּאַלט נאָך אויף פֿאַרשיידענע כאַלאָקים: כסידים, מיסנאַגדים, דײַטשן... שפּאַלטן מיר זיך נאָך אויף זכאָרים און נעקייוועס... אין יעדער איינציקער ייִדישער,

ענגער, נאסער, ברודיקער שטוב מוזן איך זײַן צוויי באַזונדערע וועלטן...

לעזט ער — ווערט זי אַנשלאָפן, לעזט זי — ווערט ער אַנשלאָפן.

מע וואָלט געדאַרפט, טראַכט איך, אַלקאַלפּאָנעם די צוויי וועלטן צו פאַרייניקן...

דאָס איז דער כּיוון פון יעדן ייִדישן שרײַבער... נאָר די ייִדישע שרײַבער האָבן צופיל אייגענע כּיוונים... מע זאָל ווייניקסטנס האָבן א צושפּרונג צו דער פאַרנאָסע...

★

מײַן קלערן איבער א צושפּרונג צו דער פאַרנאָסע האָט איבערגע-האַקט דער פּאָסטיליאָן מיט עטלעכע שאַרפע טענער. איך בין דאָך נישט אַראָפּגעגאַנגען פון וואָגן. עס איז מיר א ביסל וואַרעמער געוואָרן, די זון האָט אָנגעהויבן צו ווײַזן, אז זי איז נישט קאַרג.

איך האָב ווײַטער געקריגן א שאָכן, נאָר באַם ליכטיקן מאָרגן האָב איך אים גוט געזען און אַפילו דערקענט. עס איז געווען מײַנער אַן אַלטער באַקאַנטער, מיר האָבן קינדווײַז צוזאַמען זיך געגליטשט, אָפּט געשפּילט אין בעקן-ברויט, קימאַט כאַווײרים געווען... דערנאָך בין איך געגאַנגען אין ברודיקן פינצטערן כיידער אַרײַן, און ער אינעם ליכטיקן פרײַען גימנאַזיום.

אז איך האָב נישט געקענט, האָט מען מיך געשמיסן, פאַר טרעפן דעם מאַהאַרשאָס קאַשע — געקניפּן אין בעקל, סײַוויסײַ האָט מיר ווי געטאָן; ער איז א מאָל געזעסן אין קאַרצער און א מאָל געקריגן פינפן... איך האָב מיר דעם קאָפּ געבראָכן איבער קאַטאָ דעמאַגלאָ, און ער איבער גריכישע און לאַטײַנישע צײַן-קלאַפּעדיקע ווערטער. דאָך האָבן מיר זיך געהאַלטן צוזאַמען. מיר האָבן געלעבט בישכיינעס; ער פלעגט מיך בעסאָד לערנען לעזן, דערנאָך באָרגן ביכער. אין די שפּע-טערע יאָרן האָבן מיר ביידע איבערגעקערט די וועלט, ליגנדיק אַפּן גרינעם גראָז נעבן טײַך... איך האָב געוואָלט ערפינדן אזא מין פּול-

ווער, וואָס זאָל שיסן גאָר פונוויַטנס, אַפ הונדערטער מײַל, לעמאָשל; ער — א באַלאָן, ארופצופליִען צו די שטערן, בא יענע מענטשן זאַיך עפעס אײַנפירן א „פּאָריאַדאָק"! מיר האָבן געהאט שרעקלעכע ראַכמאָנעס אַפ דער אומגליקלעכער וועלט, זי איז ארײַן אין א בלאָטע, ווי שלעפּט מען זי אַרויס! אַן אומגעשמירטער וואָגן, פוילע פערד, און דער באַלעגאָלע שלאָפט!

דערנאָך האָב איך כאַסענע געהאט, און ער איז געפאָרן אין אוניווערסיטעט ארײַן. קאָרעספּאָנדירט האָבן מיר נישט. פונוויַטנס האָב איך געהערט, אַז עס האָט זיך אים געטראָפן א מיכשל און איז אָנשטאָט דאָקטאָר — אפּטייקער געוואָרן, אין א קליין שטעטל ערגעץ...

אַז מײַן שאָכן איז ארײַן אין וואָגן, האָב איך שיר נישט אויסגעשריגן פאַר פרייד; עס איז מיר ווארעם געוואָרן אונטערן האַרץ. די הענט האָבן זיך אויסגעשפרייט, דער גאַנצער קערפּער האָט זיך צו אים איבערגעבויגן, דאָך האָב איך מיך צוריקגעהאַלטן; מיט אַלע קויכעס צוריקגעהאַלטן.

א קאַשע אַפ א מײַסע, טראַכט איך, עס איז טאַקע יאַנעק פּאָלניעווסקי, אונדזער געוועזענעם סעקוועסטראַטאָרס זון; עס איז טאַקע מײַן געוועזענער כאַווער; ער האָט טאַקע אַמאָל געהאַט ברייטע אָרעמס און האָט געוואָלט ארומכאַפּן די גאַנצע וועלט און אויסקושן איר יעדעס אייווער, אויסער די מיִעסע בראָדעווקעס, וואָס מע דאַרף אָפּשנײַדן!.. נאָר א קאַשע אַפ א מײַסע... הײַנטיקע צײַטן! עפּשער איז ער שוין אַן אַנטיסעמיט, א מאַזיק אין דער „ראָלאַ", עפּשער זײַנען הײַנט מיר ייִדן די בראָדעווקעס — וואָס מע דאַרף אָפּשנײַדן פון אייראָפּעס שיינער נאָז, ער וועט מיך נאָך אָפּמעסטן מיט א פּאָר קאַלטע אויגן, אָדער זיך אַפילע צעקושן מיט מיר, נאָר זאָגן, אַז איך בין נישט ווי אַלע ייִדן...

איך האָב אָבער א טאָעס געהאַט, פּאָלניעווסקי האָט מיך דערקענט, געפאַלן מיר איבערן האַלדז, און נאָך איידער איך האָב צײַט געהאַט מיט אים זיך צו צעריידן, באַלד געפרעגט, ווי מיר געפעלט דער פּוילישער אַנטיסעמיטיזם...

*

— עס איז עפּעס — זאָגט ער, נאַטירלעך אַפּ פּויליש — עס איז עפּעס אַ מין כאָליערע, אַ מין עפּידעמיע...

— טייל זאָגן, אַז עס איז פּ אָ ל י ט י ש...

— ג ל ײ ב נישט, — מיינט פּאָלניעווסקי, — די פּאָליטיק מאַכט קיין נײַס, באַשאַפט נישט קיין פ אַ ק ט ן.

זי קען נאָר אויסנוצן די, וואָס עקזיסטירן; טייל אונטערדריקן, טייל אויפהייבן, אַ ליאַדע פּונק קען זי צעבלאָזן אַפּ אַ גענעם-פײַער; נאָר קיין איינציקן פּונק ערגליִען... די מענטשן-נאַטור, נישט די פּאָליטיק, שפּינט די געשיכטע-פעדעם, די פּאָליטיק צעפּלעכט, פאַרדרייט, פאַרקניפּט און פאַרפּלאָנטערט זיי!

דער אַנטיסעמיטיזם איז אַ קרענק. די פּאָליטיק שטעלט זיך באַם קראַנקן-בעט, ווי אַ נאַרישער שלעכטער דאָקטער, וואָס וויל די קרענק פאַרלענגערן.

די פּאָליטיק נוצט אויס דעם אַנטיסעמיטיזם; עס פליט אַ שטיין אין דער לופט, לענקט אים ב־סמאַרקס אונטערהעלפער אין שויב-פענצטער אַרײַן; אַז ניט — וואָלטן אַנדערע שויבן געפּלאַצט. עס הייבט זיך אויף אַ פּראָטעסטירנדע פויסט, רוקט מען איר אונטער אַ ייִדישע דאַרע, אײַנגעגאָרבעטע פּלייצע — אַז נישט, וואָלטן אַנדערע ביינער געקנאַקט...

אָבער דער שטיין, די פויסט, די סינע, דער האַס — עקזיסטירן פאַר זיך אַליין...

ווער שטאַרבט אַפּ אַ פיזישן אונטערגאַנג? שוואַכע קינדער, איבערגעלעבטע אַלטע לײַט, פאַרקרענקטע מענטשן; ווער פאַלט אונטער אַ מאָראַלישע עפּידעמיע? דאָס פעבל-קינד, דער איבערגעלעבטער אַריסטאָקראַט און עטלעכע מעשוגאָים, וואָס שפּרינגען אַרויס און פירן דאָס קראַנקע רעדל צום ווילדן טאַנץ! עס האַלטן זיך נאָר געזונטע מויכעס!..

— וויפל געזונטע מויכעס האָבן מיר? — פרעג איך.

— וויפל? זייער ווייניק, ליידער! — ענטפערט פּאָלניעווסקי.

מיר זײַנען בײדע טרויעריק שטיל געבליבן. וואָס מײַן שאָכן האָט געקלערט, ווײס איך נישט, מיר האָט זיך געדאַכט, אַז אַפילע די געזונטע, אײַזערנע מוסקלען זײַנען אויך אָנגערירט. עס זײַנען פאַראַנען צווײערלײ צײַטן אין דער געשיכטע: אַ מאָל פירט דער בעסטער, קליגסטער מענטש די מאַסע, און — אַ מאָל שלעפּט די מאַסע די בעסטע, קליגסטע מענטשן... דער מאַסע-אָנפירער איז אַ קאָלומבוס, וואָס זוכט פאַר דער מענטשהײַט אַ נײַ גליק, אַ נײַע אַמעריקע... קוים פעלט אָבער וואַסער און ברויט אַף דער שיף, עמפּערן זיך די שיפקנעכט און זײ פירן!..

דאָס ערשטע דאַרף מען עמעצן קוילען, מע דאַרף אײ — פלײש עסן, אײ — די רעציכע שטילן...

☆

— און מײַן נישט, — האַקט מיר פּאָלניעווסקי איבער די טרויעריקע געדאַנקען, — אַז איך מאַך מיר אַלײן קאָמפּלימענטן, אַז איך האַלט מיך אַלײן פאַר דעם שטאַרקן גײַסט, וואָס האַלט אויס די עפּידעמיע, פאַר אַ אײכנבוים, וואָס דער שטורעם רירט אים נישט פון אָרט.

— נײן, ברודער, — זאָגט ער ווײַטער, — איך בין נישט פון די גיבורים. איך וואָלט עפּשער געוועזן מיט אַלע גלײַך, מיך וואָלט עפּשער אויך דער ווינט אָפּגעריסן, ווי אַ פויל בלעטל פון אײַץ־האַדאַאַס, און מיט מיר אַרומגעדרײט אין דער לופט. איך וואָלט אויך געגלײבט, מיט אַלע פוילע בלעטער צוגלײַך, אַז עס איז בײַ אונדז אַ באַל, אַז מיר טאַנצן מיט כײשעק, אַז דער ווינט איז אונדזער געדונגענער קלעזמער, וואָס שפּילט אונדז צו אַפן פײַפערל...

מיך האָט געראַטעוועט אַ צופאַל... איך האָב אַ ייִדיש ווײַבל דערקענט! — הער!

איך האָב מיך איבערגעבויגן צו מײַן שאָכן; זײַן פּאָנעם איז נאָך ערנסטער, נאָך פינצטערער געוואָרן, ער האָט געשטעלט די עלנבויגן אַף דער קני און אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אַף די הענט...

— נאָר מײַן נישט, — מאַכט ער צו מיר, — אַז איך האָב דערקענט

א העלדן פון א ראָמאַן, אַן אײַזערנעם כאַראַקטער, וואָס ברעכט צווי־מען און מוירערן און גייט זיך שטאָלצ זײַן וועג; מיינ נישט אפילו אַן „אויסנאַם", א „געבילדעטע" מיט נײַע אידייען, אָדער איין „אידעאַל" ביכלאַל... ניין, איך האָב דערקענט א פּראָסט ייִדיש ווײַבל, פון די בעסערע, נאָר פון די בעסער אומגליקלעכע. איך האָב זי ליב געקריגן, איך זאָג דיר אויס דעם עמעס. און ווען איך הער אָדער איך לעז עפּעס שלעכטס אף ייִדן ביכלאַל... שווימט זי מיר ארויס פון זיקאָרן מיט אירע פאַרכטע טרויעריקע אויגן, שטעלט זיך פאַר מיר און בעט זיך: גלייב נישט, איך בין נישט אזוי!..

ער פאַרטראַכט זיך.

די געשיכטע איז גאַנץ איינפאַך, וועקט ער זיך און הייבט אָן צו־ריק צו דערציילן.

— מיר האָבן איבער דער גאַנצער צײַט נישט קאָרעספּאָנדירט, און דו ווייסט נישט, וואָס מיט מיר איז איבער דער גאַנצער צײַט געשען; איך וועל דיר דערציילן קורץ; איך פאָר נאָר ביז לוקאָווא...

פון גימנאַזיום בין איך אַרײַן אין אוניווערסיטעט און שטודירט מע־דיצין. איך האָב נ י ש ט געענדיקט... א ביטל זײַנען כאַוויירים, א ביסל די לערער, און מער נאָך, איך אליין שולדיק... איך האָב געמוזט ארויס־טרעטן, ווערן אפּטייקער, כאַסענע האָבן, נאָדן נעמען און פאַרלייגן זיך אין א קליין שטעטל א קראָם פון פּילן מיט ריצנייל...

עס האָט מיך דאָך א גליק געטראָפן; איך האָב געקריגן אַן ערלעכן שווער, וואָס האָט מיר אויסגעציילט דאָס געלט באַלד נאָך דער כאַסע־נע, א גוט און שיינ ווײַב, א נישקאָשעדיק קליינ שטעטל...

מײַן ווײַב האָט געהייסן מ א ר י א... אָט שטייט זי מיר ציגד פאַר די אויגן... זי דרייט זיך איבער צו מיר פון שפּיגל אומבאַהאָלפן: דער גאָלדגעלאָקטער קאָפּ וויל זיך נישט אונטערגעבן איר דערכפּאַטישן קאַם. זיי, די לאָקן, צעלויפן זיך לוסטיק אין אלע זײַטן... זיי ווילן נישט ליגן צוגעדריקט אין קראַנצ, וואָס איז דעמלט מאָדע געווען...

שלאַנק... און אזוינע גוטע, אזוינע האַרציק־לאַכנדיקע הימל־בלויע אויגן...

די פּראקסע האָט אונדז ווייניק געשטערט... דאָס שטעטל איז צו אָרעם געוועזנ, אונ אנ אַפּטייק אָנ א דאָקטער איז ווייניק־וואָס ווערט. מע האָט זייער ווייניק געלייזט, האָבנ מיר טאקע געלעבט ווי אינ גאַנ-ניידנ... אונ, זומער איז עס געוועזנ, שטענדיק אַפ דער ווערצנדע, האַנט אינ האַנט, אויג אינ אויג, ליפּ אינ ליפּ!

אונ וואָס האָט אונדז געוואָלט אינטערעסירנ? פּארנאָסע איז געוועזנ, גיינ ערגעצ? וווהינ? פונ דער ווערצנדע האָבנ מיר געזעענ קימאט דאָס גאַנצע שטעטל... די נידעריקע, איינגעבויגענע הײַזלעכ, מיט די הויכע, ברייטע, שווארצע הילצערנע ביידעמ, וואָס האָבנ זיכ געבויגנ, ווי מיט ראכמאָנעס איבער די ביינגל- אונ אויבס-זיצערקעס, פונ די אָרעמע שטעלנ פאר די הײַזלעכ... גלײַכ זיי האָבנ געוואָלט באשיצנ די אײַנגעשרומפּענע, אַלטע, אויסגעדארטע פענצטער פאר דער זונ...

דאָס שטעטל איז אמאָל רײַכ געוועזנ, די ביידעמ זײַנענ פול געוועזנ מיט אַלערליי טוווּעס אונ פּרוכטנ; דער מארק — מיט פורנ, מיט פויערנ, מיט מעקלער; צווישנ די ווײַסע סערמעגעס אונ די גרויע כאַלאַטנ פלעגט זיכ אמאָל באַווײַזנ א גרויסער פּאָרעצ אויכ... (אזוי ווי-ניקסטנס האָט מענ מיר איינעמ שטעטל דערציילט) נאָר דער שאָסיי מיט דער באנ האָבנ דאָס שטעטל אויסגעוואָרפנ פונ דער האנדל-וועלט, די גאס איז לער, די ביידעמ פול מיט פוילע ציבעלעס אונ שטיקער קעז — די איינציקע יערושע, וואָס עס איז געבליבנ פונ די גוטע צײַטנ...

אָרעמ — ווי נאָר זיכ צו דענקענ! אַפ יעדנ קערצל קאָרנ, וואָס א פויער ברענגט, ווארפנ זיכ 10 סאָכרימ, שטײַגנ דעמ פּרײַז, איינמיטנ גלײַכט מענ זיכ אויס, מע זאָגט זיכ צו אָפּטרעט-געלט, אָדער מע קויפט בעשותפעס — נאָר אלע צענ שארנ אומזיסט אויס אלע טאשנ, זיי האָבנ פארנ קערצל טווּע נישט צו באצאָלנ, אונ באָרגנ צו די רעשט אַפ פּראָצענט...

אונ 100 שנײַדער אַפ איינ פּאָר ביינ-קליידער, 50 שוסטער אַפ א לאַטקעלע... איכ האָב נאָכ אזא דאלעס נישט געזענ...

מיר האָבנ זיכ אָפּגערוקט פונ שטעטישנ לעבנ ווי ווײַט עס איז נאָר מעגלעכ געוועזנ; די גליקלעכע זײַנענ עגאָיסטנ.

נאָר קעגנאיבער אונדז, וויזאַווי, האָבנ מיר באַמערקט א יונג ווײַבל, אוואדע נישט מער ווי א יאָר 18, העכסטנס צוואַנציק. אונ פונ איר האָבנ מיר ביידע נישט געקאָנט אָפרײַסנ אנ אויג... זי, פראַוודע, פונ אונדז אויכ נישט... עס איז געוועזנ א זעלטענע ערשײַנונג... שטעלט אײַכ פאָר — א שיינהײַט, א בילד אינ א ברודיקע ראַמ, ווי נאָר א יידיש פענצטער קענ זײַנ אינ א קליינ שטעטל, אונטער א שרעקלעכ אויסגעקרימטנ דאַכ... שטעל דיר פאָר, א פאָר טרויעריקע, טרוימעריש פײַכטע אויגנ אפ אנ אלבאַסטער ווײַס פּאָנעם, אונ — אונטער א האָרבאַנד!..

גאָט! זי האָט אפ אונדז א שרעקלעכנ אײַנדרוק געמאַכט...

שטונדנלאַנג פלעגט זי שטיינ געבויגנ איבערנ פענצטער, פארבראָכנ די הענט, אונ טרויעריק געקוקט אַז אונדז, אָדער אפ די שטערנ אינ הימל, אונ שלינגענ די טרערנ! מיר האָבנ געזענ, אז זי איז שטענדיק אליינ, עלנט (אײַערע מענער האָבנ קיינמאָל קיינ צײַט נישט), שטענדיק פארטרויערט, פארבענקט. איר אומגליק איז איר געוועזנ אויסגעגאָסנ אפנ בלאַסנ פּאָנעם... זי איז זיכער געקומענ ערגעצ פונ דער פרעמד; פונ א בעסער, פרײַער הויז, זי האָט געבענקט ערגעצ ווײַט, ווײַט אוועק. איר האַרצ האָט געצאַפּלט צו א פרײַער לעבנ. זי האָט אויכ געוואָלט לעבנ, ליבנ אונ געליבט זײַנ... ניינ, זאָגט, וואָס איר ווילט, עס טרעפט זיכ צווישנ אײַכ אָפט די אוולע, איר פארקויפט אײַערע טעכטער... עמעס, מיט דער צײַט געוווינענ זיי זיכ צו, מיט דער צײַט פארגעסנ זיי... זיי זײַנענ פרומ, זיי זײַנענ גוט, אונ געדולדיק... נאָר ווער קענ איבערציילנ די ביטערע טרערנ, וואָס פאלנ אפ זייער פארשוואַרצט פּאָנעם, איידער דאָס אויג ווערט אויסגעטריקנט? ווער קענ איבערעכענענ, וויפל קלעמ עס טוט אינ האַרצ, איידער עס געוווינט זיכ אָפּצושטאַרבנ לעבעדיקערהייט? אונ פאר וואָס קומט עס זיי, צי ווידקלעכ, ווײַל זיי זײַנענ גוט אונ פרומ?

דו זאָלסט קענענ דעמ ווײַבלס מאַנ; א געלעניש... אײַנגעהויקערט... צוויי מאָל געזענ אינ טאָג האָב איכ אימ! אינדערפרי ארויסגיינ, באַדערנאַכט אהיימ קומענ...

אנ אוולע...

איר וועט מיר עפשער מוידע זײַן, אז איך האָב פּאָלניעווסקין אפּ דעם נישט געהאַט וואָס צו ענטפערן...

מיר האָבן ביידע געשוויגן א ווײַלע, און פּאָלניעווסקי האָט ווײַטער אָנגעהויבן צו דערציילן:

—איינמאָל האָט אונדז דאָס ווײַבל פארפעלט. זי איז א גאנצן טאָג אין פענצטער נישט געשטאַנען.

„זי מוז קראַנק זײַן", האָבן מיר געטראַכט.

פארנאכט קומט ארײַן דער מאן, דאָס געלעניש, און פרעגט אפּ א רעפוּע.

— וואָס פאר א רעפוּע?

— איך ווייס? —מאכט ער. —א רעפוּע!

— פאר וועמעס וועגן?

— דאָס דארפט איר אויך צו וויסן? פאר מײַנס ווײַבס וועגן!

— וואָס איז איר?

— אָסער, אויב איך ווייס... זי זאָגט—דאָס הארץ טוט איר ווײ...

— אזויערנאָך, —דערציילט פּאָלניעווסקי, —איז געוואָרן אונדזער ערשטע באקאַנטשאפט. איך וועל דיר נישט לאנג ברײַען... א שטיקל דאָקטער בין איך דאָך... בין איך אהין געגאַנגען...

פּאָלניעווסקי האָט גערעדט שוין האַלבע ווערטער; ער זוכט פּאַפּי־ראָסן, דערנאָך שוועבעלעך, ענדלעך האָט ער אָפּגעהאַקט, געעפנט דעם סאקוואָיאַזש און געפּאָרעט זיך עטלעכע מינוט.

איבער דער צײַט האָבן מיך געקוועלט פארשיידענע געדאַנקען.

איך האָב אָנגעהויבן צוריק צו קוקן אפּ פּאָלניעווסקין מיט אנדערע אויגן; זײַן ערציילונג האָט מיר אָנגעהויבן ווײ טאָן...

ווער קען א מענטש? ווער ווייסט, וואָס אין אים שטעקט? עס הייבט זיך מיר אָן דאכטן, אז איך האָב פאר מיר א קריסטלעכן טכויר, וואָס גאַנוועט זיך ארײַן אין א יידישן הינעדשטײַג. ער עמפּערט זיך צופיל איבערן מאזל פון יידישע טעכטער, צו לאנג זוכט ער מיר

שוועבעלעך; עפּעס שעמט ער זיך פאַר מיר! פאַרוואָס וויל ער נישט „לאַנג ברײַען"? פאַרוואָס וויל ער מיר נישט דערציילן אַלץ קעהאַוואַיע, מיט אַלע פּראָטים? ווער ווייסט, וואָס פאַר אַ ראָליע ער האָט אין דער זאַך געשפּילט, צי נישט די אַלטע ראָליע פון שלאַנג אין גאַניידן! וואָס איז, דאָס געוויסן וועט נישט לאָזן? אויך מיר אַן אײַיסעק! אַ יידיש ווײַבל, פאַרוואָס נישט! אַמאָל איז אַ מיצווע געווען אָפּצו-טויפן, הײַנט כאָטש צו עמפּערן אַ יידישע טאָכטער קעגן איר גאָט, אירע עלטערן, איר מאַן, און — איר גאַנץ לעבן.

עס הייסט ליבעראַליזם, אַרײַנגיין אין טפיסע, ברענגען מיט זיך אַ פרישע פאַליע לופט, אַ בונד שטראַלן פון דער זון, אויפוועקן דעם אַרעסטאַנט, געבן אים אַ שטיקל לעקעך, און פאַרשווונדן ווערן... נישט צו זען, ווי דער אַרעסטאַנט קריצט מיט די ציין, ווען עס דרייט צו-ריק איבער דעם פאַראָסטעטן שליסל אין שלאָס; ווי פינצטער עס ווערט זײַן פּאָנעם, ווי ענג אים ווערט די לופט, ווי ספּאַזמאַטיש ער אָטעמט, ווי ער רײַסט פון זיך האָר און פלייש, אָדער באַגיסט, אויב ער קען נאָך וויינען, מיט ביטערע טרערן זײַן פאַרשימלט, פון מײַז אויסגעביסן שטיקל קליײַען-ברויט...

אויפוועקן אַ פינצטער, פאַרשלאָפן, פאַרדריקט יידיש-ווײַבעריש האַרץ, זאָל דאָרטן אויפקלינגען אַ זיסער ראָמאַנטישער טאָן, זאָל דאָרטן אויפ-לאַמען אַ נײַ, ווילד, אַמבאַקאַנט, אָדער לאַנג פאַרגעסן, געפיל; אָפּ-קושן זיך, און דערנאָך — אַדיע! פאַרהאַמערט די טיר! זאָל איר זויער און ביטער זײַן דאָס לעבן.

. . . .

מיר האָבן זיך אַזויפיל אָנגעגעסן מיט סאַם, מיט גאַל, מיט האַס, אַז ווען מע דערלאַנגט אונדז ברויט מיט זאַלץ, זײַנען מיר אויך זיכער, אַז עס איז פאַרגיפטעט... מעג די האַנט ציטערן נאָך ראַכמאָנעס, מעג אין אויג הענגען אַ מיטלײַדס-טרער, אַף די ליפן — טרייסט...

עס איז שווער צו גלייבן! מיר זײַנען אויך אָנגעשטעקט, עס איז אַף אונדז אויך אַן אונטערגאַנג!

פּאָלניעװסקי האָט דערװײַל געפונענ זײַנע צינדהעלצער, אונ איכ האָב אומגערנ גענומענ א פּאַפּיראָס. מיר האָבנ פאַררייכערט, די בויד איז פול געװאָרנ מיט בלויע, דרויכיקע רעדער. איכ האָב געקוקט אָפּ זיי, נאָכגעיאָגט אונ געטראַכט: נישט לענגער געדויערט דאָס גוטע מיטנ שלעכטנ צוזאַמענ!

. . . .

— מיר האָבנ זיכ דערקענט, — דערציילט װײַטער מײַנ קריסטלעכער שכנ, — נאָר צו ענגערע פרײַנטשאַפט איז נישט געקומענ...

— פאַרװאָס? — פרעג איכ איבעראַשט.

— פונדערװײַטנס האָבנ מיר זיכ װײַטער אָנגעקוקט װי די בעסטע גוטע-פרײַנט, נאָר נישט זי האָט געקענט צו אונדז, נישט מיר צו'נ איר קומענ.

זי װאָלט מער נישט באַדאַרפט! עס איז אַנ אומגעהײער פרומ שטעטל. אויסער דעם פעלדשער אונ א יונג דאַמענ-שנײַדערל טראָגנ אַלע כאַלאַטנ...

אויסער דעם, װײס איכ עכשער אַלײנ נישט, װאָס עס האָט אונדז דאָכ צוריקגעהאַלטנ... נאָר נישט אינ דעמ בינ איכ אויסנ...

מיכ האָט דערװײַל געטראָפנ דאָס גרעסטע אומגליק, װאָס א מענטש קענ טרעפנ.

די אַפּטײק האָט גאַנצ װײניק אײַנגעטראָגנ, אונ מײַנ װײַב האָט אָנגעהויבנ קרענקענ.

טאָגטעגלעכ האָב איכ געזענ בעכוש, אַז זי שטאַרבט מיר אָפּ, אונ עס איז נישט געװעזנ מיט װאָס צו רעטנ. זי האָט באַדאַרפט איטאַליענ, אונ איכ האָב נישט געהאַט איר עסנ צו געבנ... אונ בא אַנ אָפּצערונג, װי דו װײסט, איז דער קראַנקער פול מיט האָפענונג, ער גלײבט נישט אינ דער קרענק!

דאָס גאַנצע װײטעק, דעמ גאַנצנ צאַר מוזטו אונטערדריקנ, האַלטנ טיפ באַגראָבנ אינ האַרצ. װענ דאָס האַרצ בלוטיקט, מוזטו שמײכלענ, דײַנ שטערנ מוז זײַנ גלאַט! יעדע סעקונדע שטאַרבט אינ דיר יעדעס

איוועד, און דו מוזט העלפן פלענער מאכן, וואָס עס וועט זײַן איבע־ראַיאָר, וויאַזוי מע וועט פאַרגרעסערן דאָס הויז, קויפן אַ פּיאַנע...

דאָס קאָל האָט זיך אים פאַרענדערט —

— איך בין נישט אימשטאַנד דיר אַלץ צו ערציילן, נאָכאַמאָל איי־בערצולעבן די אַלע פינצטערע צאָרעס... נאָר מײַן אומגליק האָט מיך צוזאַמענגעבראַכט מיט איר אומגליק. מיר האָבן זיך אַזויערנאָך נעענ־טער דערקענט...

פּונדערוויַטנס האָט זיך געוויזן לוקאָווא.

— אין די אייניקע מינוטן, וואָס איך האָב נאָך צייט, קען איך זאָגן, אַז אַזאַ אומגליקלעכע מענטש ווי דאָס ווײַבל איז געווען, און דערבײַ מיט אַזויפיל געפיל און ראַכמאָנעס פאַר אַנדערע — האָב איך נאָך אין מײַן לעבן נישט געזען... און אַלץ אַזוי איינפאַך, נאַטירלעך, נישט איבערגעטריבן...

זי האָט מאַריאַס בעט נישט אָפּגעטרעטן. זי האָט געפּויעלט באַם מאַן, ער זאָל מיר געלט שאַפן אַף קלענערע פּראָצענט. זי איז אונדזער וועכטערן, אונדזער ווירטן, אונדזער קעכן, אונדזער ערגעבנסטער פרײַנט געוועזן!

און אַז מאַריאַ איז געשטאָרבן, איז עפּשער שווערער געוועזן זי צו טרייסטן ווי מיך!

דעמלט האָב איך מיך איבערצײַגט, אַז די סינע צווישן פעלקער איז נישט נאַטירלעך... נישט מער, עס איז שלעכט אַף דער וועלט; הייַסערע, בלוטיקערע אָדער אומגליקלעכערע ווילן פּראָטעסטירן, נאָר דער פאַלשער שרײַבער, דער פּאָליטישער אַדוואָקאַט, שרײַבט זיי אַ דאָנאָס אַף יידן...

איך האָב געזען בעכוש, אַז יידן זײַנען אונדז קיין סאָנים נישט, אַז מיר קענען לעבן בעשאָלעם!..

לוקאָווא רוקט זיך אַלץ נעענטער און נעענטער, און איך האָב אַלץ מוידע פאַרן סאָף, איך האַק אים איבער און פרעג:

— און וואָס איז דער סאָף געווען מיט דעם ווײַבל?

— איך ווייס? איך האָב צו קורצע געבראַכט מײַן ווײַב, פאַר־

קויפט די אפטייק, צעווייִנט זיך באַם געזעגענען מיט מײַן שכײַנע, און — גאָרנישט! הײַנט ווייס איך אין לוקאָווע, עס גייט מיר הײַנט אויך נישט גוט...

— און זאָג נאָר, ווי הייסט דאָס שטעטל, וווּ דו האָסט פריִער געוווינט?

— קאָנסקאָ-וואָלאָ —

— דײַן שכײַנע איז א הויכע, א בלאסע?..

— יאָ!

— א דאַרע?

— יאָ; דו קענסט זי? — פרעגט ער דערפרייט.

— זי האָט א פעפער אויפן דער לינקער זײַט נאָז?

— וואָס פאר א פעפער? — לאַכט יאַנעק, — וואָס פאלט דיר אײַן.

איך קלער, אַז איך האָב א טאָעס געהאַט, און פרעג:

— עפּשער אויף דער רעכטער זײַט נאָז?

— וואָס פאר א פעפער? וואָס רעדסטו?

— האָסטו עפּשער נישט באַמערקט... נאָר איר מאַן איז א געלער?

— יאָ.

— ער הייסט כאַיִם?

— דאַכט זיך מיר, ניין, און עפּשער יאָ, ווייסט דער טײַוול...

— אָבער זי הייסט כאַנע!

— אַך, ווי! סאָרע! איך געדענק זיכער סאָרע... איך פלעג זי רופן סאָרוכנאַ... איר נאָמען וועל איך דאָך נישט פארגעסן!

דער נאָר בין איך געווען, אײַן ייִדיש ווײַבל לעבט אַזוי?

אין קעלער־שטוב

(א בילד)

א גרויסע קעלער-שטוב, פול מיט בעטן!

פריידע די האָלאָדריגיכע שלאָפט שוין לאנג אַפ איר קאסטן, אין איר ווינקעלע צווישן אויוון און וואנט. זי האָט זיך היינט פרי געלייגט, ווייל עס איז מאָרגן יאריד אין א נאָענט שטעטל, דארף מען אופשטיין פרי און ארויספאָרן מיט דער מאַזש. זי שלאָפט דאָך אומרויִק — זי וועט האָבן צאָרעס צרורעס מיטן געלעגנהייט: זי האָט באַדונגען דעם באלעגאָלע, ער זאָל זי אופנעמען מיט א קליין פעסל, און נאָך פארן איינשלאָפן האָט זי א יִשעוו געהאט, אז עס איז גלייכער מיטצונעמען דאָס גרויסע פאס. זי האָט זיך לאנג אומרויִק געוואָרפן אפן געלעגער: „א בייז מויל א יִדענע האָט — האָט זי אַפ זיך אליין זיך געבייזערט — ארויסגעכאפט זיך: „ס'קליינע פעסל”! נאָך וואָס? נאָך ווען? דעם באַלעגאָלעס דייגע? ער וועט דארפן מעפייעס זיין די פערד מיט נאָך א ביסל האָבער?” אזוי וואָרטשענדיק אַפ דער מיִעסער צונג, וואָס אן אישע האָט, איז זי קוים איינגעשלאָפן. פון אונטערן איבערבעט שטארט ארויס א רויט קאָפּטיכל, וואָס פאלט איר אראָפ ארום פּאָנעם, ווי א רעמל ארום דער שפּיציקער, בלוילעכער נאָז. זי אָטעמט ש..ער. זי מוז האלטן די בייניקע הענט אפן אלטן הארץ; גאָט ווייסט, וואָס עס כאָלעמט איר! עפשער ווארפט זי דער באלעגאָלע אוועק, און זי בלייבט א האלב יאָר אָן פארנאָסע!

דער ווינקל קעגנאיבער געהער צו יאָסל וואַסערטרעגער. דאָס ווײַב מיט די צוויי קינדער שלאָפנ אינ אײנ בעט, אונ ער מיטנ עלטערנ קינדער-יינגל — אינ צווייטנ. פונ די בעטנ רײַסט זיכ אויכ אַלעמאָל אַרויס א זיפצ, דאָ איז מענ אויכ אײַנגעשלאָפנ מיט אגמעסנעפעש. דאָס קינדער-יינגל האָט געוויינט „רעבע-געלט"! אונ די נאָכ עלטערע טאָכטער איז געבליבנ אָנ אנ אָרט. זי האָט געהאַט א ווילע שטעלע, בא א פאָרפאָלק אָנ קינדער, דאַרפ פלוצלינג די באַלעבאָסטע שטאַרבנ! זי איז אַהיים געקומענ; זי וועט דאָכ נישט בלײַבנ אַליינ מיטנ אַלמענ! עס קומט איר א פאָר רובל .סכירעס; מע וואָלט געקאָנט דערפונ כאָטש רעבע-געלט באַצאָלנ; טײַנעט אָבער דער אַלמענ „לוי פאָקדאַני" — דאָס ווײַב האָט אים נישט אָנגעזאָגט, אונ ער אַליינ ווייסט נישט; ער האָט זיכ קיינמאָל נישט געמישט אינ ווײַבערישע זאַכנ. איידער מע איז אײַנגעשלאָפנ, האָט מענ זיכ אַכילע א ביסל געקריגט: די מוטער האָט געראַטנ דעם אַלמענ רופנ צו א דינ-טוירע; די טאָכטער וויל בעסער שרײַבנ א פראָשעניע, אָדער צום „מיראָוואָי" אָדער צום „נאַטשעלניק". יונגע וויל ביידע אייצעס נישט הערנ: דער אַלמענ וועט זיכ נויקעמ זײַנ אינ אָפריידנ אים אַלע באַלעבאַטים. „ער דאַרפ נאָר — זאָגט יונגע — געבנ א פיפצ, בינ איכ אויס קאַפעליוש-מאַכער... עס האָט דענ א שיר וויפל וואַסערטרעגער עס גייענ הײַנט אַרומ שלינג אונ שלאַנג, זײַט מע האָט די וואַסערלייטונג געמאַכט?"

אַרופ-צו העכער שנאָרכט בערל טרעגער איינער אַליינ, ווי א „כראַבּיע", אינ בעט. ביידע קינדער שלאָפנ אינ צווייטנ; דאָס ווײַב איז א קעכנ אונ האָט הײַנט א כאַסענע. דאָכ — שלאָפט מענ אויכ נישט רויק. בערלענ בלאָנדזשעט אַרומ שוינ א צײַט עפעס א ווייטעק צווישנ די ביינער. אויכ דער עלטערער זונ זיפצט אַלעמאָל פונ שלאָפ; ער אַרבעט בא קאַלכ לעשנ אונ האָט זיכ א פיסל אָפגעבריט.

נאָכ ווײַטער שלאָפט, ווי א „כראַבינע", איינע אַליינ אינ א בעט, צירל די זיצערנ; אינ צווייטנ שלאָפנ אַלע דרײַ קינדער. איר מאַנ איז א נאַכט-וועכטער. קאַאַלויס, אַז ער וועט קומענ, וועט זי אַרויסגיינ מיט ברויט אונ פרישע בייגל.

מיר האלטן שוין באַם דריטן ווינקל; עס שטייט נאָך א בעט, — א שמאָל אײַזערן בעטל. אַן אומגעזונט-געריטלטער פרויען-קאָפּ שלאָגט זיך אָפּ פון א קנויל אלטווארג, וואָס דינט אים אלס קישן. די יונג-פאַר-ברענטע ליפּן עפענען זיך אָפּט, ארויסצולאָזן א שווערן זיפץ. „א שווע-רע פּארנאָסע" האָט איר מאן, „ער האָט קיין מאזל נישט". מיט כיי-רעפ-נעפעש האָט ער יענע וואָך ארויסגעשלעפּט א קופּערנעם קעסל און באגראָבן אין זאמד אונטער דער שטאָט — האָט מען אים געפונען! ווער ווייסט, מיט וואָס ער וועט היינט אהיים קומען? עפּשער זיצט ער שוין גאָר... און דאָ האָט מען דרײַ וואָכן קיין טעפּל װארעם וואסער נישט צוגעשטעלט... פון דער דירע טרײַבט מען...

„א שווערע פּארנאָסע... אָן מאזל!" זיפצן די פארברענטע ליפּן. און מע מוז זיך נאָך פאר שכיינים היטן. מע פרעגט אלץ: וואָס טוט דײַן מאן? וואָס קומט ער אזוי שפּעט אהיים?..

איבער אלע בעטן ציטערט א טונקעלע שײַן פון מיט שטוב; פון איבער שפּאנישע ווענטלעך, וואָס זײַנען די גרענעצן פון א יונג פּאָר-פּאָלקס מעמשאָלע. טרײַנע „דאלעד אמעס" די יונגע באלעבאָסטע שלאָפט נאָך נישט. ערשט צוויי כאדאָשים נאָך דער כאסענע — וואַרט זי אפּן מאן, וואָס דארף קומען פון בעסמעדרעש. בא איר ברענט זיך עס דער קאגאניעץ, וואָס ווארפט העל-ווײַסע פלעקן אפן שווארצן סופיט און שיקט ארויס, דורך די לעכער פון שפּאנישן ווענטל, די עטלעכע אָרעמע שטראלן, וואָס טאנצן איבער די אָרעמע בעטן מיט די אָפּגעארבעטע, מידע פּענעמער.

אין טרײַנעס מעמשאָלע איז ליכטיקער און ריינער. — צווישןביידע בעטן אפן א ווײַס טישל ליגט א קאָרבנמינכע-סידער, צווישן צוויי קליינע מעשענע לײַכטערלעך — איר דראָשע-געשאנק! אפן דער וואנט הענגען כאסענע-מאלבושים, א טאלעס-זאַק מיט אן אויסגענייטן מאָגנדאָוויד. פאר דאָס איז קיין בענקלעך אין דער מעמשאָלע נישטאָ. זי זיצט אפן א בעט, פאריכט א נעץ פאר די ציבעלעס, וואָס ליגן נעבן איר, צע-

וואָרפנ אפנ לײַלעכ. דאָס גאנצע בעטגעוואנט ליגט אפנ צווייטנ ביימ — אונטערנ בעטגעוואנט איז באהאלטנ דאָס ייִנגל אמ וועטשערע.

עס עפנט זיכ שטיל די טיר. טרײַנע ווערט רויטלעכער, זי פאר-ליורט די נעצ פונ דער האנט אונ שפרינגט אופ פונ בעט. זי בלײַבט דאָכ שטיינ, — עס פאסט ניט פאר שכיינימ: טאָמער כאפט זיכ וועלכער אופ, וועט מענ כוכע-טלולע פונ איר מאכנ! צאָרעס האָט זי פונ די שכיינימ! פונ פריידעלענ דעריקער... זי קאָנ נישט פארשטיינ, וויאזוי מע שילט נישט א מאנ באלד צומאָרגנס נאָכ דער כופע! „וואַרט, — זאָגט זי, די „אלטע מאכשייפע"! — דו וועסט שוינ זענ, וואָס פאר א מאזל דו וועסט בא אימ האָבנ... וויַיז אימ נאָר א פינגער"!

פריידל לאָזט איר קיינ פרײַע מינוט. א מאנ, — זאָגט זי — אז מע פירט אימ נישט ארומ בא דער נאָז, איז ער ערגער ווי א וואָלפ; ציט ער די קליי פונ די ביינער ארויס, דאָס בלוט זויגט ער אויס פונ די אָדערנ! שוינ צענ יאָר — זאָגט פריידל — זיצט זי אָנ א מאנ, אונ קאָנ נאָכ אלצ צו די קויכעס נישט קומענ! אונ פריידל איז א קלוגע יידענע, א מע-לומעדעס! „וואָס עס קומט אימ — זאָגט זי — אלפּי דינ, ווארפ אימ ווי א הונט א ביינ. אונ וויַיטער — ווארא! נאָר פונדערוויַיטנס אונ — נאָר געפלוכט"!

טרײַנע האָט צײַט דאָס אלצ זיכ צו דערמאָנענ, ווײַל עס דויערט, אײדער יאָסעלע גאנוועט זיכ דורכ אפ די נעגל צווישנ די שכיינימ; יעדער טריט זײַנער שלאָגט איר אָפ אינ הארצ, נאָר אקעגנ גיינ — פאר קיינ שומ געלט. אָט פאלט ער שיר! אָט איז ער שוינ בא די ווענט-לעכ. — זי אָטעמט אָפ.

— גוטנ-אָוונט. — מאכט ער שטיל מיט ארָאָפגעלאָזטע אויגנ.

— גוט-יאָר. — ענטפערט זי נאָכ שטילער.

— ווילסט עסנ? — פרעגט זי.

— אונ דו?

— מא...

ער איז ארויס אונטער די ווענטלעכ אונ איז צוריקגעקומענ מיט אָפגעוואַשענע הענט; זי דערלאנגט אימ א האנטעכ. אפנ עק פונ טיש

שטייט שוין גרייט א „מויצע" מיט זאלץ און דאָס אפּירגעגומענע ייִיכל.

ער זיצט אַפֿ זײַן בעט, אפּן גאנצן בעטגעוואַנט; זי אַפֿ אירן מיט די ציבעלעס. זיי עסן גאַנץ לאַנגזאַם און ריידן דערבײַ מיט די אויגן — ווי ערשט נאָך א כאַסענע, און מיט די מײַלער — פון פּאַרנאָסע.

— נו, ווי האַלטסטו?

— אָט, — זיפצט ער אָפּ, — דרײַ טאַלמידים האָב איך שוין!

— בלײַבט טאַקע מעלאַמדעס? — פרעגט זי טרויעריק.

— מאַ! — ענטפערט ער.

— געליבט איז גאָט דערפאַר, — טרייסט זי זיך און אים צוזאַמען.

— געליבט איז גאָט, — זאָגט ער איר נאָך — נאָר דאָס איז ערשט 120 רובל!

ער זיפצט.

— נו, וואָס זיפצסטו?

— רעכן, — ענטפערט ער, — א רובל א וואָך דירע-געלט, איז 26 רובל א זמאַן; שולדיק בין איך נאָך... כאַסענע-הויצאָעס...

— ווי הייסט? — פרעגט זי פאַרוווּנדערט.

ער שמייכלט:

— דו מיינסט טאַקע, נאַרעלע, אַז דער טאַטע האָט געקאָנט מער ווי צוזאָגן?

— נו, אַקלאַל? — האַקט זי אים איבער.

— דאָס הייסט, — פירט ער ווײַטער דעם כעזשבן — א רובל 12, איז שוין 38. וואָס בלײַבט אפ עסן?

זי רעכנט:

— 82, דאַכט זיך?

— אַפ 26 וואָכן!

— נו וואָס איז, — מאַכט זי — א י ב ע ר 3 רובל א וואָך.

— און וווּ איז, — פרעגט ער טרויעריק, — האָלץ... ליכט... שאַבעס וועיאָמטעוו?

— עט, גאָט פאַרלאָזט נישט, — טרייסט זי — א י כ קען אויך עפּעס

טאָג: אָט האָב איך איינגעקויפט ציבעלעס! איי עד זיינע וואָלוול, וועל איך אויך איינקויפן, בעמעשעך א פּאָר וואָכן וועט עפּעס כאפּן אפן שאָק!

— אונ רעכן נאָר איבער, — פירט זי ווייטער — וואָס קאָסט האָלצ אונ ליכט? א גאָרנישט! עפּשער א רובל א וואָך... בלייבט אלצ...

— אונ שאבעס! אונ יאָמטעוו? וואָס רעדסטו, קינד?

אונ דאָס וואָרט „קינד" איז ארויס אזוי וויך, אזוי גוטהארציק, אז זי צעשמייכלט זיך.

— נו, בענטש נאָר, בענטש — מאכט זי, — לייג אָפּ די כעזשבוינעס אפּ מאָרגן... שוין צייט צו שלאָפן.

זי פארשעמט זיך דאָך, לאָזט אראָפּ די ברעמענ אונ גלייך זי פארענטפערט זיך:

— דו קומסט אזוי שפּעט... — זאָגט זי מיט א האלב געמאכטנ גענעצ.

ער בייגט זיך צו איר צו איבערן טישל:

— נאריש קינד, — פליסטערנ זיינע ליפּן — איך קום דאָך אומישנע שפּעט, מיר זאָלן קענען צוזאמענ עסן... פארשטייסט! אזוי פאסט דאָך נישט... ווייסט דאָך, א מעלאמעד!

— נו, בענטש נאָר, בענטש! — ראט זי דאָס איריקע מיט פעסטער געשלאָסענע אויגן.

ער מאכט די זייניקע אויך צו. ער וויל ערנסט בענטשן, די אויגן רייסן זיך אים דאָך אלע ווײַלע אוף... ער דריקט פעסטער אראָפּ די ברעמען, עס בלייבט דאָך א שפּאלט, דורך וועלכן ער זעט זי, עפּעס וווּנדערפארביק באלייכט, אז ער קען פון איר דעם בליק ניט אָפּרייסן.

זי איז מיד — קריגט ער ראכמאָנעס.

ער זעט, ווי זי רוקט זיך העכער ארופּ אפן בעט, שפּארט אָן דעם קאָפּ אָן דער וואנט. „זי וועט אזוי איינשלאָפן", קלערט ער.

— פארוואָס נעמט זי נישט קיין קישן? — ערגערט אים. אויסריידן קאָן ער נישט, מאכט ער: מ... מ...!

זי הערט דאָך נישט, ער יאָגט צו דאָס בענטשן, ענדיקט, שטעלט זיך אוף אונ בלייבט שטיין, נישט ווײַסנדיק וואָס צו טאָן.

ער רופט: „טרײַנע!" נאָר אַזוי שטיל, אַז עס קען זי נישט וועקן. ער רוקט זיך צו צו איר בעט און בייגט זיך איבער איר. איר פּאָנעם שמייכלט אַזוי זיס... עס מוז זיך איר עפּעס גוטס כאָלעמען... און ווי שיין זי שמייכלט... אַן אַווײַרע זי וועקן! דאָך וועט איר דאָס קעפּל ווײ טאָן... אײַ, האָט זי האָר געהאַט — ער האָט זײ אָפּ די טנאָים גע-זען — שוואַרצע, לאַנגע... הײַנט גאָל... דער ציפּיק איז אַ געשטיקטער, אַ דינער מיט לעכלעך. אַפּילע אַ כּײַנעוודיקער... ער שמייכלט אויך מיט!

מע מוז זי דאָך וועקן! ער בייגט זיך צו נאָך נענטער, דערפילט איר אָטעם, ציט אים גיריק אין זיך אַרײַן... זי ציט אים צו ווי אַ מאַגנעט... און נישט ווילנדיק רירט ער אָן אירע ליפּן מיט די זײַ-ניקע.

— איך שלאָף גאָר נישט, — מאַכט זי ראַפּטאָם און עפנט אַ פּאָר שעלמיש לאַכנדיקע אויגן. זי וואַרפט אים אירע הענט אַרום אַקסל און ציט אים צו צו זיך.

— נישקאָשע, — רוימט זי אים אין אויער אַרײַן אַזוי זיס, אַזוי גוט — נישקאָשע... גאָט, דער גוטער, וועט העלפן... דאָס האָט ער דאָך אונדז צוזאַמענגעבערענגט... ער וועט נישט פאַרלאָזן! עס וועט זײַן — אַי העלצ... אַי ליכט... עס וועט זײַן פּאַרנאָסע... עס וועט גוט זײַן... גאָר גוט זײַן... ס׳וואָר, יאָסעלע? ס׳וואָר!

ער ענטפערט נישט. ער ציטערט אינגאַנצן.

זי שטופּט אים אַ ביסל אָפּ פון זיך.

— קוק אָפּ מיר, יאָסל, — פאַלט איר אײַן צו פאַרלאַנגען.

יאָסל וויל פאָלגן און קען נישט.

— באַטלען, — מאַכט זי צו אים ווייך, — נאָך נישט צוגעוווינט, האַ?

ער וויל באַהאַלטן זײַן קאָפּ אָפּ איר ברוסט, זי לאָזט נישט.

— וואָס שעמסטו זיך, באַטלען! קושן מעגסטו, און קוקן נישט?

ער וויל בעסער קושן; זי לאָזט נישט.

— קוק אָפּ מיר, איך בעט דיך!

יאָסל עפֿנט די אויגן מיט קויעך; זיי פֿאַלן דאָך באַלד צוריק צו.

— איך בעט דיך, — מאַכט זי נאָך ווייכער, נאָך זיסער.

ער קוקט, אַזוי ווי אַ קינד לאָזט זי אַראָפּ די ברעמען.

— זאָג נאָר, — מאַכט זי — זאָג מיר דעם עמעס, איך בעט דיך... איך בין עפּעס אַ שיין ווײַבל?

— יאָ! — ווימט ער איר אײַן, און זי דערפֿילט נאָך הייסער זײַן אָטעם.

— ווער האָט דיר געזאָגט?!

— איך זע דאָך! אַ מאַלקע ביסטו, אַ מאַלקע!

— און זאָג נאָר, יאָסל, — פֿרעגט זי ווײַטער — דו וועסט שוין שטענדיק אַזוי... שטענדיק אַזוי זײַן?

— וויאַזוי מיינסטו, טרײַנע?

— איך מיין — ציטערט איר שטימע — קעגן מיר אַזוי גוט...

— ווי דען?

— אַזוי האַרציק?

— ווי דען?

— שטענדיק?

— שטענדיק! — איז ער מאַפּטיעב.

— וועסט מיט מיר עסן שטענדיק צוזאַמען?

— זיכער... בלי נעדער, — ענטפֿערט ער!

— און... וועסט אַף מיר קיינמאָל ניט שרײַען?..

— קיינמאָל... בלי מאַסקאָנע!

— קיינמאָל נישט אָנטאָן קיין צאָרעס?..

— צאָרעס? איך? דיר?.. ווי הייסט? פֿאַרוואָס?

— איך ווייס? פֿריידע זאָגט —

— וואַ — די מאַכשייפֿע!

ער רוקט זיך ווײַטער צו. זי שטויסט אים אָפּ צוריק.

— יאָסעלע!

— וואָס?

— זאָג — ווי הייסט איך?

— טרייַנע!

— פע — פארציט זי די קליינע ליפּעלעכ.

— טרייַנעשי — פארבעסערט זיכ יאָסל.

עס געפעלט איר אלצ נישט.

— טרייַנעניו.

— ניינ!

— נו — טרייַנע-לעבנ, טרייַנע-קרוינ, טרייַנע-הארצ... שוינ גוט אזוי?

— יאָ, — ענטפערט זי גליקלעכ — נאָר...

— וואָס נאָר, לעבנ מייַנס, נאכעס מייַנס?

— נאָר, הער, יאָסל... אונ... — שטאמלט זי.

— אונ וואָס?

— אונ אז עס וועט, כאסוועשאָלעמ, פעלנ אמאָל פּארנאָסע... אז איכ וועל ווייניק פארדינענ... וועסטו עפּשער... עפּשער שרייַענ...

טרערנ קומענ איר אינ די אויגנ ארייַנ.

— כאסוועשאָלעמ! כאסוועשאָלעמ!

ער רייַסט אויס דעמ קאָפּ פונ אירע הענט אונ פאלט צו צו די נאָכ אָפענע ליפּנ.

— א רעכטע שיינע, רײנע קאפּאָרע צו זייער קאָפּ, צו זייערע הענט אונ פיס — הערט זיכ א קאָל פונ אונטער די ווענטלעכ — קוש-וואָכ גאָר בא זיי! קיינ אויג לאָזט מענ נישט צומאכנ...

דאָס איז פריידלס הייזעריק-שפּיציק-גיפּטיק קאָל.

שאָלעמ־באַיס

כאַימ איז א טרעגער.

אז ער גייט דורכ די גאס, אײַנגעהויקערט אונטערנ קאסטנ סכוי־רע, זעט מענ אימ נישט ארויס; עס דאכט זיכ, אז דער קאסטנ גייט אליינ אפ צוויי פיס... דאָס שווערע אָטעמענ הערט זיכ דאָכ פונוויַיטנס!

דאָכ — אָט לייגט ער אָפּ די לאסט, באקומט זײַנע עטלעכע גראָשנ; ער גלײַכט זיכ אויס, אָטעמט שטארק אָפּ, בינדט אָפּ די פּאָלעס, ווישט זיכ אָפּ דעמ שווייס פונ פּאָנעמ, גייט גלײַכ צומ ברונעמ, טוט א פּאָר שלונג וואסער אונ לויפט אינ הויפ ארײַנ.

ער שטעלט זיכ נעבנ א וואנט, הייבט אופ דעמ ריזנ־קאָפּ אזוי, אז דער שפּיצ באָרד, מיט דער נאָז, מיטנ דאשעק פונעמ היטל קומענ אויס אפ איינ שטעכ.

ער רופט:

— כאנע!

פונ אונטערנ דאכ עפנט זיכ א קליינ פענצטערל, אונ א קליינ ווײַבערש קעפּל אינ א ווײַסנ ציפּעק ענטפערט:

— כאַימ?!

דאָס פּאָרפּאָלק קוקט זיכ גאנצ צופרידנ אָנ; די שכיינימ זאָגנ: זיי קעטשקענ זיכ. כאַימ ווארפט ארופ זײַנ פארדינסט, אײַנגעוויקלט אינ א שטיקל פּאפּיר. כאנע כאפּט עס אינ דער לופט: עס איז איר ניט דאָס ערשטע מאָל.

— א בעריע־ניפלאָע! — מאכט כאַימ אונ האָט גאָר קיינ כיישעק ניט אוועקצוגיינ.

— גיי, גיי, כאַימ! — שמייכלט זי. — איכ קאָנ מיכ נישט רירנ פונ קראַנקנ קינד... איכ האָב צוגעשטעלט דאָס וויגל צומ קוימענ... מיט דער האַנט שוימ איכ אונ מיטנ פוס וויג איכ...

— וואָס מאַכט עס, נעבעכ?

— בעסער!

— געלויבט איז גאָט! אונ הענע?

— בא דער נייטאָרנ!

— יאָסל?

— אינ כיידער.

כאַימ לאָזט צוריק אראָפּ די באָרד, גייט אוועק, אונ כאַנע קוקט אימ נאָכ, ביז ער ווערט איר פאַרשוווּנדנ.

דאָנערשטיק אונ פרײַטיק דויערט עס לענגער.

— וויפל האָסטו דאָ אינעמ פאַפּירל? — פרעגט כאַנע.

— צוויי אונ צוואַנציק גראָשנ.

— איכ האָב מוירע, עס איז ווייניק!

— וואָס דאַרפסטו דענ, כאַנע?

— פאַר א זעקסער שמירעכצ פאַרנ קינד, פאַר עטלעכע גראָשנ ליכט, כאַלע האָב איכ שוינ... פלייש אויכ, אָנדערהאַלבנ פונט... נו, — בראָנפנ אפּ קידעש!.. הײַנט דאַרפ מענ נאָכ עטלעכע דרענגלעכ!

— דרענגלעכ וועל איכ דיר שוינ שאַפנ, עס מוז זײַנ אפנ מאַרק!

— דאַרפ איכ נאָכ...

אונ זי רעכנט אויס, וואָס זי דאַרפ נאָכ אַלצ אפּ שאַבעס. סאָפּ-קאָלסאָפּ בלײַבט: אז מע קאָנ קידעש מאַכנ איבער כאַלע, אונ אז אָנ א סאַכ זאַכנ איז זיכ לײַכט צו באַגיינ.

דער איקער איז — בענטש-ליכט, אויכ די זאַלב פאַרנ קינד!

אונ פונדעסטוועגנ, אז גאָט העלפט, די קינדער זײַנענ געזונט, די מעשענע לײַכטער — נישט פאַרזעצט, ביפּראַט אויב עס איז דאָ נאָכ א קוגל, — האָט דאָס פּאָרפאָלק גאָר א פריילעכנ שאַבעס!

וואָרעמ כאַנע איז א בעריע-ניפלאָע צומ קוגל!

שטענדיק פעלט איר עפּעס: דאָ מעל, דאָ אייער, דאָ פעטס, אונ

צום סאָף קומט ארויס א פּעטער, א זיסער, א מעכײַעדיקער קוגל, ער צעגייט פּאַשעט אין אלע איווורים!

— דאָס קאָכט דער מאַלעך, — זאָגט כאַנע און שמייכלט פאר נאַכעס.

— יאָ, א מאַלעך, אוואדע א מאַלעך! — לאַכט כאַים. — דו מיינסט, אַז דו ביסט א קליינער מאַלעך, אַז דו האַלטסט אויס פון מיר און פון די קינדער... וויפל מאָל טוען זיי דיר אָן צאָרעס, איך ווער זמאָל בייז... נו, איך הער עפּעס א קלאָלע פון דיר, ווי אנדערע באַ די ווײַבער? און בײַשער, דו האָסט א סאַך נאַכעס פון מיר? דו און די קינדער גייען נאַקעט און באָרוועס... צו וואָס טויג איך? נישט צו קידעש, נישט צו האַוודאָלע, איך קען אפילע נישט רעכט קיין זמירעס זינגען...

— ביסט פאָרט א גוטער טאַטע און א גוטער מאַן! — האַלט זיך כאַנע באַם איריקן. — אַזאַ יאָר אַף מיר און אַף קאָל-יִיסראָעל... איך זאָל מיך נאָר עלטערן מיט דיר, ריבוינעשעלוילעם!

און דאָס פּאָרפאָלק קוקט זיך אין די אויגן אַרײַן אַזוי גוט, אַזוי וואַרעם און אַזוי מיטן גאַנצן האַרצ, אַז עס דאַכט זיך, זיי זײַנען ערשט פון אונטער דער כופּע אַפּיר...

עס ווערט נאָך פריילעכער באַם טיש...

נאָר נאָכן שלאָף גייט כאַים אין קליינעם שולכל אַרײַן הערן טוירע.

דאָרט לערנט א מעלאַמעד מיטן פּראָסטן עולעם „אַלשיך". עס איז הייס, די פּענעמער זײַנען נאָך פארשלאָפן; איינער כאַפּט נאָך א דרעמל, דער צווייטער לאָזט ארויס א הויכן געהעצ; נאָר ראַפּטאָם, ווען עס קומט צום רעכטן אָרט, מע שמועסט פון יענער וועלט, פון גענעם, ווו מע שמײַסט די רעשאָיִם מיט אײַזערנע ריטער; פון ליכטיקן גאַניידן, ווו די צאַדיקים זיצן אין גאָלדענע קרוינען און לערנען טוירע, — דעמלט ווערן אַלע אופגעלעבט; די מײַלער — אָפן, די פּענעמער — רויט... מע הערט זיך אײַן אָן אָן אָטעם, וואָס עס וועט זײַן אַף יענער וועלט!

כאַים שטייט געווײנלעך באַם אויוון. ער האָט טרערן אין די אויגן, עס ציטערן אים הענט און פיס; ער איז אינגאַנצן אַף יענער וועלט!

ער לײַדט צוזאמענ מיט די רעשאָים, באָדט זיכ אינ הייסער סמאָלע;
ער ווערט געוואָרפנ קאַפּאַקאַל, קלײַבט שפּענער אינ וויסטע וועלדער... אלצ לעבט ער דורכ, אונ עס באַדעקט אים דער קאַלטער שוויס... פאַר דאָס האָט ער שפּעטער נאָכעס גלײַכ מיט אלע צאַדיקים: דאָס ליכטיקע גאַניידנ, די מאַלאָכים, דער ליוויאָסנ, דער שוירהאַבאָר אונ אלע גוטע זאכנ שטעלנ זיכ אים פאָר אזוי לעבעדיק אונ אזוי בוילעט, אז ווענ דער מעלאמעד ענדיקט, גיט א קוש אונ פארמאכט דאָס סייפער, כאפּט ער זיכ אופ ווי פונ א כאָלעמ, טאַקע ווי פונ יענער וועלט.

— אכ, — כאפּט ער שווער דעמ אָטעמ, וואָס ער האָט אײַנגעהאלטנ די גאנצע צײַט, — ריבוינעשעלוילעמ! כאָטש א שטיקל, כאָטש א פּיצל, כאָטש א בראָקעניו אוילעמהאַבע... פאַר מיר, פאַר מײַנ ווײַב אונ פאַר מײַנע קינדערלעכ!

אונ דעמלט ווערט ער טרויעריק; ער פרעגט זיכ: „משטיינסגעזאָגט, פונ וואָס, פאַר וואָס?"

איינמאָל איז ער נאָכנ לערנען צוגעגאנגענ צומ מעלאמעד:

— רעבע, — זאָגט ער, אונ זײַנ קאָל ציטערט, — גיט מיר אנ אייצע, איכ זאָל זוכע זײַנ צו האָבנ אוילעמהאַבע!

— לערנ, מײַנ קינד, טוירע! — הערט ער א טשוווע.

— איכ קענ נישט!

— לערנ מישנײַעס... אײַנ-יאַנקעוו, כאָטש פּיירעק...

— איכ קענ נישט!

— זאָג טילימ!

— איכ האָב קיינ צײַט נישט!

— דאַווענ ערנסט!

— איכ פארשטיי נישט, וואָס איכ דאַווענ.

דער מעלאמעד קוקט אים אָנ מיט ראַכמאָנעס.

— וואָס ביסטו? — פרעגט ער.

— א טרעגער.

— נו, זײַ מעשאַמעש טאַלמידיי-כאַכאָמים.

— וואָס הייסט?

— טראָג, לעמאָשל, אלע פּארנאכט אינ בעסמעדרעש אריַינ א פּאָר קאנענ וואסער, די לאָמדימ זאָלנ האָבנ צו טרינקענ...

כאימ ווערט דערפרייט.

— רעבע, — האָט ער וויַיטער געפרעגט, — אונ מיַינ וויַיב?

— אז דער מאנ זיצט אפ א שטול אינ גאנײדנ, איז דאָס וויַיב זיַינ פוסבענקעלע.

. . . .

אז כאימ איז אהיימ געקומענ האָט האָדעלע מאכנ, איז כאנע געזעסנ אונ געזאָגט „גאָט פונ אווראָהאָמ". אז ער האָט זי דערזענ, האָט אימ עפּעס אָנגעכאפּט באמ הארצ.

— ניינ, כאנע, — פאלט ער צו איר צו, — איכ וויל נישט, דו זאָלסט זיַינ מיַינ פוסבענקעלע... איכ וועל מיכ ארויפּבייגנ צו דיר, איכ וועל דיכ אופהייבנ אונ זעצנ דיכ נעבנ מיר. מיר וועלנ צוזאמענ זיצנ אפ אײנ שטול, ווי אצינד... עס איז אונדז אזוי גוט צוזאמענ... הערסט, כאנע, דו מוזט זיצנ מיט מיר אפ איינ שטול... דער ריבוינעשעלוילעמ וועט מוזנ באשטיינ!

א קאס פונ א יידענע

דאָס קליינע שטיבל איז פארכוישעכט ווי אינ אימ דער דאלעס, אפ וועלכנ עס ווײנענ אלע פיר ווענט... אינעמ אָפּגעריסענעמ סופיט שטעקט א האקנ — א יאָסעמ נאָכ א געוועזענעמ הענגלײַכטער. דער גרויסער אָפּגעשיילטער אויוונ איז „ארומגעגארטלט בא די לענדנ" מיט א גראָבנ זאק, שטייט איבערגעבויגנ אינ א זײַט, אונ קוקט ארי-בער צו זײַנ פּינצטערנ שאָכנ — צומ ליידיקנ שווארצנ קוימענ, אפ וועלכנ עס ליגט אנ איבערגעדרייטער טאָפּ מיט אנ אָפּגעברענטנ ראנד, אונ אינ א זײַט, אנ „אָלעוואשאָלעמ" א צעבראָכענער לעפּל. דער בלעכענער גיבער האָט געהאט אנ ערלעכנ טויט: ער איז געפאלנ אינ דער מילכאָמע מיט אויסגעדארטער, אײַנגעשפּארטער, נעכטיקער קאשע!

דאָס שטיבל איז איבערגעפולט מיט קיילימ; עס שטייט א הימל-בעט, פארהאנגענ מיט צעריסענע פאָרהענגלעכ... דורכ די לעכער קוקט ארויס דאָס בעטגעוואנט, אָנ ציכלעכ, מיט רויטע פארפעדערטע אויגנ. עס שטייט א וויגל, פונ וועלכנ עס שײַנט ארויס א גרויס געלבלעכ קעפּל פונ א שלאָפנדיק קינד... עס שטייט א קאסטנ, באשלאָגנ מיט בלעכ, מיט אנ אָפּענעמ הענגשלאָס, — עס מוז שוינ דאָרט קיינ גרויס אשירעס נישט זײַנ, — עס שטייט נאָכ א טיש מיט דרײַ בענקלעכ; דאָס הילצערנע מעבל איז אמאָל רויט געפארבט געוועזנ, הײַנט איז טונקל ברודיק... רעכנט נאָכ צו: א שאפ, א פּאָמאָיעס-שאפ, א פאס וואסער, א קאָציובע מיט א לאָפּעטע, וועט איר פארשטיינ, אז מע קענ שוינ, אינ שטיבל פונ ד' אל ד', קיינ שפּילקע נישט ארײַנוווארפנ...

אונ דאָכ זײַנענ דאָ: אנ ער אונ א זי.

זי — א ייִדענע אינ די מיטעלע יאָרנ — זיצט אפנ קאסטנ, וואָס פּילט אויס דעם אָרט צווישנ הימלבעט אונ דער וויג.

זי האָט אינ דער רעכטער האנט דאָס איינציקע קליינע פּארגרינטע פּענצטער; לינקס — דעם טיש. זי ארבעט א זאָק, שאָקלט צו דאָס וויגל מיטנ פוס אונ הערט זיכ איינ, ווי ער לערנט באַם טיש. אונ ער לערנט מיט א זינגענדיק־וואָלאכיש־וויינענדיק קאָל. ער לערנט אונ באַוועגט זיכ אומרויִק, אָפּגעריסנ אונ נערוועז, טייל ווערטער שלינגט ער, טייל ציט ער, טייל כאפּט ער, טייל היפּערט ער איבער; טייל אקצענטירט ער אונ דריקט אויס מיט ליבשאפט, טייל שיט ער גלייַכגילטיק ארויס, ווי ארבעס פונ א זאק; דערבייַ רוט ער ניט א רעגע: דאָ כאפּט ער ארויס פונ קעשענע אנ אמאָל רויט אונ גאנצ געוועזענע פּאטשיילע, ווישט זיכ די נאָז, דעם שווייס פונ פּאָנעם אונ שטערנ, באלד לאָזט ער זי אראָפּ אפ דער שויס אונ כאפּט זיכ קרייַזלענ די פּייעס, צופּנ דאָס שפּיציקע, ערטערווייַז קוים גרויִלעכע, בערדל... אָט באהאלט ער אנ אויסגעצופּטע האָר אינ טייפער ארייַנ אונ הייבט זיכ אָנ פּאטשנ אפ דער קני, די הענט דערפילנ דערווייַל די פּאטשיילע, כאפּנ זי אונ ווארפנ א שפּיצ אינ מויל ארייַנ; ער בייַסט, ווארפט איבער איינ פוס אפנ צווייטנ אונ טוישט אלע מינוט די פיס.

בא דער גאנצער צייַט קנייטשט זיכ אים זייַנ בלאסער שטערנ אינ דער לענג אונ אינ דער ברייט, עס קנייטשט זיכ אויס א קאָמעצ איבער דער נאָז. די לאנגע ברעמענ ווערנ, אונטער דער איבערגעלייגטער הויט פונ שטערנ, קימאט פארלוירנ. דערווייַל גיט אים — דאכט זיכ — עפּעס א שטאָכ אינ דער ברוסט; כאפּט ער אונ דערלאנגט זיכ מיט דער רעכטער האנט אפ דער לינקער זייַט אנ „אַלכעט”... ראפּטאָמ פארלייגט ער דעם קאָפּ לינקס, דריקט צו מיט א פינגער די לינקע זייַט נאָז, מאכט מיט דער רעכטער זייַט א קינסטלעכע פּאָנטאנע, ווארפט איבער דעם קאָפּ רעכטס, די פּאָנטאנע שפּריצט פונ דער לינקער זייַט נאָז!.. אינמיטנ כאפּט ער א שמעק טאבאק, צעהוידערט זיכ בעסער, דאָס קאָל קלינגט, דאָס בענקל קנאקט, עס רודערט דער טיש!

דאָס קינד וועקט זיכ נישט; עס איז געוווינט צו דער מוזיק.

און זי, דאָס יונגערהייט אײַנגעשרומפּענע ווײַב, זיצט און שעפּט נאָכעס פון מאַן. זי לאָזט פון אים קיין אויג נישט אראָפּ; איר אויער פארלירט קיין איינציקן טאָן פון זײַן מויל... אמאָל זיפצט זי: ער זאָל אזוי — טראַכט זי — טויגן צו דער וועלט ווי צו יענער, וואָלט איר דאָ אויך ווויל און ליכטיק געוועזן... דאָ אויך...

„מאַ! — טרייסט זי זיך — ווער שמועסט פון א קאָוועד! נישט יעדער איז זוכה צו ביידע טישן".

זי הערט זיך אײַן... איר אײַנגעשרומפּן פּנעם ענדערט זיך, דאָס אויך וואָס אמאָל; זי איז אויך נערוועז:

ערשט איז דערופּ אויסגעגאָסן געוועזן א ווילדע האַנאָע: אזויפיל נאָכעס האָט זי פון זײַן טוירע געשעפּט... דערמאָנט זי זיך, אז הײַנט איז דאָך שוין דאָנערשטיק, אז עס איז דאָך קיין דרײַער אפּ שאַבעס נישטאָ, און דאָס גאַנײַדן-ליכט אפן פּנעם ווערט וואָס אמאָל טינקע־לער און טינקעלער, ביז דער שמייכל פארשווינדט פון גאַנצן פּנעם... דערנאָך וואַרפט זי א בליק דורכן פארגרינטן פענצטער, קוקט אפּ דער זון — עס מוז שוין זײַן שפּעט און עס איז נאָך אין שטוב קיין לעפל וואַסער נישטאָ, — און די שפּיזלעך בלײַבן איר שטיין אין דער האַנט. א טונקעלער שאָטן האָט שוין דאָס פּנעם באַדעקט. זי וואַרפט אַן אויג אפן קינד; עס שלאָפט שוין אומרויִק, עס וועט זיך באַלד אופכאַפּן, עס איז פארנ קראַנקן קינד קיין טראָפּן מילך נישטאָ — און פון שאָטן איז שוין א וואָלקן געוואָרן. די שפּיזלעך הייבן אָן אין דער האַנט צו ציטערן, צו וואַרפן זיך...

און אז זי דערמאָנט זיך נאָך, אז, אויסער דעם, גייט צו פּייסעך... אז די אויריינגלעך מיט די בענטשלײַכטער זײַנען פארזעצט, דער קאַסטנ — לער, דער הענגלײַכטער — פארקויפט, — הייבן אָן די שפּיזלעך גאָר מער־דעריש צו טאַנצן, דער וואָלקן אפן פּנעם ווערט טונקל־בלוי, אָנגע־לאָדן... אין די קליינע גרויע אויגן, וואָס מע זעט קוים ארויס פון אונטערן טיכל אפן קאָפּ, באַווײַזן זיך — בליצן.

ער — זיצט נאָך אלץ און לערנט; ער באַמערקט נישט, אז עס מאַכט זיך א געוויטער, אז עס ווערט אלע מאָל געפערלעכער... אז זי

לאָזט ארויס דעם זאָק מיט די שפּיזלעך פון דער האנט און הייבט אָן קנאקן די אויסגעדארטע פינגער, אז זי קנייטשט איַין דעם שטערן פאר ווייטעק, איינ אויג ווערט צוגעמאכט, און דאָס צווייטע קוקט אפ אים, מעסער־שפּיציק אפן מאַן, דעם לאמדן, אז עס וואָלט אים, ווען ער זאָל עס זען, קיל געוואָרן אינ אלע איוורים; דאָך ער זעט נישט, ווי איִרע בלויע ליפּן ציטערן, ווי די גאָמבע ציטערט, ווי עס קלאַפּט איר א צאָן אָן א צאָן... ווי זי האלט זיך איַין מיט אלע קויכעס נישט אויסצו־ברעכן... ווי דער דונער רײַסט זיך און רײַסט, און עס דארף נאָר א קלייניקייַט, ער זאָל ארויס פון מויל.

דאָס קלייניקייַט האָט זיך געטראָפן:

ער לערנט און זאָגט: „שמא מיניי — — — טלאס...” און טײַטשט זיך אויס בעניִמעס: „איז דאָך פונדאנען געדרונגען...” ער וויל זאָגן דרײַ — נאָר דאָס וואָרט „געדרונגען” איז שוין געווען געוועזן... אינ דעם וואָרט האָט זיך אָנגעכאַפּט דאָס פארביטערטע הארץ, דאָס איז גע־ווען דער פונק צום פולווער!

איר שטארקער ווילן פּלאצט. דאָס אומגליקלעכע וואָרט האָט געעפנט אלע פארהאמערטע טויערן, אופגעהאקט אלע ריגלען... אויסער זיך איז זי צוגעשפּרונגען צום מאַן מיט פיאַנע אינ מויל, מיט נעגל אינ פּאָנעם ארײַן.

— געדרונגען, זאָגסטו, געדרונגען? אײַ, א דרינגעניש זאָל אפ דיר קומען, ריבוינעשעלוילעם! — האָט זי אויסגעשריִען פון א הייזעריק קאָל פאר קאס. — א דרינגעניש, ריבוינעשעלוילעם! יאָ! יאָ! — האָט זי ווײַטער מיט א שלאנגען־קאָל געסיטשעט. — פאר פּייסעך... דאָנערשטיק... ס'קינד קראנק... קיינ טראָפּן מילך! הא!

עס פארפעלט איר אָטעם, די אײַנגעפאלענע ברוסט שלאָגט פאליעס, פון די אויגן יאָגן בליצן.

ער בלײַבט ווי פארשטיינערט. בלייך איז ער אופגעשפּרונגען פון בענקל, אָן אָטעם פאר שרעק, און האָט זיך הינטערווײַלעכס גערוקט צו דער טיר.

זיי שטייען איינס קעגן אנדערן און קוקן זיך אָן: ער מיט גלע־זערנע אויגן פאר שרעק, זי מיט ברענענדיקע פאר קאס... ער באמערקט

דאָכ באלד, אז זי האָט פאר קאס קײנ שליטע נישט, נישט איבער דער צונג, נישט איבער די הענט. די אױגנ װערנ אים אלע מאָל קלענער; ער כאפט אנ עק פאטשײלע אינ מױל ארײַנ, רוקט זיכ נאָכ א ביסל אָפּ, אָטעמט טיפער אָפּ אונ מורמלט:

— הער, דו, אישע... װײסטו, װאָס איז? ביטל-טוירע, נישט לאָזנ דעמ מאנ לערנענ, הא? אלצ פארנאָסע, הא?! אונ װער גיט דעמ פײגעלע! אלצ נישט גלײבנ אינ גאָט! אלצ יעיצערהאָרע, אלצ נאָר די װעלט... נארישע אישע... מארשאס! נישט לאָזנ לערנענ א מאנ... דערפאר קומט געגעמ...

אז זי ענטפערט נישט, װערט ער שטארקער בא זיכ! איר פּאָנעמ װערט בלײכער אונ בלײכער, זי ציטערט אלע מאָל מער, אונ װאָס מער זי ציטערט אונ װערט בלײכער — פעסטער אונ ראשער װערט זײַנ קאָל:

— געגעמ! פײַער! הענגענ אפ דער צונג! ארבע מיסעס בעסדינ!

זי שװײַגט, דאָס פּאָנעמ אירס איז שױנ װי א קרײַד.

ער פילט, אז ער טוט נישט גלײַכ, אז ער דארפ זי ניט אזױ קרענקענ, אז ער רעדט נישט ערלעכ; נאָר אײַנהאלטנ קענ ער זיכ שױנ נישט. אלעס שלעכטע, װאָס ער האָט ביז אהער אינ זיכ געהאט, שיטנ זיכ אימ ארױס. ער קענ זיי גישט אײַנהאלטנ.

— װײסט װאָס טײַטש? — גײט זײַנ קאָל איבער װי אינ א בײזנ דונער. — סקילע — דאָס הײסט: װארפנ אינ גרוב ארײַנ אונ פארשיטנ מיט שטײנער! סרײפע — פירט ער װײַטער אונ װונדערט זיכ אלײנ אפ זײַנ האָזע — סרײפע, דאָס הײסט: ארײַנגיסנ אינ די געדערימ א לעפל הײס-קאָכנדיק-זידנדיק בלײַ! הערעג איז בעסײַעפ... דאָס הײסט: מע האקט אָפּ דעמ קאָפּ מיט א שװערד... אָט אזױ! — אונ ער מאכט א באװעגונג מיט דער האנט ארומ האלדז. — הײַנט — כענעק... װערגנ... הערסט — װערגנ! פארשטײסט — ביטל-טוירע! אלצ פאר ביטל-טוירע!

דאָס הארצ טוט אימ שױנ װײ פאר ראכמאָנעס אפ זײַנ קאָרבנ, נאָר עס איז אימ דאָס ערשטע מאָל, ער זאָל אזױ גריװער זײַנ... עס פארשיקערט אימ! אזא נארישע יידענע! ער האָט ביז אהער גאָר נישט געװוסט, אז מע קאָנ זי אזױ איבערשרעקנ.

 107—6

— אָט דאָס איז ביטל-טוירע! — שרײַט ער ענדלעך אויס. ער האקט דאָך אָפּ, זי קען דאָך צו זיך קומען און כאַפּן א בעזעם! ער שפּרינגט צוריק צו צום טיש, פארמאכט די געמאָרע און לויפט ארויס...

— אין בעסמעדרעש אַרײַן גיי איך! — שרײַט ער איר צו, שוין מיט א ווייכערער שטימע, און פארמאכט נאָך זיך די טיר.

דאָס געשריי מיטן קלאפּ פון דער טיר האָט אופגעוועקט דאָס קרענקלעכע קינד. עס הייבט לאנגזאם אופ די שווערע ברעמען, דאָס וועקסן-געל פּאָנעם פארקרימט זיך, און עס הייבט אָן צו פּײַפן אונטערן געשוואָלענעם נעזל. נאָר זי שטייט אלץ אפּ איר אָרט, אויסער זיך, ווי פארשטיינערט און הערט ניט דעם קינדס קאָל.

— הא! — רײַסט זיך איר ענדלעך א הייזעריק קאָל פון דער פארענגטער ברוסט ארויס. — אזוי — נישט די וועלט, נישט יענע וועלט... הענגען — זאָגט ער — ווערגן — זאָגט ער — הייסע סמאָלע — בלײַ — זאָגט ער! ביטל-טוירע!

— גאָרנישט... מיר גאָרנישט... — העשעט איר אין צעריסענעם הארץ. — דאָ הונגער... אָן א קלייד... אָן בעטשלײַכטער... אלץ נישט... דאָס קינד הונגעריק... קיין טראָפּן מילך... און דאָרט — הענגען... הענגען אפּ דער צונג... ביטל-טוירע, זאָגט ער. —

— הענגען... כא! כא! כא! — רײַסט זיך ראפּטאָם אויס איר פארצווייפלט קאָל... — הענגען, יאָ. נאָר דאָ! — באלד! אלציינס! נאָך וואָס ווארטן?

דאָס קינד הייבט אָן העכער צו וויינען, נאָר זי הערט אלץ נישט.

— א שטריק! א שטריק! — שרײַט זי אויסער זיך און זוכט מיט פארבלאָנדזשעטע אויגן א שטריק אין אלע ווינקעלעך.

— א שטריק ווו נעמט מען! זאָל ער שוין מײַן געביין דאָ נישט טרעפן! לאָמיך כאָטש דאָס גענעם פּאָטער ווערן! זאָל ער וויסן! זאָל ער זײַן א מאמע! זאָל ער! א קאפּאָרע בין איך! א מאלעך-האמאָוועס! אן עק! אן עק זאָל זײַן! א שטריק!

און דאָס לעצטע וואָרט רײַסט זיך פון האלדז ארויס, ווי א רופ אפּ הילף בא א סרייפע.

זי דערמאָנט זיך, אז עס ליגט ערגעץ א שטריק... יאָ, אונטערן אויוון... מע האָט געזאָלט אפּן ווינטער דעם אויוון איבערבינדן, ער מוז נאָך דאָרט ליגן...

זי לויפט צו און געפינט דעם שטריק: א פרייד — זי האָט געפונען דעם אויצער! זי ווארפט אַן אויג אפן סופיט — דער האקן זיצט... זי דארף נאָר אפן טיש ארוף. —

זי שפּריגט ארוף! —

נאָר פון דער הייך דערזעט זי, אז דאָס דערשראָקענע, פארכא-לעשטע קינד איז אופגעזעצט, עס בייגט זיך איבערן וויגל; עס וויל ארויס! אָט, אָט, פאלט עס ארויס...

— מאמע! — האָט דאָס קינד קוים ארויסגעריסן פון שוואכן העלדזל.

עס כאפּט זי אָן א נייער קאס. —

זי ווארפט אוועק דעם שטריק, שפּרינגט אראָפּ פון טיש, לויפט צו צום קינד, און ווארפט אים דאָס קעפּל אפן קישן צוריק, שרייענ-דיק:

— מאַמזער! אפילע הענגען לאָזט עס מיך נישט! אפילע נישט הענגען בעשאָלעם! עס וויל שוין ציצן... ציצן וויל עס... אָ! סאם ווערסטו ציצן פון דער ברוסט! סאם!

— נא, פרעסער! נא! — שרייט זי אויס אין איין אָטעם און שטופּט דעם קינד די ארויסגעדארטע ברוסט אין מויל אריין:

— נא, ציץ, בייס!..

מוסער.

עס גייען צוויי ווײַבער אונטער דער שטאָט. איינע א הויכע, שווערע יידענע, מיט בייזע אויגן, שווערע, הילכעדיקע טריט; די צווייטע — א דארע, בלאסע, קליינע יידענע מיט אן אראָפּגעלאָזטן קאָפּ.

— ווו פירסטו מיך, כאנע? — פרעגט די צווייטע.

— ווארט, נאָך א פּאָר טריט. זעסט, דאָרט צום בערגל!

— נאָך וואָס? — פרעגט נאָכאמאָל די צווייטע מיט א באנק-אָפּגע-ריסן קאָל, גלײַך זי וואָלט זיך עפּעס געשראָקן.

— וועסט הערן, קום...

זיי זײַנען צוגעקומען צום בערגל.

— זעץ דיך, — מאכט כאנע.

די צווייטע פאָלגט, זעצט זיך אַפן בערגל, כאנע זעצט זיך נעבן איר. אין דער שטילקייט פון ווארעמען זומער-טאָג, ווײַט פון שטאָטישן גערודער, מאכט זיך א געשפּרעך:

— גרונע, ווייסט, ווער דײַן מאן, אָלעוואשאָלעם, איז געוועזן? אפּ גרונעס בלאס פּאָנעם לייגט זיך א שאָטן.

— איך ווייס, — ענטפערט זי מיט פארביסענע ליפּן.

— א סויפער איז ער געוועזן, גרונע! א קאָשערער סויפער...

— איך ווייס! — מאכט גרונע אומגעדולדיק.

— פאר יעדן אָס פלעגט ער זיך טויולען אין מיקווע...

— א גראָבער ליגן... אז ער פלעגט גיין א פּאָר מאָל אין דער וואָך, איז עמעס...

— א קאָשערער ייד געוועזן.

— עמעס...

— זײַן זכות זאָל אונדז בײַשטײן...

גרונע שווײַגט.

— שווײַגסט? — וווּנדערט זיך כאַנע.

— אַלצײַנס!

— נישט אַלצײַנס! זײַן זכות זאָל אונדז טאַקע בײַשטײן! הערסט?

— איך הער!

— וואָס זאָגסטו דערצו?

— וואָס זאָל איך זאָגן. איך ווייס נאָר, אַז ער איז נישט בײַגעשטאַנען...

פויזע. די ווײַבער שווײַגן. זיי פאַרשטייען זיך: דער קאָשערער סויפער איז געשטאָרבן און איבערגעלאָזט אַן אַלמאָנע מיט דרײַ יעסוימים — מיידלעך. גרונע האָט שוין מער נישט כאַסענע געהאַט, די קינדער קיין שטיפטאַטן נישט געגעבן, אַליין אַפּ זיך און די קינדער געאַרבעט, נאָר קיין מאַזל און בראָכע איז ניט געוועזן... זײַן זכות איז נישט בײַגעשטאַנען"...

— און ווייסטו פאַרוואָס, גרונע? — האַקט איר איבער כאַנע די שטילקייט.

— עט...

— ווײַל דו ביסט זינדיק...

— איך? — און די בלאַסע גרונע שפּרינגט אויף, ווי אַן אונטערגעשאָטענע. — איך — זינדיק?

— הער, גרונע, זינדיק איז יעדער מענטש, נאָר דו אוואַדע...

— אוואַדע?

— גרונע, ניט אומזיסט האָב איך דיך אַרויסגעפירט הינטער דער שטאָט, צום טײַך-צו, אַפן פעלד... קיין פרישע לופט, באַרעכאַשעם, דאַרפן מיר נישט... זעסט, גרונע... אַ מאַמע, און ביפראַט אַ קאָשערנס סויפערס אַן אַלמאָנע, דאַרף...

— וואָס דאַרף זי?

— זי דאַרף זײַן פּרימער ווי אַלע, בעסער ווי אַלע און מער אַכ־טונג געבן אױף דער טאַכטער.

די בלאַסע גרונע איז נאָך בלאַסער געוואָרן. די אויגן האָבן איר אויפגעפלאַמט, די נאָזלעכער צעשפּרייטן זיך און די בלויע פאַרברענטע ליפּן ציטערן.

— כאַנע! — האָט זי אויסגעשריִען.

— דו ווייסט, גרונע, איך בין דיר אַ גוטער־פרײַנט, נאָר דעם עמעס מוז איך דיר זאָגן, אַניט, וואָלט איך נישט געהאַט קיין פאַרענט־פער פאַר גאָט... איך וועל דיך ניט באַריידן, דורך מיר וועסטו ניט קומען צו לײַטן אין די מײַלער אַרײַן, עס וועט בלײַבן צווישן אונדז. אײן גאָט אין הימל וועט הערן...

— ציִ מיר ניט די נעשאָמע אַרויס!

— נו, הער זשע! קורץ און שאַרף... נעכטן פאַרנאַכט, שפּעט פאַרנאַכט, בין איך צוריקגעגאַנגען פון דער באַן, און אױף דעם בערגל איז געזעסן דײַן מירל...

— איינע אַליין?

— ניין.

— מיט וועמען?

— איך ווייס? מיט אַ קאַפּעליוש... אַ צילינדער אפילו... ער האָט איר געקושט אין האַלדז־און־נאַקן... זי האָט געלאַכט און געכרופּעט צוקערקעס...

— איך ווייס!.. — רופט זיך אָן גרונע מיט אַ קאָל ווי פון קייווער אַרויס. — עס איז ניט דאָס ערשטע מאָל...

— דו האָסט געוווסט?! וואָס? אַ כאָסן איז עס?

— ניין...

— נישט? און דו... האָסט געשוויגן?

— יאָ.

— גרונע!

נאָר איצט איז שוין גרונע רויִק.

— אַצינד שווײַג דו און הער, וואָס איך וועל דיר דערציילן, —

זאָגט זי מיט א שנײַדנדיק קאָל און, אָנכאַפּנדיק כאַנען באַם אַרבל, נייט זי, זי זאָל זיך צוריק זעצן.

— הער, — האָט זי ווײַטער געצויגן, — אַלץ וועל איך דיר דערציילן, און איין גאָט אין הימל וועט אונדז הערן!

כאַנע האָט זיך צוריק געזעצט.

— אַז מײַן מאַן איז געשטאָרבן, — הייבט אָן גרונע.

— וויאַזוי דערדסטו עפּעס, גרונע?

— וויאַזוי זאָל איך ריידן?

— אָן „זיכרונע-ליווראָכע"? און — „ניפטער געוואָרן" זאָגט מען...

— אַלציינס, ניפטער געוואָרן, צי געשטאָרבן, באַגראָבן האָט מען אים...

— צו קייווער-אָוועס געקומען...

— זאָל זײַן צו קייווער-אָוועס... נאָר מיך האָט ער איבערגעלאָזט מיט דרײַ יעסוימים — טעכטער.

— נעבעך, קיין קאַדעש ניט געלאָזט.

— דרײַ טעכטער, די עלטסטע —

— גענענדל —

— אַלט געווען פערצן יאָר...

— באַ לײַטן איז אַזוינס א קאַלע...

— באַ אונדז איז קיין ברויט ניט געווען! פון טנאָים שרײַבן און לעקעך עסן איז דאָ ניט צו ריידן...

— וויאַזוי דערדסטו עפּעס הײַנט, גרונע!

— ניט איך רייד, מײַן האַרצווייטיק רעדט... גענענדל, ווייסטו, איז געווען דאָס שענסטע מיידל אין שטאָט.

— הײַנט אויך... קיין אײַנהאָרע!

— הײַנט איז זי א זויערע לימענע — א גרויער צאָפּ! נאָר דעמלט האָט זי געלײַכט ווי די זון... און — איך בין דעמלט דעם פרומען סוי־פערס אַלמאָנע געווען! איך האָב זי ווי אַן אויג אין קאָפּ געהיט. איך האָב געוווסט, אַז הײַנטיקע צײַטן... עס דרייען זיך אַרום קלעזמאָרים, שנײַדערלעך, אַזוי דײַטשלעך און אַלטע באָכערים... בעסמעדרעשניקעס

אפילע פלעגנ זיכ דרייענ באַמ פענצטער... נאָר אַפּ וואָס איז א מאַמע? א קאַלע־מיידל, האָב איכ געוווּסט, דאַרפ זיינ ווי א שפּיגל... אונ איכ האָב מייַנס באַוויזנ; עס איז אַפּ איר קיינ הויכ ניט געפאַלנ! געהיט האָב איכ זי, געהיט! קיינ אויג ניט אַראָפּגעלאָזט, קיינ טריט פונ שטוב אָנ מיר ניט געמאַכט, אונ אַלצ מוסער געזאָגט... קוק ניט אַהער, קוק ניט אַהינ, דאָ שטעל דיכ ניט, דאָ מעק דיכ ניט... קוק ניט, ווי פייגעלעכ פליִענ...

— נו, זייער וווּיל...

— .וווּיל ווי די וועלט! — מאַכט גרונע ביטער. — קומ נאָר צו מיר אַהיימ אונ זע, ווי זי זעט אַצינד אויס! יאָ, זי איז אַנ עמעס ערלעכ מיידל, נאָר פונ זעקס אונ דרייַסיק יאָר! דאַר, די ביינער צו ציילנ, א געדרונצלטע הויט, ווי פּאַרמעט צו טפילנ, אויגנ פאַרלאָשענע, דאָס פּאָנעם זויער, אָנ א שמייכל, — אייביק פאַרביסענע ליפּנ... גאַנצ אָפּט דאָכ ברענענ אופּ די פאַרלאָשענע אויגנ — דאָס ברענט דעמלט אינ זיי א סינע, א האַס, ווי א געגנעמ... אונ ווייסטו צו וועמענ? ווייסטו, וועמענ זי האָט פייַנט? וועמענ, מאַכנדיק מיט די ליפּנ, זי פאַרשילט די ביי־נער?

— וועמענ?

— מיר! מיר — איר אייגענער מאַמענ!

— וואָס רעדסטו? פאַרוואָס?

— זי אַליינ ווייסט עפּשער ניט פאַרוואָס, נאָר איכ ווייס! איכ האָב מיכ געשטעלט צווישנ איר אונ דער וועלט, צווישנ איר אונ דער זונ! איכ האָב איר, ווי זאָל איכ דיר עס זאָגנ? קיינ וואַרעמקייַט אונ קיינ ליכט צומ לייַב ניט צוגעלאָזט... גאַנצע נעכט האָב איכ דעריבער גע־קלערט, ביז איכ בינ עס דערגאַנגענ, אַפּ קלאָר דערגאַנגענ! זי מוז מיכ פייַנט האָבנ... יעדעס קעמערל פונ איר לייַב האָט מיכ פייַנט!

— וואָס רעדסטו?

— וואָס דו הערסט! די שוועסטער האָט זי אַוודע פייַנט, שענער זייַנענ זיי אונ יינגער!

גרונע כאַפּט שווער דעמ אָטעמ, אונ כאַנע קאָנ צו די געדאַנקענ

ניט קומען... זי הערט עפּעס שרעקלעכס; עפּעס ערגערס, ווי קראַנק זײַן, ווי שטאַרבן, אַפילע ווי „אונטער דער כופּע שטאַרבן" — דאָס גרעסטע אומגליק, וואָס עס טרעפט זיך בײַ ייִדן, און דאָך — ריבוינעשע־לוילעם, עס דאַרף אַזוי זײַן!

— די ייִנגערע, לייען, האָב איך שוין אין דער היים ניט געהאַלטן... איך האָב זי אָפּגעגעבן פאַר אַ דינסט... — הייבט ווײַטער אָן גרונע צו דערציילן, און די שטימע ווערט נאָך הייזעריקער, נאָך אָפּגעריסענער.

— איך האָב גענוג געשריגן דעמלט — דערמאָנט כאַנע, — מײַסים געטאָן... אַ סויפערס אַ טאָכטער פאַר אַ דינסט...

— איך האָב געוואָלט כאָטש זי כאַסענע מאַכן. זאָל זי כאָטש אַ ביסל נאָדן האָבן... פון מײַנע ציבעלעס, מיט וועלכע איך האַנדל, קאָן מען קיין נאָדן ניט אָנקלײַבן...

און זי האָב איך אויך געהיט...

נאָט איין באַלעבאָס האָט אַפּ איר אַן אויג געוואָרפן, ניט איין באַלעבאַטיש קינד האָט זיך געוואָלט פון איר אַ שפּילכל מאַכן... נאָר איך בין אַ מאַמע! איך בין אַ טרײַע מאַמע געווען! די פיס האָב איך מיר אָפּגעהאַקט און צען מאָל אין טאָג בין איך בײַ איר אין קיך געווען, געוויינט און געכאַלעשט, מוסער געזאָגט... האַ! גוטע ווערטער, פרומע ווערטער געזאָגט!.. גאַנצע נעכט בין איך ניט געשלאָפן און געלייענט דעם קאַוו־האַיאָשער און אַנדערע הייליקע ספאָרים אַפּ איוורע־טײַטש, און צומאָרגנס איר איבערדערציילט... און נאָך אייגנס צוגעגעבן! גאָט זאָל עס מיר מויכל זײַן... פון דרײַ שיידים האָב איך געמאַכט צען, פון אַ שמיץ איז געוואָרן קאַסטרוי, מיט פײַער האָב איך געשיט! און אַ שוואַך קינד איז עס געווען, אַ שוואַך, קאָשער קינד, עס האָט זיך געלאָזט פירן!.. דער טאַטע אויסן אויג, — בלאַס, אָן אַ ביסל בלוט, און אַזוינע גוטע, פײַכטע אויגן, — נאָר שענער איז זי געווען...

— דו רעדסט, ראַכמאָנע־ליצלאַן, ווי פון אַ טויטער.

— און דו מיינסט, זי לעבט? איך זאָג דיר, זי לעבט ניט! זי האָט אָנגעזאמלט נאדלן, און איך האָב איר א מאגן געגעבן!

זי האָט גענומען געוויינט, אז זי וויל אים ניט, אז ער איז צו גראָב, צו פּראָסט פאר איר.

נאָר א לערן-קינד נעמט ניט קיין דינסטמיידל, ביפראט מיט דריי-סיק רובל נאדלן!

איך האָב געדאנקט גאָט, ווער עס איז! א שניידער-יונג איז א שניידער-יונג!

נו! האָט ער מיט איר א יאָר געלעבט — צוגענומען דאָס געלט, מיטן געזונט, מיטן רעשט ביסל קויעך און איז אוועק...

נאקעט און בלויז האָט ער מיר זי אָפּגעשטעלט, נאָר — מיט א לונ-גען-פעלער! זי שפּייט מיט בלוט!.. א שאָטן איז עס שוין, ניט קיין מענטש... עס טוליעט זיך צו מיר, ווי א קליין קינד. עס לייגט זיך, ווי א לעמעלע!.. און גאנצע, גאנצע נעכט וויינט עס...

און ווייסטו, אף וועמען זי וויינט?

— אפן מאן, יִמאַח-שמוֹ!

— ניין, כאנע, אף מיר וויינט זי! איך האָב זי אומגליקלעך גע-מאכט! אירע טרערן פאלן מיר אפן הארצן, ווי קאָכעדיק בליי, — זיי סאמען מיך, די טרערן...

זי בלייבט ווייטער שטיל און כאפּט קוים דעם אָטעם.

— אקלאל? — פרעגט כאנע.

— אקלאל? — האָב איך מיר שוין געזאָגט: גענוג! זאָל מיין דריטע טאָכטער שוין לעבן! לעבן זאָל זי, ווי זי, ווי זי וויל!

זי ארבעט אין פאבריק! זעכצן שאָ אין טאָג ארבעט זי, קוים אף טרוקן ברויט פארדינט זי... זי וויל צוקערקעס אויך, זאָל זי עסן! זי וויל לאכן, שטיפן, קושן זיך — זאָל זי! הערסט, כאנע, — זאָל זי! איך קאָן איר קיין זיסע זאכן ניט געבן. קיין מאן אוואדע און אוואדע ניט! א ציטרין פון איר מאכן וויל איך ניט, א לונגען-פעלער געבן — ניט, ניט! זאָל שוין די טאָכטער מיך ניט האסן, אף מיר ניט וויינען.

— אָבער, גרונע, — שרײַט כאנע אויס דערשראָקן, — וואָס וועלן זאָגן לײַט?

— זאָלן לײַט פֿריִער אפּ אָרעמע יעסוימים ראכמאָנעס האָבן, ניט ארבעטן מיט זיי, ווי מיט אייזלען, אומזיסט! זאָלן מענטשן האָבן הערצער פֿון מענטשן און ניט האלטן אָרעמעלײַט צום אויסדריקן ווי לימאָנען...

— און גאָט? גאָט באָרוכ-הו!

און גרונע הייבט זיך אוף און שרײַט, גלײַך זי האָט געוואָלט, גאָט זאָל אין הימל הערן —

— האָט גאָט געזאָלט פֿריִער יענע פֿארזאָרגן...

עס איז א שווערע שטילקײַט. ביידע ווײַבער אָטעמען שווער. ביידע שטייען זיך אנטקעגן מיט בליצן אין די אויגן.

— גרונע! — שרײַט ענדלעך אויס כאנע. — גאָט וועט שטראָפֿן!

— ניט מיך, ניט מײַנע טעכטער. גאָט איז ערלעך! ער וועט עמעצ אנדערן שטראָפֿן, עמעצ אנדערן!

אָנמערקונגענ אונ דערקלערונגענ

קלאָצ-געשיכטנ

קאוועיאָכל — גאָט.

אוקעדוימע — אונ דאָסגלײַכנ.

אוועהאָרײַע — אונ אָט איז א באווײַז.

בישליימעס — געמיינט: אפנ בעסטנ אויפנ.

צויטיקע — פאטלאטע.

פיקל-הויב — געמיינט: א קאסקע.

מאלביש-ארומימ זײַנ — באקליידנ.

קנאס — שטראָפ.

„מאמזיירימ״ — דאָ געמיינט: אויסגעלאָסענע, ניט פרומע.

דער בעלפער — דער באהעלפער, דער מעלאמעד-געהילפ.

„דײַטשעריש״ — געמיינט: ניט לויטנ יידישנ רעליגיעזנ שטייגער.

דער בוירע-אוילעמ — געמיינט: גאָט.

פליטנ — אויסגעגייטע באפוצונגענ.

טשוווע זאָנ — כאראָטע האָבנ אפ די זינד (א רעליגיעזער באגריפ).

אפ האכנאָסעס-קאלע גייג — גיינ בעטלענ אפ אויסגעבנ א מיידל.

א כעווערעמאנ — געמיינט: א מיטגליד פונ דער רעליגיעזער קוורע-געזעלשאפט. „כעווורע קאדישע״, וואָס דעזשורעט, לויטנ רעליגיעזנ מינהעג, בא גויסעסנ.

דײַענ — דאָ: א געהילפ-ראָוו.

העספעד — א טרויער-רעדע.

איישעס כאָווער קעכאָווער — א לאמדנס א ווײַב איז געגליכנ צו א לאמדנ.

אנ אגונע — א פרוי, וואָס איר מאנ האָט זי פארלאָזט אָנ א געט אונ מע ווייסט ניט, ווו ער איז.

יאהאדעס — יידישקײַט.

ליספלט — שעפטשעט.

זיווג — א פאָרפאָלק (מאנ אונ ווײַב).

כאסענע געהאט

א מאטנאס־יאד — געמיינט דא: א קלאפ, א פאטש.

א כראביע — א גראפ.

בעליק — באלקן, סטעליע.

די אויסע רעגע — אט די מינוט.

א בוכ — דא געמיינט: א בוכצע, א זעצ.

סערוויטוטנ — דאס רעכט פונ די פויערימ צו באנוצנ זיכ מיט געוויסע (פיק־סירטע) עלעמענטנ פונ פארעצס אייגנטומ. איג געגעבענעמ פאל — מיט פארשיידענע מי־נימ געהילצ פונעמ פארעצס וואלד.

ניפטער געווארנ — געשטארבנ.

קליידט זיכ דײַטש — טראגט קורצע קליידער.

צו דער סוב־רעוויזיע — צומ פריזיוו.

„בעראכל ביטכא האקטאנע" — פאר ראכל דײַנ קלענערער טאכטער. גע־מיינט: געגוי אונ פינקטלעכ.

א כיירעמ־קוויטל — ניט קיינ כא־מעלע שריפטלעכע פארפליכטונג.

טויספעס־קסובע — א צוגאב־קסובע (קסובע הייסט דער יידישער רעליגיעזער כאסענע־אקט).

רעפוע־בדוקע — אנ אויסגעפרוווטע רעפוע.

א פארעש — א מינ יידישער מאנאכ, וואס פארלאזט זײַנ ווײַב אונ זעצט זיכ לערנענ טאלמוד אא.

שאבעס־נאכמו — דער ערשטער שאבעס נאכ דעמ טאנעס „טישעבאוו" (יול־אווגוסט).

כוילאניס — קרענקלעכע.

אינ פאסט-וואגנ

ראכמאנע־ליצלאנ — גאט זאל ראטעווענ. א צושפרוכ, ווענ א רעליגיעזער ייד רעדט וועגנ א מעגלעכנ אומגליק־פאל.

פשאט פאשעט — געמיינט: גאר פאשעט.

אדהײַעמ — ביז הײַנט.

צוריישנ — צופראווענ.

א צושפרונג — א זײַטיקע פארנאסע.

שאטנעז — געמיינט: שטאפ, וואס איז געמישט פונ באוול אונ וואל. אנטאנ קליידער פונ „שאטנעז" אדער זיצנ אפ אזא שטאפ איז, לויט דער יידישער רעליגיע, פארבאטנ.

קרינאליגע — אנ אמאליקע מאדישע קלייד אפ דינע שטאלענע רייפנ.

נישט בעקאוו האבריע — געמיינט: ניט געזונט.

אנ אמלוי האיאָ די נאָשימ — געמיינט: אנ אומדערהערט פאָלק זײַנענ די ווײַבער.

טאריאג (תרי״ג) מיצוועס — 613 מיצוועס (געבאָטנ אונ פארבאָטנ).

באטאָלאָ — דאָס ליידיקגיינ.

ראבויסימ — דאָ געמיינט: די ייִדישע געלערנטע פונ דער טאלמודישער עפאָכע.

בערואכ האקוידעש — מיטנ הייליקנ גײַסט.

די קליינע אויסיעס — געמיינט: די ייִדישע „הייליקע ספאָרימ".

האבאטאָלאָ מעוויאָ לידיי שיאמומ — דאָס ליידיקגיינ ברענגט צו לאנג־ווײַליקײַט.

מעלומעדעס — געלערנטע.

„ארבאָאָ אָוועס נעזיקינ... האשויר וועהאבויר, וועהאמיווע, וועהאהאווייר — „פיר גרונט־מינימ פונ העזעק: דער אָקס אונ די גרוב, אונ דאָס פי, וואָס גייט אינ שאָדנ, אונ דאָס פײַער" — אזוי הייבט זיכ אָנ איינער פונ די טאלמודישע טראקטאטנ „באָוואָ קאמאָ".

ראשע (רש״י) — קאָמענטאָר אפ ביבל אונ טאלמוד.

טויסעפעס — צוגאָב־קאָמענטארנ צומ טאלמוד.

מאהארשאָ — א קאָמענטאר צומ טאלמוד.

אופגעטויכט — אופגעשווומענ, באוויזנ זיכ.

קיטעס — סעקטעס, גרופעס.

כסידימ — די אָנהענגער פונ כסידעס (א רעליגיעזע באוועגונג, וואָס איז אופגעקומענ אינ XVIII יאָרהונדערט אינ אוקראינע).

מיסנאגדימ — קעגנער פונ די כסידימ.

דײַטשנ — דאָ געמיינט: אופגעקלערטע.

איבער קאטאָ דעמאגלאָ (א הענטל פונ סערפ) — געמיינט: איבער טעקסטנ פונ טאלמוד.

א מיכשל — א שטרויכלונג.

סעקוועסטראטאָר — געריכט־אויספיר.

„ראָלא" (Rola) — אנ אנטיסעמיטישע צײַטונג אינ ווארשע אינ יענער צײַט.

ביסמארק (1815—1898) — דעמלט פרעמיער־מיניסטער פונ דײַטשלאנד, א באוווסטער רעאקציאָנער.

פעבל — דער פלעבס, דער פאָשעטער האמויג.

עמפערנ זיכ — אינ געגעבענעמ קאָנטעקסט: צעבונטעווענ זיכ.

אנ אייכנבוימ — א דעמב.

אייצ־האדאאס — דער ביבליש־לעגענדארער בוימ פונ „דערקענענ גוטס אונ שלעכטס".

דיפראקסע — די פּראַקטיק, געמיינט: די קליִענטור.
קעריצל — א פּארציִטיק מאָס פאר טווּע, קארטאָפל אאוו.
ביינ־קליידער — הויזנ.
א האָרבאנד — א טשיפּיק.
ער עמפּערט זיכ — ער ווערט אופגעבראכט.
קעהאוואיע — ווי עס איז געווענ.
עמפּערנ — דאָ געמיינט: אופשטעלנ קעגנ.

אינ קעלער-שטוב

מעפּיִעס זיִנ — איבערבעטנ. דאָ געמיינט: קאָמפּענסירנ.
לוי פּאָקדאני — מע האָט מיר ניט באפוילנ; מע האָט מיר ניט אָנגעזאָגט.
א כראבינע — א גראַפּינע.
קאאלויס — געמיינט: באגינענ.
מיט כיירעפּ־נעפּעש — מיט געפאר פארנ לעבנ.
מעמשאָלע — הערשאפט.
„דאלעד אמעס" — פיר איילנ.
דראָשע־געשאנק — די מאטאָנעס, וואָס מע פלעגט געבנ כאָסנ־קאלע אפּ אלט־מאָדישע יִדישע כאסענעס.
כוכע־טלולע — כויזעק, געלעכטער.
א מעלומעדעס — א געלערנטע.
ווארא! — געמיינט: דאפקע ניט!
א זמאנ — געמיינט: א לערנ־סעזאָנ אינ „כיידער". א האלב יאָר.
אנ אווירע — געמיינט דאָ: א שאָד.
א ציפּיק — א טשיפּיק, א היִבל. נאָכ דער כאסענע פלעגט מענ בא רעליגיעזע יִדנ דעמ יונגנ וויִבל אָפּגאָלנ דעמ קאָפּ אונ אָנטאָנ א היִבל.
ער איז מאפטיִעכ — ער זאָגט צו.

שאָלעמ-באיִס

א בעריע־ניפלאָע — א גרויסע בעריע.
„אלשיכ" — א פּאָפּולערער רעליגיעזער בוכ.
דער ליוויאָסנ — א לעגענדארישער ריזנ־פיש.
דער שוירהאבאָר — א לעגענדארישער ריזנ־אָקס.
זיִ מעשאמעש טאלמידיי־כאכאָמימ — באדינ די, וואָס לערנענ טוירע.

א קאס פונ א ייִדנע

אשירעס — רײַכקײַט.

א קאָציובע — א קאָטשערע.

ד' (דאלעד) אל ד' (דאלעד) — פיר (איילנ) אפ פיר (איילנ).

וואָלאכיש־ווייַנעדיק קאָל — א קאָל, מיט־וועלכנ מע זינגט דעמ מאָטיוו פונ א „וואָלאכל" — א טרויעריקע מעלאָדיע.

צו ביידע טישנ — געמיינט: אי צו דער אי צו יענער וועלט.

שמא מיגיי... טלאט — (א טאלמודישע פראזעאָלאָגיע) איז דערפונ געדרונ־ גענ... דרייַ.

פיאנע — שוימ.

שליטע — מאכט.

ביטל־טוירע — דאָס שטערנ דער טוירע, ניט לאָזנ לערנענ.

ארבע מיסעס בעסדנ — די פירערליי טויט־שטראָפנ, וואָס פלעגנ אָנגעווענדט ווערנ פאר פארשיידענע רעליגיעזע אונ קרימינעלע פארברעכנס, לויט די געזעצנ פונ ביבל אונ טאלמוד.

סקילע — פארשטיינענ.

סריפע — פארברענענ.

הערעג איז בעסייַעפ — דערהארגענענ מיינט מענ מיט א שווערד.

כענעק — דערשטיקנ, דערווערגנ.

מוסער

צו קיי־וועריאָוועס געקומענ — באגראָבנ געוואָרנ (א לאמדאָנישער אויס־ דרוק).

דייַטשלעכ — דאָ געמיינט: יונגעלייַט, וואָס קליידנ זיכ אייראָפייִש.

קאַוו־האיאָשער — א מוסער־סייפער.

קאסטרוי — שפיצ־ריטער.

יִמאכ־שמוי — זייַנ נאָמענ זאָל אָפּגעמעקט ווערנ (א קלאָלע).